

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Διπλωματική Εργασία

**Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΩΝ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΣΕ
ΠΕΡΙΟΔΟ ΕΝΟΠΛΗΣ ΣΥΡΡΑΞΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ**

ΤΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Μ. ΚΑΚΟΥΡΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΑΪΚΟΣ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2022

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

*Στον Μιχάλη, τη Σοφία, τον Νικόλα
αλλά και σε όλα τα παιδιά του κόσμου
που στηρίζουν την ελπίδα στο Διεθνές Δίκαιο*

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Γεώργιος Μ. Κακούρος

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα	vi
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
ΜΕΡΟΣ Α	6
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ.....	6
Ο ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	6
Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΣΤΗ ΣΥΡΡΑΞΗ.....	6
1.1 Δημοσιογραφία - Δημοκρατία - Δεοντολογία.....	6
1.2 Δημοσιογραφία και πόλεμος	7
1.3 Οι δημοσιογράφοι στις συρράξεις	8
1.3.1 Πολεμικός ανταποκριτής	9
1.3.2 Ανεξάρτητος Δημοσιογράφος	10
1.3.3 «Ενσωματωμένος» Δημοσιογράφος	10
1.3.4 Δημοσιογράφος πολίτης – ακτιβιστής.....	11
1.3.5 Ο Δημοσιογράφος Στρατιώτης	11
1.4 Δημοσιογραφική Δεοντολογία και Σύρραξη	11
1.5 Ιστορική Εξέλιξη της Δημοσιογραφίας στον Πόλεμο	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	15
Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΠΕΙΛΗΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ.....	15
ΣΕ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟ ΜΕ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΩΝ ΣΥΡΑΞΕΩΝ	15
2.1 Σύγχρονη Πολεμική Δημοσιογραφία	16
2.2 Διάκριση Συγκρούσεων.....	17
2.3 Η έννοια της απειλής.....	18
2.3.1 Απειλή κατά της ζωής και των δραστηριοτήτων	18
2.3.2 Απειλή με βάση το φύλο.....	20
2.3.3 Διαδικτυακός εκφοβισμός και φίμωση	20
2.4 Η απειλή κατά της ζωής σε αριθμούς.....	21
2.4.1 Αριθμοί στη ΜΕΝΑ	22
2.5 Σύγχρονες συρράξεις.....	23
2.5.1 Σύγχρονες μεταλλάξεις της πολεμικής σύρραξης	24
2.5.2 Το παράδειγμα της Ουκρανίας	25
2.6 Σχέσεις μεταξύ δημοσιογραφίας και ένοπλων μερών	26
2.7 Η έννοια της προστασίας	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	30
ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ	30
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΣΤΗ ΣΥΡΡΑΞΗ	30
(ΕΝΝΟΙΕΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ)	30
3.1 Διεθνές Δίκαιο	30
3.2 Δίκαιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.....	31
3.2.1 Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά-Πολιτικά Δικαιώματα	32
3.3 Ιστορική εξέλιξη του Ανθρωπιστικού Δικαίου	34
3.4 Το Σύγχρονο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο	35
3.4.1 Ισορροπία Στρατιωτικής Αναγκαιότητας - Ανθρωπισμού	36
3.4.2 Πηγές του ΔΑΔ.....	38
3.4.2.1 Πυλώνες	38

3.4.2.2	Συνθήκες ΔΑΔ.....	38
3.4.2.3	Διεθνές Έθιμο	40
3.5	Διεθνής και μη Διεθνής Ένοπλη Σύρραξη στο ΔΑΔ.....	41
3.5.1	Το κοινό Άρθρο 2 των Συνθηκών της Γενεύης	41
3.5.2	Το κοινό Άρθρο 3 των Συνθηκών της Γενεύης	41
3.6	Δυσχέρειες εφαρμογής του ΔΑΔ.....	43
3.7	Διεθνές Ποινικό Δίκαιο	44
3.8	Καθολική Δικαιοδοσία.....	44
	ΜΕΡΟΣ Β.....	46
	ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΩΝ	46
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	46
	ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΩΝ ΣΤΗ ΣΥΡΡΑΞΗ... ..	46
4.1	Ιστορική παρουσία προστασίας στο ΔΑΔ.....	47
4.2	Προστασία της ζωής από επίθεση.....	48
4.2.1	Διεθνείς Ένοπλες Συγκρούσεις	48
4.2.2	Μη Διεθνείς Ένοπλες Συγκρούσεις	49
4.2.3	Κανόνας 34 εθιμικού διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου του ΔΕΕΣ	50
4.3	Προστασία από αιχμαλωσία.....	50
4.3.1	Πολεμικοί Ανταποκριτές	50
4.3.2	Προστασία σε καθεστώς αμάχου	51
4.3.3	Απώλεια Προστασίας.....	52
4.4	Προστασία Μέσων και Εγκαταστάσεων Ενημέρωσης.....	53
4.5	Προστατευτικά μέτρα	54
4.6	Προστασία Δημοσιογράφων στο Διεθνές Ποινικό Δίκαιο	56
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	57
	ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΩΝ ΣΤΟΥΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥΣ	57
	(ΑΤΙΜΩΡΗΣΙΑ ΚΑΙ Η ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ).....	57
5.1	Το ζήτημα της ατιμωρησίας	57
5.2	Προστασία στο πλαίσιο των Διεθνών Οργανισμών	60
5.2.1	Προστασία στο Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών	60
5.2.2	Προστασία στο πλαίσιο της UNESCO	63
5.2.3	Προστασία στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης	64
5.2.4	Προστασία στο πλαίσιο του ΟΑΣΕ.....	66
5.3	Προστασία στο πλαίσιο μη κυβερνητικών οργανώσεων.....	68
5.3.1	Δημοσιογράφοι Χωρίς Σύνορα (RSF)	69
5.3.2	Επιτροπή για την Προστασία των Δημοσιογράφων (CPJ).....	70
5.3.3	Διεθνής Ομοσπονδία Δημοσιογράφων (IFJ)	71
5.3.4	Διεθνές Ινστιτούτο Ασφάλειας Ειδήσεων (INSI)	72
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	75
	ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΟ ΖΗΤΗΤΜΑ ΤΗΣ.....	75
	ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΩΝ ΣΕ ΕΝΟΠΛΕΣ ΣΥΡΡΑΞΕΙΣ	75
6.1	Το πλαίσιο για μια σύγχρονη προστασία.....	75
6.2	Η προοπτική αλλαγών στο Διεθνές Δίκαιο.....	76
6.2.1	Σημεία που εγείρουν αμφισβήτηση	76
6.2.2	Προτάσεις τροποποίησης του Δικαίου	77
6.2.3	Δυσχέρειες στην τροποποίηση του Διεθνούς Δικαίου	79
6.3	Η ενδυνάμωση της προστασίας μέσω δράσεων ΜΚΟ	80
6.4	Αξιολόγηση και διαχείριση του κινδύνου στην αποστολή	81

6.5	Παράγοντες που μειώνουν το ρίσκο	83
6.5.1	Εκπαίδευση στην ασφάλεια.....	83
6.5.2	Προστατευτικός Εξοπλισμός	84
6.5.3	Ένταξη σε στρατόπεδο.....	84
6.5.4	Συμπεριφορά στο πεδίο	85
6.6	Ψυχολογική Προετοιμασία - Βοήθεια	86
	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	88
	ΕΠΙΛΟΓΟΣ	92
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	93

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας εξετάζεται το ζήτημα της προστασίας των δημοσιογράφων και των επαγγελματιών των ΜΜΕ κατά τη διάρκεια ένοπλης σύρραξης. Γίνεται αναφορά στη λειτουργία της δημοσιογραφίας, στην εξέλιξή της στο πέρασμα των δεκαετιών και στη σχέση της με τη σύρραξη. Επιπλέον δίνεται μια αποτύπωση της εξέλιξης της σύρραξης που τείνει σε νέες μορφές, μη διεθνείς και μη συμβατικές και η οποία επιφέρει τη δημιουργία νέων απειλών για τους δημοσιογράφους, κάτι που παρουσιάζεται σε στατιστικές καταγραφές. Το Διεθνές Δίκαιο δημιουργεί για την προστασία του αμάχου και κατ' επέκταση του δημοσιογράφου ένα πλαίσιο για τη συνύπαρξη ενόπλων και ανθρωπιστικών παραγόντων σε καταστάσεις σύγκρουσης. Μέσα από το Διεθνές Δίκαιο και ειδικότερα από το καθ' ύλην αρμόδιο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο αναζητείται η προστασία και του δημοσιογραφικού κόσμου, η οποία εκπορεύεται από σειρά διατάξεων δικαίου, μέσω συμβάσεων και εθίμου. Πέρα από τα παραπάνω η εξέλιξη της απειλής επιφέρει ανάλογη δραστηριοποίηση τόσο από οικουμενικούς και περιφερειακούς διεθνείς οργανισμούς, άλλα και την ανάληψη «δράσης» από μη κυβερνητικές και επαγγελματικές οργανώσεις, όπου και αναζητείται η προοπτική στην προστασίας για το μέλλον.

Λέξεις Κλειδιά : Δημοσιογραφία, Σύρραξη, Προστασία, Πολεμικός Ανταποκριτής, Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο, Συνθήκες της Γενεύης, Πρόσθετα Πρωτόκολλα

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η μάχη του Σολφερίνο μεταξύ Γαλλίας και Αυστρίας στις 24 Ιουνίου 1859 ήταν η πιο αιματηρή που γνώρισε η Ευρώπη μετά τη μάχη του Βατερλό¹. Μετά από 15 ώρες σφαγής άφησε 40.000 νεκρούς² και οδήγησε τον Ελβετό επιχειρηματία και ανθρωπιστή Ερρίκο Ντυνάν³ να δημοσιεύσει το 1862 το βιβλίο του "A memory of Solferino" το οποίο συγκίνησε την παγκόσμια κοινή γνώμη. Ο Ντυνάν βρέθηκε κατά τύχη στο πεδίο της μάχης και κατελήφθη από φρίκη και απογοήτευση βλέποντας τους τραυματίες εγκαταλελειμμένους να πεθαίνουν χωρίς βοήθεια, ενώ θα μπορούσαν να σωθούν.

Η συμβολή του μεγάλου ανθρωπιστή δεν θα είναι βεβαίως αρκετή για την ανθρωπότητα καθώς στη δίνη των παγκοσμίων πολέμων που θα ακολουθήσουν και των αναρίθμητων άλλων που θα τους πλαισιώσουν έως στην σύγχρονη εποχή, η ανθρωπότητα θα αγωνιστεί για την εμπέδωση του δικαίου και του ανθρωπισμού. Σε αυτή την προσπάθεια της αρωγός θα σταθεί η δημοσιογραφία, η οποία καλύπτει διαφορές ανάγκες της ανθρώπινης φύσης και φαίνεται να εξελίσσεται και αυτή στο πέρασμα των ετών, όπως άλλωστε και το φαινόμενο της ένοπλης σύρραξης.

Έτσι γεννάται η ανάγκη για προστασία και του δημοσιογράφου στην σύρραξη από την πρώτη στιγμή «συμμετοχής» του σε αυτήν. Μάλιστα στο πέρασμα των ετών φαίνεται ότι ο ρόλος του εξελίχθηκε καθώς η μετάδοση του πολεμικού γεγονότος φαίνεται να είναι αναλόγως σημαντική με αυτήν την ίδια τη διεξαγωγή της. Στη σύγχρονη εποχή μάλιστα η πληροφορία μετατρέπεται σε όπλο και ο δημοσιογράφος βιώνει επιπρόσθετο κίνδυνο από τον αναμενόμενο «παραδοσιακό» κίνδυνο που μπορεί να αντιμετωπίσει ο κάθε άμαχος.

¹Dunant, Henri, A Memory of Solferino, Geneva, (1986) [αρχικά δημοσιευμένο 1862], Switzerland: International Committee of the Red Cross, ICRC (διαθέσιμό στην ιστοσελίδα <https://www.icrc.org/en/publication/0361-memory-solferino>)

²Πολλοί από τους οποίους ήταν τραυματίες που πέθαναν επειδή δεν τους παρασχέθηκε η κατάλληλη ιατρική βοήθεια. Wikipedia, "Battle of Solferino", 24 August 2022, Αναρτημένο στην ιστοσελίδα: https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Solferino (πρόσβαση Σεπτέμβριος 10, 2022)

³Ο Ερρίκος Ντυνάν γεννήθηκε την 08 Μαΐου 1828 στην Γενεύη της Ελβετίας. Θεωρείται ο «πατέρας» του Ερυθρού Σταυρού, ιδρύοντας το 1863 την Διεθνή Επιτροπή για Βοήθεια στους τραυματίες, οργάνωση που μετεξελίσσεται στη Διεθνή Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού. Το 1864 υπεγράφη από 12 Κράτη η πρώτη Σύμβαση της Γενεύης για την προστασία των τραυματιών στο πεδίο της μάχης. Μετά από μια ταραχώδη ζωή η οποία χαρακτηρίζεται μεταξύ

Το Διεθνές Δίκαιο εξελίσσεται και η προστασία του δημοσιογράφου βελτιώνεται πλην όμως πάντα θα υφίσταται κενό που θα επιβάλλει την ανάληψη δράσης από κρατικούς και μη φορείς. Μάλιστα η ανθρωπότητα δείχνοντας τη σημασία που αποδίδει στο γεγονός θα καθιερώσει με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, τη 2α Νοεμβρίου ως Διεθνή Ημέρα για τον Τερματισμό της Ατιμωρησίας για τα Εγκλήματα κατά των Δημοσιογράφων με τον Έλληνα Υπουργό Εξωτερικών να δηλώνει το ίδιο χρονικό διάστημα την συγγραφή αυτών των γραμμών ότι : «Η εκ νέου δέσμευσή μας για την εφαρμογή του Σχεδίου Δράσης του ΟΗΕ για την Ασφάλεια των δημοσιογράφων είναι πιο επίκαιρη από ποτέ. Η Ελλάδα συγκρότησε πρόσφατα μια Εθνική Ομάδα Εργασίας (Task Force) για την Προστασία και την Ασφάλεια των Δημοσιογράφων και άλλων Επαγγελματιών των ΜΜΕ. Δίνεται προτεραιότητα στις γυναίκες, τους νέους δημοσιογράφους και στην ψηφιακή δημοσιογραφία»⁴.

Με παρόμοια στόχευση θα εξετάσουμε το ζήτημα αφού αρχικά θα αναφερθούμε στην δημοσιογραφία και την εξέλιξη της, στην σύρραξη, στον τρόπο με τον οποίο αλληλεπιδρούν καθώς και τις προοπτικές που δημιουργούν στο ζήτημα της προστασίας οι σύγχρονες συρράξεις. Στη συνέχεια παρουσιάζεται το πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου όπως αυτό διαμορφώνεται στην εποχή μας και διατυπώνεται η *de jure* προσφερόμενη προστασία στους εκπροσώπους του τύπου. Στην πράξη όμως παρατηρείται πλημμελής εφαρμογή του δικαίου, κάτι το οποίο τείνουν να θεραπεύσουν διεθνείς οργανισμοί και ΜΚΟ. Τέλος θα κλείσουμε με όποια συμπερασματικά σχόλια μπορούν να εξαχθούν από την όλη μελέτη του ζητήματος.

Καταμέτρηση Λέξεων 29599

πανευρωπαϊκής αναγνώρισης έως και την πλήρη φτώχεια μετά από την πτώχευση των επιχειρήσεων του. Το 1901 του απονέμεται το πρώτο βραβείο Nobel.

⁴Αθηναϊκό – Μακεδονικό Πρακτορείο ειδήσεων (ΑΜΠΕ), “Ν. Δένδιας : Στόχος μας ένα ελεύθερο και ασφαλές περιβάλλον για τους δημοσιογράφους”, 04 Νοεμβρίου 2022, Άρθρο αναρτημένο στην ιστοσελίδα Capital.gr <https://www.capital.gr/epikairota/3679041/n-dendias-stoxos-mas-ena-eleuthero-kai-asfales-periballon-gia-tous-dimosiografous> (Πρόσβαση 05 Νοεμβρίου 2022)

ΜΕΡΟΣ Α
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ
Ο ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1
Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΣΤΗ ΣΥΡΡΑΞΗ

1.1 Δημοσιογραφία - Δημοκρατία - Δεοντολογία

Δημοσιογραφία ονομάζεται η επιστήμη της επικοινωνίας, για τη συλλογή, καταγραφή και κοινοποίηση στο κοινό ειδήσεων, καθώς και για την άσκηση κριτικής σύμφωνα με τις δημοκρατικές αξίες. Πρώτη υποχρέωση της δημοσιογραφίας είναι απέναντι στην αλήθεια. Οφείλει να είναι πιστή στους πολίτες, με ανεξάρτητους λειτουργούς – ελεγκτές της εξουσίας. Η πεμπτουσία της είναι η προσήλωση στη διασταύρωση της πληροφορίας, η υπηρετήση του πολίτη και κατ' επέκταση του δημοσίου συμφέροντος⁵.

Χαρακτηρίζεται επιτυχημένη όταν καταφέρνει να παρουσιάζει τα σημαντικά γεγονότα και ειδήσεις με τρόπο ενδιαφέροντα και κατανοητό. Οι λειτουργοί της πρέπει να έχουν το δικαίωμα να ενεργούν με βάση τη συνείδησή τους και να υπηρετούν την κοινωνία των πολιτών. Κατ' αυτόν τον τρόπο, διαμορφώνει τη δημοκρατία, μιας και η ελεύθερη πρόσβαση των πολιτών στη γνώση δημιουργεί τις συνθήκες για την κατανόηση του περιβάλλοντος και τη γεφύρωση – επικοινωνία με την κρατική αρχή.

Στηρίζεται στο θεμελιώδες δημοκρατικό δικαίωμα ελευθερίας της έκφρασης, το κυριότερο μέσο για την έκφραση και διάδοση απόψεων.⁶ Μέσω αυτού είναι δυνατή η άσκηση κριτικής και η διαφωνία χωρίς επιπτώσεις, η αποδοχή ή απόρριψη ιδεών και ο έλεγχος της εξουσίας. Χωρίς αυτό η κοινωνία γίνεται έρμαιο της θέλησης ολίγων. Ως κύριος εκφραστής της ελευθερίας της έκφρασης η δημοσιογραφία αποτελεί τον θεματοφύλακα της δημοκρατίας, παρατηρητή και φύλακα των δημοκρατικών λειτουργιών και της νομιμότητας εν γένει και χαρακτηρίζεται ως «φύλακας (watchdog)» της κοινωνίας, καθώς μονίμως

⁵Kovach Bill, Rosenstiel Tom. «Εισαγωγή στην Δημοσιογραφία», Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2004, σ.17

⁶ Άρθρο 14 του Συντάγματος της Ελλάδας, Βουλή των Ελλήνων, (ΦΕΚ Τεύχος Α' 211/24.12.2019), Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/>

επιδιώκει να αναδείξει τυχόν κατάχρηση κρατικής εξουσίας και να προστατεύσει τα δημοκρατικά και συνταγματικά δικαιώματα των πολιτών.⁷ Αποτελεί συνεπώς ακρογωνιαίο λίθο για τη διατήρηση και ομαλή λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος στις εδραιωμένες δημοκρατίες του δυτικού πολιτισμού.

1.2 Δημοσιογραφία και πόλεμος

Η δημοσιογραφία και ο τύπος κατέχουν στο πέρασμα των εποχών των ενόπλων συγκρούσεων, όλο και πιο σημαντικό ρόλο, καθώς καλούνται στο πλαίσιο της ελεύθερης έκφρασης και ενημέρωσης της «διεθνούς κοινωνίας» να φωτίσουν τις πλέον σκοτεινές πτυχές που εκτυλίσσονται σε κάθε πεδίο μάχης. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται μεταξύ άλλων στην απόφαση του Τμήματος Εφέσεων του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία [International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY)]⁸, οι δημοσιογράφοι που εργάζονται σε εμπόλεμες ζώνες εξυπηρετούν «ένα δημόσιο συμφέρον» επειδή «διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στην ενημέρωση της διεθνούς κοινότητας για τη φρίκη και την πραγματικότητα της σύγκρουσης».⁹

Αυτός ο ανώτερος σκοπός είναι εγγενώς ιδιαίτερα επικίνδυνος, καθώς οι δημοσιογράφοι και εκπρόσωποι των μέσων ενημέρωσης επιδιώκουν, σε αντίθεση με τον υπόλοιπο άμαχο πληθυσμό, την εγγύτητα με τη ζώνη μάχης και υπόκεινται άμεσα σε κινδύνους που αναπτύσσονται σε αυτές.

Αποκαλύψεις παραβιάσεων και φρικαλεοτήτων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και έκφραση απόψεων αντίθετων στα διάφορα εμπόλεμα μέρη θέτουν σε κίνδυνο να υποστούν διάφορες μορφές παρενόχλησης και επιθέσεων από τα αντιμαχόμενα μέρη. Τέτοιες πράξεις παίρνουν μπορεί να κυμαίνονται από άρνηση πρόσβασης σε ορισμένες περιοχές, λογοκρισία και παρενόχληση,

⁷“On role of the media as society watchdog”, 21 Μαρτίου 2016, Αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://shipsandports.com.ng/on-role-of-the-media-as-society-watchdog/> (Πρόσβαση 10 Σεπτεμβρίου 2022)

⁸Επίσημος διαδικτυακός τόπος <https://www.icty.org/>

⁹Medicines Sans Frontieres, “The Practical Guide to Humanitarian Law”, Γενεύη, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/journalists/> (Πρόσβαση 17 Σεπτεμβρίου 2022)

απαγωγές, αυθαίρετες συλλήψεις, κρατήσεις, αναγκαστικές ή ακούσιες εξαφανίσεις έως και δολοφονίες.¹⁰

Η συνεχώς μεταβαλλόμενη φύση των συγκρούσεων και οι νέες μορφές πολέμου τις καθιστούν ιδιαίτερα περίπλοκες. Επιπλέον η διαρκώς αυξανόμενη εμπλοκή μη κρατικών δρώντων στις πολεμικές συγκρούσεις καθιστούν αμφίβολη την εφαρμογή των διατάξεων του διεθνούς δικαίου για την προστασία των δημοσιογράφων. Τέλος η διαρκώς εντεινόμενη ισχύς πυρός των σύγχρονων οπλικών συστημάτων και ο ανείπωτος πόνος που προκαλούν, καθιστούν τις ψυχολογικές επιπτώσεις και τις διαταραχές του μετατραυματικού στρες μια άγνωστη, πλην όμως σημαντική, περιοχή μελέτης στις επιπτώσεις πάνω στους δημοσιογράφους και τους εκπροσώπους των μέσων μαζικής ενημέρωσης στις ένοπλες συγκρούσεις.¹¹

1.3 Οι δημοσιογράφοι στις συρράξεις

Ως δημοσιογράφοι αναφέρονται άτομα που ασχολούνται επαγγελματικά με την αναζήτηση, διασταύρωση, επεξεργασία και εν συνεχεία μετάδοση πληροφοριών, κατά τρόπο τυποποιημένο, με σύγχρονα μέσα είτε γραπτά, ηλεκτρονικά, ηλεκτρομαγνητικού φάσματος (τηλεόραση, ραδιόφωνο) και το διαδίκτυο. Σύγχρονη τάση αποτελεί η εμφάνιση νέων μορφών δημοσιογραφίας με την εισαγωγή της έννοιας της δημοσιογραφίας των πολιτών, ερασιτεχνών δηλαδή οι οποίοι εκμεταλλευόμενοι τις δυνατότητες που δίνει η σύγχρονη τεχνολογία και το διαδίκτυο μεταδίδουν ειδήσεις κατά ανάλογο τρόπο με τους επαγγελματίες¹².

Στην διεθνή βιβλιογραφία δύσκολα θα βρούμε ευδιάκριτο ορισμό για την ιδιότητα του δημοσιογράφου και των επαγγελματιών των μέσων μαζικής ενημέρωσης σε ένοπλες συγκρούσεις.¹³ Όπως καθορίζεται σε προσχέδιο

¹⁰ United Nations, «Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression», A/65/284, 11 August 2010, παρ. 43,44.

¹¹ Anthony Feinstein PhD, «Journalists under fire : the psychological hazards of covering war», Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 2006, σελ.24

¹² United Nations, «Report of the Special Rapporteur», Όπως παραπάνω σ.10,παρ.21

¹³ Χάριν συντομίας για το υπόλοιπο της εργασίας η αναφορά στον όρο «δημοσιογράφος» θα περιλαμβάνει και τους «επαγγελματίες των μέσων μαζικής ενημέρωσης», εκτός και αν απαιτείται συγκεκριμένη αναφορά και στην δεύτερη κατηγορία.

συμφώνου του ΟΗΕ¹⁴ για την προστασία των δημοσιογράφων σε κατάσταση συρράξεων, η λέξη «δημοσιογράφος» αναφέρεται για κάθε ανταποκριτή, ρεπόρτερ, φωτογράφο καθώς και τεχνικούς, βοηθούς του κινηματογράφου, ραδιοφώνου και τηλεόρασης που ασχολούνται με οποιαδήποτε από αυτές τις δραστηριότητες ως κύρια απασχόληση,¹⁵ ενώ κατά το Συμβούλιο της Ευρώπης αφορά σε όλους όσους ασχολούνται με τη συλλογή, την επεξεργασία και τη διάδοση ειδήσεων και πληροφοριών, συμπεριλαμβανομένων των χειριστών κάμερας και των φωτογράφων καθώς και του προσωπικού υποστήριξης, όπως οδηγούς και διερμηνείς.¹⁶ Επιπρόσθετα στις ένοπλες συρράξεις συμπεριλαμβάνονται διεθνείς και μη¹⁷, ενώ ως επικίνδυνη επαγγελματική αποστολή αναφέρει οποιαδήποτε επαγγελματική δραστηριότητα των παραπάνω επαγγελματιών σε κάθε τύπο συρράξεων¹⁸.

Παρόλα αυτά και εξετάζοντας αυτήν ακριβώς την έννοια, οδηγούμαστε σε κάποιες «διακρίσεις» δημοσιογράφων στις ένοπλες συγκρούσεις: τον πολεμικό ανταποκριτή, τον ανεξάρτητο δημοσιογράφο, τον «ενσωματωμένο» δημοσιογράφο και τον δημοσιογράφο πολίτη – ακτιβιστή και στρατιώτη.

1.3.1 Πολεμικός ανταποκριτής

Αναφέρεται σε δημοσιογράφους, που είναι διαπιστευμένοι από τις ένοπλες δυνάμεις και εξουσιοδοτούνται απευθείας από κάποιο μέρος της σύγκρουσης, να ακολουθούν τα στρατεύματα χωρίς να είναι μέρος αυτών. Η δράση τους περιορίζεται σχετικά καθώς ακολουθούν τις ένοπλες δυνάμεις, ενώ ιστορικά έφεραν πολλές φορές και την στολή του εμπόλεμου μέρους το οποίο ακολουθούσαν. Αναγνωρίζονται ρητά στην Τρίτη Σύμβαση της Γενεύης (αλλά και στο πρόσθετο πρωτόκολλο I του 1977) για την προστασία των αμάχων στις

¹⁴ UN Doc. A/10147 (1975), Άρθρο 2(a), Annex I, «Human Rights in Armed Conflict: Protection of Journalists Engaged in Dangerous Missions in Areas of Armed Conflict (1 August 1975), αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://digitallibrary.un.org/>

¹⁵ «The word 'journalist' shall mean any correspondent, reporter, photographer, and their technical film, radio and television assistants who are ordinarily engaged in any of these activities as their principal occupation and who, in countries where such activities are assigned their particular status by virtue of laws, regulations or, in default thereof, recognized practices, have that status (by virtue of the said laws, regulations or practices)», UN Doc. A/10147 (1975), Άρθρο 2(a), ... Όπως παραπάνω σ.14.

¹⁶ Council of Europe, Committee of Ministers, "Recommendation on the protection of journalists in situations of conflict and tensions" NoR(96)4, 03 May 1996, ανεπίσημη μετάφραση, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://rm.coe.int/16804ff5a1> (Πρόσβαση 25 Σεπτεμβρίου 2022)

¹⁷ Οι όροι θα αναλυθούν στα κεφ.2 και 3.

¹⁸ UN Doc. A/10147 (1975), Άρθρο 2(a), Annex I, Όπως παραπάνω σ.14

διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις, όπου και τους αναγνωρίζεται το καθεστώς αιχμαλώτου πολέμου εφόσον υποπέσουν σε κράτηση από το άλλο εμπόλεμο μέρος.¹⁹ Αναπτύχθηκε ως όρος στο διεθνές δίκαιο αντικατοπτρίζοντας το φαινόμενο κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και του Πολέμου της Κορέας, όταν οι πολεμικοί ανταποκριτές φορούσαν στολές, απολάμβαναν προνόμια αξιωματικών και ετίθεντο υπό την εξουσία του επικεφαλής της στρατιωτικής τους Μονάδας.²⁰ Τέτοια φαίνεται να είναι και η περίπτωση του πρώτου έλληνα νεκρού δημοσιογράφου που έχει αναφερθεί ιστορικά και αφορά στον έφεδρο Αξιωματικό και δημοσιογράφο Κωστή Παπαδάκη.^{21,22}

1.3.2 Ανεξάρτητος Δημοσιογράφος

Δημοσιογράφοι που δρουν ανεξάρτητα από τις ένοπλες δυνάμεις των εμπόλεμων, δεν περιορίζεται η δράση τους από αυτές, είτε εργάζονται σε μέσα ενημέρωσης, είτε ως ελεύθεροι επαγγελματίες (freelancers). Η υπόψη κατηγορία δεν διαπιστεύεται από τις ένοπλες δυνάμεις κάποιου μέρους για να τις ακολουθεί. Έχουν την ιδιότητα του αμάχου και να προστατεύονται ως τέτοιοι²³, όπως θα δούμε και παρακάτω. Ο όρος «unilateral», αναφέρεται σε ανεξάρτητους δημοσιογράφους και αναπτύχθηκε από στρατιωτικές αρχές για να χαρακτηρίσει δημοσιογράφους που κινούνται ανεξάρτητα στις εμπόλεμες ζώνες, πολλές φορές με προστασία ή τη βοήθεια γηγενών (fixers).

1.3.3 «Ενσωματωμένος» Δημοσιογράφος

Ενσωματωμένοι (embedded) δημοσιογράφοι, αποτελούν επί της ουσίας έναν ξεχωριστό τύπο πολεμικών ανταποκριτών. Ο όρος έγινε ευρέως γνωστός και χρησιμοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του πολέμου του Ιράκ το 2003, οπότε και λόγω

¹⁹Doctors Without Borders, "The Practical Guide to Humanitarian Law". Άρθρο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/journalists/> (πρόσβαση 17 Σεπτεμβρίου 2022).

²⁰International Committee of the Red Cross ICRC, "Protection of Journalists and Media Professionals in Time of Armed Conflict", Geneva, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://casebook.icrc.org/case-study/protection-journalists> (Πρόσβαση 08 Σεπτεμβρίου 2022)

²¹Flashnews.gr, «Ο πρώτος νεκρός πολεμικός ανταποκριτής του '40 ήταν Κρητικός», 16 Οκτωβρίου 2016, Άρθρο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <http://flashnews.gr/post/289739/o-prwtos-nekros-polemikos-antapokrihis-toy-40-htan-krihtikos/> (Πρόσβαση 16 Σεπτεμβρίου 2022),

²²«...Ο νεαρός αξιωματικός ήταν δημοσιογράφος της εφημερίδας το "ΒΗΜΑ" και έφτασε με την μονάδα του στο Νεστόριο εκτελώντας ταυτόχρονα και χρέη πολεμικού ανταποκριτή. Σκοτώθηκε στις 4 Νοεμβρίου, την πρώτη ημέρα των βομβαρδισμών στο Νεστόριο, στη γέφυρα του Αλιάκμονα, μια βδομάδα μόλις από την έναρξη του πολέμου. Ο Κωστής Παπαδάκης ήταν ο πρώτος νεκρός δημοσιογράφος στο ελληνοαλβανικό μέτωπο...», Όπως παραπάνω σ.21.

²³Doctors Without Borders, "The Practical Guide to Humanitarian Law". Όπως παραπάνω σ.19

του εντελώς αφιλόξενου περιβάλλοντος²⁴ που κλήθηκαν να δράσουν οι δημοσιογράφοι, προκρίθηκε η λύση να ακολουθούν, να ενδιαιοούνται και να τρέφονται με μέριμνα των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων. Με τον τρόπο αυτό δεν κινδύνευαν από το αφιλόξενο περιβάλλον αν και εισάγονταν σχετικοί περιορισμοί στην ανεξαρτησία τους.²⁵

1.3.4 Δημοσιογράφος πολίτης – ακτιβιστής

Πρόκειται για απλούς πολίτες οι οποίοι δραστηριοποιούνται δημοσιογραφικά, εκμεταλλευόμενοι τις δυνατότητες της τεχνολογίας και την αμεσότητα των κοινωνικών δικτύων. Στις περισσότερες περιπτώσεις δεν είναι εκπαιδευμένοι και είναι πολλές υπεύθυνοι για τη διασπορά ψευδών ειδήσεων (fake news).²⁶ Παρόλα αυτά, η παρουσία της νέας αυτής μορφής ανταποκριτών δεν μπορεί να αγνοηθεί, καθώς αφενός βαίνει αυξανόμενη (bloggers, tik-tokers, influencers, ακτιβιστές κλπ) και αφετέρου συμβάλλει στην ενημέρωση σε περιοχές με περιορισμούς στον τύπο,²⁷ προσφέρει αμεσότητα και πληροφορίες πολύ κοντά στις συρράξεις σε σημεία όπου οι επαγγελματίες δεν έχουν εύκολη πρόσβαση.

1.3.5 Ο Δημοσιογράφος Στρατιώτης

Τέλος έχει προταθεί μια ακόμη κατηγορία δημοσιογράφου σε περιβάλλον σύρραξης και αφορά σε μέλη ενόπλων δυνάμεων που καλύπτουν πολεμικά γεγονότα για λογαριασμό ενημέρωσης των ίδιων των ενόπλων δυνάμεων. Στην περίπτωση αυτή, αν και μιλάμε για δημοσιογράφους, πρόκειται στην ουσία για μαχητές με την ειδικότητα του δημοσιογράφου.²⁸

1.4 Δημοσιογραφική Δεοντολογία και Σύρραξη

Η τήρηση της δημοσιογραφικής δεοντολογίας και της αντικειμενικότητας τίθενται εν αμφιβόλω σε περιπτώσεις συρράξεων. Παρόλα αυτά είναι ιδιαίτερα σημαντικές, καθώς η εξέλιξη της επαγγελματικής δημοσιογραφίας και ο αγώνας

²⁴ Ένας επιπλέον λόγος είναι η παρουσία μεγάλου αριθμού γυναικών δημοσιογράφων σε περιοχές που καταπατούνται τα κατά τον δυτικό πολιτισμό δικαιώματα των γυναικών.

²⁵ Isabel Düsterhof, «The Protection of Journalists in Armed Conflicts: How Can They Be Better Safeguarded?», Merkurios 2013, vol. 29 (76), 4-22, σελ.8 άρθρο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <http://www.merkourios.org/index.php/mj/article/viewFile/55/60> (Πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2022)

²⁶ United Nations, «Report of the Special Rapporteur ..», Όπως παραπάνω σ. 10, παρ.63

²⁷ Το 2004 το περιοδικό Daylight έστειλε ένα κουτί με κάμερες μιας χρήσης για να διανεμηθεί σε πολίτες που ζούσαν στη Βαγδάτη και τη Φαλούτζα γι' αυτό ακριβώς το λόγο. Αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://daylightbooks.org/products/issue-2-iraq> (Πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2022)

για την εικόνα και την είδηση ως τρόπαιο, καταρρακώνουν τις αρχές της έντιμης ενημέρωσης, ενώ άλλες φορές εισάγουν μεροληπτική στάση προς τους αντιμαχόμενους. Με πρόφαση την ελευθερία της έκφρασης, η δημοσιογραφική δεοντολογία δεν τηρείται και οδηγεί ενδεχομένως σε φορτισμένες αναφορές που δυναμιτίζουν τις συγκρούσεις.²⁹

Η παραπάνω κατάσταση οδηγεί τις ίδιες τις ένοπλες δυνάμεις στην εισαγωγή της λογοκρισίας, τον περιορισμό, την απαγόρευση πρόσβασης σε ανταποκριτές στις εμπόλεμες ζώνες, καθώς σε πολλές περιπτώσεις ανταποκριτές «μετατρέπονται» μέσα από τις αναφορές τους σε στρατιωτικούς ή πολιτικούς συμβούλους.³⁰ Χαρακτηριστικές περιπτώσεις ο Ισπανικός εμφύλιος (1936-1939) και ο πόλεμος στη Βοσνία, με έντονες ιδεολογικές και πολιτικές αντιπαραθέσεις οδήγησε τους ανταποκριτές να λαμβάνουν ξεκάθαρα μέρος,³¹ υπερασπιζόμενοι το καλό. Ιδιαίτερα μετά το 1990 αναπτύσσεται η δημοσιογραφία του δεσμού (journalism of attachment), με επίκεντρο τον ανθρώπινο πόνο στον πόλεμο, η οποία εντείνει την υποκειμενικότητα, επιβάλλει ενίοτε την αυτολογοκρισία, προς υπεράσπιση των «αδυνάτων». Τέλος στον χαμηλής έντασης πόλεμο μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων, παρουσιάζεται διαχρονικά υποκειμενική στάση των μέσων και των δημοσιογράφων, οι οποίοι καλούνται να αποδώσουν την πραγματικότητα ανάμεσα σε δυο εντελώς διαφορετικούς αντιμαχόμενους, ενώ η κατάσταση περιπλέκεται μετά τη μακροχρόνια εμπλοκή του Ιράν στο πλευρό των Παλαιστινίων.³²

Η άποψη ότι οι δημοσιογράφοι πλέον δεν αναμεταδίδουν την είδηση, αλλά παίζουν λιγότερο ή περισσότερο ενεργό ρόλο για να τη διαμορφώσουν,³³ οδηγεί στην επιφυλακτική κατ' ελάχιστο στάση των ενόπλων δυνάμεων καθώς και στην ανάπτυξη απειλών προς αυτούς, αλλά και την ανάγκη για περαιτέρω εκπαίδευση και προστασίας τους, όπως θα δούμε παρακάτω. Στο πλαίσιο αυτό, σειρά οργανώσεων προβάλλει πρότυπα και κανόνες ηθικής δημοσιογραφίας η

²⁸ Isabel Düsterhof, «The Protection of Journalists...», Όπως παραπάνω σ.25 σελ.8

²⁹ Greg McLaughlin, «The War Correspondent», London, Stanford DTP Services, 2016 (First published 2002), σελ.33

³⁰ Greg McLaughlin, «The War Correspondent», Όπως παραπάνω σ29, σελ. 34,44

³¹ Greg McLaughlin, «The War Correspondent», Όπως παραπάνω σ29, σελ. 36

³² Greg McLaughlin, «The War Correspondent», Όπως παραπάνω σ29, σελ. 57-59

³³ Greg McLaughlin, «The War Correspondent», Όπως παραπάνω σ29, σελ. 39

υιοθέτηση και τήρηση των οποίων θα μπορούσε να οδηγήσει σε θετικά αποτελέσματα.³⁴

1.5 Ιστορική Εξέλιξη της Δημοσιογραφίας στον Πόλεμο

Η μορφή της δημοσιογραφίας σε πολεμικά περιβάλλοντα αλλάζει δραματικά ιδιαίτερα το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα, λόγω της εξέλιξης της τεχνολογίας και της μορφής του πολέμου.

Κατά τον Κριμαϊκό πόλεμο³⁵ (1853- 1856), ο οποίος «συμπτωματικά» παρουσιάζει αναλογίες με τον Ρωσο-ουκρανικό πόλεμο του 2022 και διεξήχθη κυρίως στην περιοχή όπου το 2014 παρουσιάζεται από πλευράς της Ρωσίας η πλέον εξελιγμένη μορφή σύγχρονου υβριδικού πολέμου,³⁶ οι αναφορές των Άγγλου δημοσιογράφου William Russell³⁷ και η κριτική που ασκεί στον αγγλικό στρατό συναντούν την ένσταση του εκδότη του που του ζητά να αναφέρει μόνο τα γεγονότα, επιβάλλοντας με αυτό τον τρόπο λογοκρισία³⁸. Αντίστοιχα η σύμμαχος της Αγγλίας, Γαλλία, εφαρμόζει αυστηρή λογοκρισία στον γαλλικό τύπο προσπαθώντας να καθοδηγήσει την γαλλική κοινή γνώμη. Το περιθώριο των δημοσιογράφων της εποχής να αποφύγουν τη λογοκρισία είναι ανύπαρκτο καθώς η μετάδοση των ειδήσεων γίνεται με μέσα απολύτως ελεγχόμενα στα κράτη.³⁹

Η κατάσταση στην ελευθερία του τύπου δεν μεταβάλλεται σημαντικά κατά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο καθώς συνεχίζεται η αυστηρή λογοκρισία των πολεμικών κυρίως ανταποκριτών που ακολουθούν τα στρατεύματα. Όσοι Άγγλοι δημοσιογράφοι δρουν έξω από το πλαίσιο του ανταποκριτή και προσπαθούν να

³⁴ Η Society of Professional Journalists (SPJ) είναι αμερικανικός οργανισμός (ΜΚΟ) αφιερωμένος στην ενθάρρυνση της ελεύθερης πρακτικής της δημοσιογραφίας και στην τόνωση υψηλών προτύπων ηθικής συμπεριφοράς. Ιδρύθηκε το 1909 ως Sigma Delta Chi. Το Ιούνιο του 2022 εξέδωσε την 5^η έκδοση του οδηγού ηθικής δημοσιογραφίας "Media Ethics A Guide For Professional Conduct 5th Edition". Πηγή η επίσημη ιστοσελίδα της οργάνωσης <https://www.spj.org/ethicscode.asp> (Πρόσβαση 8 Σεπτεμβρίου 2022)

³⁵ Crimean War, λήμμα στη Wikipedia, 10 Σεπτεμβρίου 2022, Αναρτημένο στην ιστοσελίδα https://en.wikipedia.org/wiki/Crimean_War (Πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2022)

³⁶ Lucy Ash, «How Russia outfoxes its enemies», 29 January 2015, BBC.com Άρθρο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://www.bbc.com/news/magazine-31020283>(Πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2022)

³⁷ Ο Sir William Howard Russell, (28 Μαρτίου 1820 – 11 Φεβρουαρίου 1907) ήταν Ιρλανδός ρεπόρτερ των The Times και θεωρείται ότι ήταν ένας από τους πρώτους σύγχρονους πολεμικούς ανταποκριτές. Πέρασε 22 μήνες καλύπτοντας τον Κριμαϊκό Πόλεμο, συμπεριλαμβανομένης της Πολιορκίας της Σεβαστούπολης. Αργότερα κάλυψε γεγονότα κατά τη διάρκεια της Ινδικής εξέγερσης του 1857, του Αμερικανικού Εμφυλίου Πολέμου, του Αυστρο-Πρωσικού Πολέμου και του Γαλλο-Πρωσικού Πολέμου. Πηγή https://en.wikipedia.org/wiki/William_Howard_Russell

³⁸ Greg McLaughlin, «The War Correspondent», Όπως παραπάνω σ29, σελ. 94

κινηθούν ανεξάρτητα στα πεδία των μαχών της Γαλλίας επαναπατρίζονται άμεσα ως παράνομοι (outlaw correspondents).⁴⁰ Κατά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο τα μέσα μετάδοσης βελτιώνονται, οι πολεμικοί ανταποκριτές⁴¹ που ακολουθούν το 1944 τα αμερικανικά στρατεύματα στην Ευρώπη ανέρχονται σε 150 και ενημερώνουν 278 εκατομμύρια αναγνώστες παγκοσμίως. Ενδύονται με πολεμική στολή, φέρουν διακριτικό περιβραχιόνιο «C» και δεν επιτρέπεται να μεταφέρουν οπλισμό. Από την Γερμανική πλευρά η δημοσιογραφία τίθεται στην υπηρεσία του Ράιχ, ως μηχανισμός προπαγάνδας.⁴²

Ο πόλεμος στο Βιετνάμ (1965-1975), αποτελεί σταθμό στην πολεμική δημοσιογραφία. Η ανάπτυξη ανεξάρτητων δημοσιογράφων δημιουργεί μετέπειτα την διεθνή ανάγκη για ανάλογη προστασία τους από το διεθνές δίκαιο. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας και των οπτικοακουστικών μέσων και η σχετική ελευθερία των δημοσιογράφων, οι οποίοι παρόλα αυτά παρουσιάζουν σε ορισμένες περιπτώσεις αυτολογοκρισία, διαμορφώνουν την αντίθεση της κοινής γνώμης⁴³ (γνωστή ως Vietnam syndrome) και μετεξελίσσουν τη θέση των δημοσιογράφων στις πολεμικές εκστρατείες των ΗΠΑ, όπως αυτή στον πόλεμο του κόλπου (1991), η οποία πραγματοποιείται σε ζωντανή μετάδοση (live TV).⁴⁴

³⁹ Greg McLaughlin, «The War Correspondent», Όπως παραπάνω σ29, σελ. 97

⁴⁰ Greg McLaughlin, «The War Correspondent», Όπως παραπάνω σ29, σελ. 100

⁴¹ Χαρακτηρίζονται από τις στρατιωτικές αρχές ως “warcos”

⁴² Greg McLaughlin, «The War Correspondent», Όπως παραπάνω σ29, σελ. 105

⁴³ Isabel Düsterhof, «The Protection of Journalists...», Όπως παραπάνω σ25, σελ.8

⁴⁴ Greg McLaughlin, «The War Correspondent», Όπως παραπάνω σ29, σελ. 138

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΠΕΙΛΗΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΣΕ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟ ΜΕ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΩΝ ΣΥΡΡΑΞΕΩΝ

Η εξέλιξη του πολιτισμού και της τεχνολογίας επηρεάζει άμεσα τόσο τη μορφή της δημοσιογραφίας, καθώς και αυτό ακόμη το «ένστικτο»⁴⁵ της επίγνωσης φαίνεται να εξελίσσεται, όσο και τη μορφή των συρράξεων. Με το πέρασμα των δεκαετιών, αλλάζει η μορφή (διεθνείς - εσωτερικές, τύποι μαχητών) αλλά και η φονικότητα των συρράξεων. Οι δύο αυτοί παράγοντες συνδυαζόμενοι εισάγουν αντίστοιχη εξέλιξη στην απειλή που αντιμετωπίζουν οι δημοσιογράφοι καθώς και στην αναγκαία απαιτούμενη προστασία. Οφείλουμε λοιπόν να συνεξετάσουμε την έννοια της απειλής και της σύρραξης, καθώς πλέον στη σύρραξη η είδηση χρησιμοποιείται ως όπλο. Μετατρέπεται αυτό όμως και τον δημοσιογράφο σε «μαχητή»;

Η μετατροπή του δημοσιογράφου, από παρατηρητή σε συμμετέχοντα στην σύγκρουση αλλά και η εμπλοκή του γενικού πληθυσμού σε δημοσιογραφικές δραστηριότητες έχει αλλάξει άρδην την έννοια της δημοσιογραφίας στη σύρραξη. Αυτό ενισχύεται από το γεγονός ότι οι πόλεμοι σήμερα δεν διεξάγονται μέσω μόνο οπλικών συστημάτων αλλά και από την (παρα)πληροφόρηση, τον έλεγχο της και τη διεξαγωγή πληροφοριακών επιχειρήσεων (πόλεμος πληροφοριών).

Παρόλο που η αυξανόμενη παρουσία δημοσιογράφων σε περιοχές συγκρούσεων και η εγγύτητα της εργασίας τους με την πρώτη γραμμή, βαίνει αυξανόμενη, πολλές φορές η στρατιωτική ιδιότητα εμφανίζεται ασφαλέστερη.⁴⁶ Επομένως, είναι απαραίτητο να γίνει διάκριση μεταξύ των παραδοσιακών απειλών που ενυπάρχουν στις στρατιωτικές επιχειρήσεις και των εσκεμμένων επιθέσεων σε δημοσιογράφους καθώς από την ανάγνωση στατιστικών στοιχείων, δημοσιογράφοι έχουν συλληφθεί, τραυματιστεί ή σκοτωθεί λόγω του ότι η κάλυψη της πρώτης γραμμής των συγκρούσεων δεν είναι «απλά» μια εγγενώς επικίνδυνη

⁴⁵ "People crave news out of basic instinct – what we call the Awareness Instinct. They need to know what is going on over the next hill, to be aware of events beyond their direct experience. Knowledge of the unknown gives them security; it allows them to plan and negotiate their lives. Exchanging this information becomes the basis for creating community, and making human connections." - The Elements of Journalism by Bill Kovach and Tom Rosenstiel

⁴⁶ Isabel Düsterhof, «The Protection of Journalists...», Όπως παραπάνω σ25, σελ.5

κατάσταση αλλά είναι αυτή ακριβώς η δημοσιογραφική ιδιότητα που δεν παραμένει στο απυρόβλητο.

2.1 Σύγχρονη Πολεμική Δημοσιογραφία

Η πολεμική ανταπόκριση – δημοσιογραφία είναι διαχρονικά μια δημοφιλής προς το αναγνωστικό κοινό κατηγορία, η οποία στο πέρασμα των ετών αλλάζει τη μορφή της προκειμένου να συμβαδίζει και να ανταποκρίνεται με την επίσης ταχέως μεταβαλλόμενη φύση του πολέμου και μορφή των συγκρούσεων. Αυτό το πράττει κυρίως προκειμένου να αντεπεξέρχεται σε σχέση με την ταχύτητα των εξελίξεων που εισάγει η τεχνολογία στις ένοπλες συρράξεις, αλλά και η διαρκώς εντεινόμενη προσπάθεια για παρουσίαση των γεγονότων όσο το δυνατόν γρηγορότερα, όσο το δυνατόν αμεσότερα, εί δυνατόν με αποκλειστικότητα για κάθε μέσο και ασταμάτητα στη ροή της ημέρας.⁴⁷

Στη σημερινή εποχή του διαδικτύου εμφανίζεται όλο και περισσότερο το φαινόμενο πολίτες να αναλαμβάνουν δημοσιογραφικό ρόλο (όπως π.χ. κατεδείχθη στην περίπτωση των εξεγέρσεων της αραβικής άνοιξης) και την μετατροπή του δημοσιογράφου από απλό παρατηρητή σε μέρος της σύγκρουσης, σε απόλυτη συνάφεια με τη σύγχρονη μορφή διεξαγωγής των πολέμων οι οποίοι σήμερα δεν γίνονται μόνο με πολεμικά μηχανήματα αλλά και με παραπληροφόρηση, έλεγχο των ειδήσεων και επίκληση του δικαίου (lawfare).⁴⁸

Έτσι λοιπόν η πολεμική ιδίως δημοσιογραφία εξελίσσεται από παρατηρητής και αναμεταδότης – θεματοφύλακας του ανθρωπισμού και υπηρέτης του δημοσίου συμφέροντος των κοινωνιών που υπηρετούν και της ανθρωπότητας εν γένει, σε παίκτη πολλές φορές των συγκρούσεων με συγκεκριμένο ρόλο. Τη σύγχρονη εποχή το γεγονός αυτό έρχεται να ενισχύσει τις παραδοσιακές απειλές του επαγγέλματος σε ακόμη εντονότερη μορφή.

⁴⁷ Isabel Düsterhof, «The Protection of Journalists...», Όπως παραπάνω σ25, σελ.6

⁴⁸ Ο αμερικανός συνταγματάρχης Τσαρλς Ντάνλαπ περιγράφει το δίκαιο ως «μέθοδο πολέμου όπου ο νόμος χρησιμοποιείται ως μέσο για την υλοποίηση ενός στρατιωτικού στόχου». Υπό αυτή την έννοια, η νομοθεσία μπορεί να είναι ένα πιο ανθρωπινό υποκατάστατο για τη στρατιωτική σύγκρουση. Ο συνταγματάρχης Ντάνλαπ θεωρεί ότι η νομοθεσία συνολικά είναι μια "κυνική χειραγώγηση του κράτους δικαίου και των ανθρωπιστικών αξιών που αντιπροσωπεύει". Αναρτημένο στην ιστοσελίδα: <https://en.wikipedia.org/wiki/Lawfare> (Πρόσβαση την 15 Οκτωβρίου 2022)

Σήμερα (δεδομένης και της όλο και πλέον αυξανόμενης ύπαρξης εσωτερικών συγκρούσεων), οι ανεξάρτητοι δημοσιογράφοι, πέρα από τους πολεμικούς ανταποκριτές και ενσωματωμένους δημοσιογράφους, είτε με τη βοήθεια συνοδών ασφαλείας είτε με τοπικούς fixers⁴⁹ και μεταφραστές, δύνανται σχετικά εύκολα, μέσω ριψοκίνδυνων ελιγμών, να παρακολουθούν τις συγκρούσεις από μικρότερη απόσταση, χωρίς ιδιαίτερα προστατευτικά μέσα που παρέχονται σε εκείνους που συνοδεύουν τις ένοπλες δυνάμεις, καθιστώντας τους ως την τυπική και «συνηθισμένη» περίπτωση απωλειών ή δημοσιογράφων που η ακεραιότητα τους εξαρτάται απόλυτα από την προστασία του Διεθνούς Δικαίου και την θέληση των αντιμαχόμενων να το εφαρμόσουν.

2.2 Διάκριση Συγκρούσεων

Πριν όμως δούμε το είδος και το εύρος των απειλών που δέχεται η δημοσιογραφία καθώς και την εξελισσόμενη μορφή της σύγχρονης σύρραξης είναι απαραίτητο να παραθέσουμε τις δυο κύριες κατηγορίες συγκρούσεων. Το Διεθνές Δίκαιο (όπως θα αναπτυχθεί και στην συνέχεια) καλύπτει δύο πεδία (διακρίσεις μεταξύ συγκρούσεων) εφαρμογής των διατάξεων του. Είναι παρόλα αυτά σημαντικό να αναφέρουμε στο σημείο αυτό τις δύο αυτές κατηγορίες προκειμένου να γίνει αντιληπτή η σημαντική μετατόπιση των συγκρούσεων στη σύγχρονη εποχή ετεροβαρώς προς τον μια πλευρά. Έτσι διακρίνεται αφενός η Διεθνής Ένοπλη Σύγκρουση που αναφέρεται στην σύγκρουση μεταξύ δύο τουλάχιστον κρατών ή εκείνη ένα μέρος της οποίας μπορεί να είναι εθνικό-απελευθερωτικό κίνημα ή άλλη εμπόλεμη ομάδα, κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις, και αφετέρου η μη Διεθνής Ένοπλη Σύγκρουση η οποία αναφέρεται σε συγκρούσεις στο έδαφος ενός κράτους μεταξύ των τακτικών δυνάμεων και αναγνωρίσιμων ένοπλων ομάδων ή μεταξύ διαφορετικών αναγνωρίσιμων ομάδων. Ένοπλη Σύγκρουση για να θεωρηθεί ως μη διεθνής πρέπει να έχει φθάσει σε κάποιο βαθμό έντασης, να εξελίσσεται για κάποιο χρονικό διάστημα και να καλύπτει κάποιες προϋποθέσεις αναγνωρισιμότητάς της.⁵⁰

⁴⁹ Στη δημοσιογραφία, fixer είναι ένα ντόπιο άτομο που επιταχύνει το έργο ενός ανταποκριτή που εργάζεται σε μια ξένη χώρα. Πηγή : [https://en.wikipedia.org/wiki/Fixer_\(person\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Fixer_(person))

⁵⁰ ΑΔΙΣΠΟ, «Εισαγωγικές Σημειώσεις Έδρας Ασφάλειας και Στρατηγικής», Θεσσαλονίκη, Εσωτερική Έκδοση ΑΔΙΣΠΟ, 2014 σελ. 218

2.3 Η έννοια της απειλής

Η σύγχρονη ειδησεογραφική δημοσιογραφία ποτέ στο παρελθόν δεν περιλάμβανε τόσο μεγάλο ρίσκο για τους λειτουργούς της. Οι δημοσιογράφοι δεν θεωρούνται πλέον ως οι αμερόληπτοι παρατηρητές των συρράξεων και κομιστές πληροφοριών για την ανάδειξη της αλήθειας και του ανθρώπινου πόνου, αλλά σε πολλές περιπτώσεις αποτελούν στόχο από ένα ευρύ φάσμα παραγόντων. Οι δημοσιογράφοι που καλύπτουν συρράξεις παρουσιάζονται συχνά ως ρισοκίνδυνοι και «καουμπόις» της είδησης. Ο λόγος είναι απλός, καθώς το επάγγελμα τους επιβάλλει να ταξιδέψουν σε μερικά από τα πιο αφιλόξενα και επικίνδυνα περιβάλλοντα, συχνά θέτοντας τους εαυτούς τους σε κίνδυνο. Μολαταύτα είναι σημαντικό να αναδειχθεί η ουσιώδης μεταλλαγή των απειλών για τους δημοσιογράφους, καθώς παρουσιάζεται να έχουν σημαντικό αρνητικό αντίκτυπο στην (μη) κάλυψη των ειδήσεων σε ιδιαίτερα επικίνδυνα περιβάλλοντα όπως στη Συρία, το Ιράκ και πιο πρόσφατα την Ουκρανία. Το φάσμα των απειλών προς τον σύγχρονο δημοσιογράφο αφορά απειλές πολλές φορές διασυνδεδεμένες και αλληλεπικαλυπτόμενες, φυσικής, νομικής, πολιτικής, τεχνολογικής ή οικονομικής φύσης.

2.3.1 Απειλή κατά της ζωής και των δραστηριοτήτων

Αφορά στην απειλή στην ζωή και στην ελευθερία δράσης κατά των δημοσιογράφων. Αποκορύφωση της απειλής αποτελεί η δολοφονία δημοσιογράφων από άμεσα και έμμεσα πυρά ελαφρών όπλων, θραύσματα οβίδων ή πυραυλικές επιθέσεις. Διακρίνεται σε απ' ευθείας επιθέσεις, παράπλευρες απώλειες σε στρατιωτικές επιχειρήσεις και «ατυχήματα». Βεβαίως δεν λείπουν οι περιπτώσεις απροκάλυπτων δολοφονιών καθώς και αναφορές για αναζήτηση δημοσιογράφων προς εξόντωση.⁵¹ Επιπρόσθετα συγκαταλέγονται οι τραυματισμοί που θέτουν τους δημοσιογράφους εκτός της αποστολής τους κατά τις παραπάνω συνθήκες. Στατιστικά στοιχεία τηρούνται από διάφορους οργανισμούς.⁵²

⁵¹ Cilla Bencö, "Guardians of press freedom urged to unite", 3 May 2022, INSI NEWS, Άρθρο αναρτημένο στην ιστοσελίδα του International Safety News Institute - ανεπίσημη μετάφραση – (Πρόσβαση 08 Νοεμβρίου 2022) <https://newssafety.org/news/guardians-of-press-freedom-urged-to-unite/>

⁵² Τέτοιου είδους βάση δεδομένων διαθέτει η MKO Committee to Protect Journalists (CPJ).

Σε περιβάλλοντα συρράξεων παρατηρούνται συλλήψεις και απαγορεύσεις δραστηριότητας σε δημοσιογράφους με επίκληση της εσωτερικής νομοθεσίας των κρατών που οδηγούν σε φήμωση και εξοντωτικό «παραδειγματισμό», από καθεστώτα κατά παράβαση του διατάξεων του Διεθνούς Δικαίου σε ότι αφορά την ελευθερία της έκφρασης, το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο⁵³ και τη διεξαγωγή δίκαιης δίκης. Χαρακτηριστική στη διεθνή πραγματικότητα είναι η καταδίκη δύο Σουηδών δημοσιογράφων στην Αιθιοπία με ποινές φυλάκισης 11 ετών για υποστήριξη της τρομοκρατίας και παράνομη είσοδο στη χώρα.⁵⁴

Πολλές φορές εν μέσω των συρράξεων εφαρμόζονται και θεσμοθετούνται **εντός των κρατών** νέοι νόμοι που εισάγουν απαγορεύσεις για την ελευθερία και το περιεχόμενο μετάδοσης ειδήσεων –όπως έγινε και στην περίπτωση του Ουκρανικού πολέμου και από τις δύο πλευρές- που καθιστούν τους δημοσιογράφους εκτός νόμου και με πιθανότητα να υποστούν συνέπειες από την άσκηση των καθηκόντων τους. Οι συνέπειες ποικίλλουν από την απαγόρευση μετάδοσης των ειδήσεων, απαγόρευση πρόσβασης σε περιοχές με έντονο δημοσιογραφικό ενδιαφέρον, λογοκρισία στην αναμετάδοση ειδήσεων, εκδίωξη από την επικράτεια της χώρας, σύλληψη, κράτηση, κατάσχεση εξοπλισμού και δημοσιογραφικού υλικού. Άλλοτε με πρόσχημα την επίκληση ασφαλείας περιορίζονται με αυθαίρετη κράτηση ή περιορισμό, εκφοβισμό και κακοποίηση, ενώ σε περισσότερο ακραίες περιπτώσεις αντιμετωπίζουν την απειλή της απαγωγής ή σύλληψης ως ομήρων, του βασανισμού, της σεξουαλικής κακοποίησης και τέλος εκδίωξη, εξόντωση, θανάτωση ή αποκάλυψη των πηγών τους.⁵⁵

⁵³ Οι έννοιες του Δικαίου θα αναλυθούν παρακάτω αρχής γενομένης από το Κεφ.3.

⁵⁴ «Οι Σουηδοί δημοσιογράφοι Johan Persson και Martin Schibbye καταδικάστηκαν τον Δεκέμβριο του 2011 σε αυστηρή φυλάκιση για παράνομη είσοδο στην ανατολική σομαλόφωνη περιοχή Ogaden, όπου οι κυβερνητικές δυνάμεις μάχονται με τους αυτονομιστές με το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο Ogaden...

Έρευνα του CPJ διαπίστωσε ότι οι θεμελιώδεις αρχές της δίκαιης διαδικασίας παραβιάστηκαν κατά τη διάρκεια της δίκης των δημοσιογράφων, συμπεριλαμβανομένου του τεκμηρίου αθωότητας, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 14 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, το οποίο έχει υπογράψει η Αιθιοπία. Επιπλέον, πολλές καταγγελτικές δημόσιες δηλώσεις από κρατικά μέσα ενημέρωσης και κορυφαίους κυβερνητικούς αξιωματούχους, φάνηκε να προκαθορίζουν το αποτέλεσμα της δίκης...». Πηγή : Committee to Protect Journalists (CPJ), "In Ethiopia, Swedish journalists handed prison terms", 27 December 2011, Άρθρο αναρτημένο στην επίσημη ιστοσελίδα της οργάνωσης (ανεπίσημη μετάφραση) <https://cpj.org/2011/12/ethiopian-court-hands-swedish-journalists-prison-t/> (Πρόσβαση 25 Σεπτεμβρίου 2022)

⁵⁵ Article 19, "Ending Impunity: Acting on UN Standards on the Safety of Journalists", 2019, London, Free Word Centre, σελ. 16

2.3.2 Απειλή με βάση το φύλο

Τα τελευταία κυρίως χρόνια προβάλλεται σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό η ανάγκη αντιμετώπισης των ειδικών απειλών που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες δημοσιογράφοι και η υιοθέτηση μιας προσέγγισης με γνώμονα το φύλο στα μέτρα που αφορούν την ασφάλεια των δημοσιογράφων στις συρράξεις και όχι μόνο. Ορισμένοι τύποι απειλών που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες δημοσιογράφοι καθώς και ο τρόπος με τον οποίο ορισμένες απειλές μπορεί να αντιμετωπίζονται διαφορετικά από τις γυναίκες δημοσιογράφους, σε σύγκριση με τους άνδρες συναδέλφους τους, είναι απαραίτητη για την επιδίωξη ανάλογης προστασίας.

Απειλή με βάση το φύλο μπορεί να περιλαμβάνει επιθέσεις που στοχεύουν γυναίκες δημοσιογράφους ως αντίποινα για το δημοσιογραφικό τους έργο και το κίνητρο οφείλεται στη γυναικεία φύση του κομιστή των ειδήσεων. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε πολλά περιβάλλοντα συρράξεων των τελευταίων δεκαετιών (Ιράκ, Αφγανιστάν) η γυναικεία παρουσία είναι «απαγορευμένη» και για το λόγο αυτό παρατηρήθηκε από τις δυτικές δυνάμεις η υιοθέτηση του μοντέλου ενσωμάτωσης των δημοσιογράφων. Η παραπάνω κατάσταση μπορεί να οδηγήσει σε πράξεις ή απειλές βίας με βάση το φύλο, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής βίας, διάφορες μορφές παρενόχλησης και δυσφήμισης και έμμεσες απειλές ως αντίποινα για τη δουλειά τους, μέσω κατά των οικογενειών τους, και ιδιαίτερα των παιδιών τους.⁵⁶

2.3.3 Διαδικτυακός εκφοβισμός και φίμωση

Η άνοδος των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και άλλων διαδικτυακών εργαλείων λειτουργεί αφενός ως διάυλος ελευθερίας του λόγου, άμεσης μετάδοσης πληροφοριών και ανεξαρτησίας σε περιβάλλοντα συρράξεων, πλην όμως αντίστοιχα αναπτύσσεται το φαινόμενο πολλοί δημοσιογράφοι να αντιμετωπίζουν συνεχείς ανώνυμες απειλές στο διαδίκτυο, προσπάθεια για στοχοποίηση, ψευδείς διαπομπεύσεις, «τρολάρισμα» που προκαλεί την απαξίωση του δημοσιογραφικού έργου και εκφοβισμό.⁵⁷ Απώτερος στόχος αποτελεί να τεθούν οι δημοσιογράφοι υπό στενή παρακολούθηση των εμπολέμων, να υποκλέπτεται το έργο τους, να αποκαλύπτονται οι πηγές τους και οι επικοινωνίες τους και να εμποδίζονται να

⁵⁶ Article 19, “Ending Impunity...” Όπως παραπάνω σ.55, σελ. 18

⁵⁷ Cilla Bencö, “Guardians of press freedom urged to unite”, Όπως παραπάνω σ.51

λειτουργούν ανεξάρτητα, να γίνονται «προσεκτικοί» και να οδηγούνται σε αυτολογοκρισία.⁵⁸

2.4 Η απειλή κατά της ζωής σε αριθμούς

Σύμφωνα με την UNESCO, πάνω από 900 δημοσιογράφοι σκοτώθηκαν την τελευταία δεκαετία με κατά μέσο όρο πάνω από 90 ετησίως. Οι περισσότεροι δεν ήταν ξένοι ανταποκριτές αλλά εντόπιοι δημοσιογράφοι που έκαναν ρεπορτάζ για τις κοινότητες τους.⁵⁹

Ειδικότερα σε περιπτώσεις ένοπλων συρράξεων κατά τη δεκαετία από το 2009 - 2019, τουλάχιστον 289 δημοσιογράφοι σκοτώθηκαν. Από αυτούς οι 203 ήταν προσωπικό που απασχολούνταν άμεσα σε οργανισμούς μέσω ενημέρωσης, ενώ 86 ήταν ελεύθεροι ρεπόρτερ. Οι 242 ήταν ντόπιοι δημοσιογράφοι, σύμφωνα με την Επιτροπή Προστασίας των Δημοσιογράφων (CPJ). Σε σύγκριση με την αντίστοιχη δεκαετία 1999-2009 παρατηρείται αύξηση άνω του 36%, γεγονός που συνδέεται με την ύπαρξη περιφερειακής αστάθειας και εμφάνιση περισσότερων συρράξεων. Η αύξηση ήταν πιο αισθητή για τους ελεύθερους επαγγελματίες και τους τοπικούς δημοσιογράφους. Σύμφωνα με το CPJ, οι θάνατοι ανεξάρτητων δημοσιογράφων αυξήθηκαν κατά 7%, αντιπροσωπεύοντας το 30% όλων των δημοσιογράφων που σκοτώθηκαν μεταξύ 2009 και 2019, ενώ οι θάνατοι ντόπιων δημοσιογράφων αυξήθηκαν κατά 9%, αποτελώντας το 84% όλων των θανάτων.⁶⁰ Παρατηρείται δηλαδή μια αύξηση των σε θανάτους μεμονωμένων δημοσιογράφων γεγονός που ενισχύει τη θέση για οργανωμένη δράση των δημοσιογράφων υπό την κάλυψη των μέσων και την επιβεβαίωση για θανάτους κατά πλειοψηφία δημοσιογράφων που δρουν τοπικά μιας και είναι οι περισσότεροι, με μεγαλύτερη ελευθερία δράσης που οδηγεί σε μεγαλύτερη έκθεση.

Για το 2022⁶¹ σύμφωνα με τη CPJ έχουν σκοτωθεί συνολικά 61 εργαζόμενοι στα μέσα ενημέρωσης (με οποιαδήποτε ιδιότητα) με επιβεβαιωμένα ή μη κίνητρα.

⁵⁸ Article 19, “Ending Impunity...” Όπως παραπάνω σ.55, σελ. 13

⁵⁹ Cilla Bencö, “Guardians of press freedom urged to unite”, Όπως παραπάνω σ.51

⁶⁰ Dr Mark Alexander Grant (DSyRM), “Thesis: Reporting Safely, An assessment of risk management practices employed by news organizations in support of journalists operating in areas of conflict, 2009-2019”, 2021, University of Portsmouth, σελ. 24

⁶¹ Για το διάστημα από Ιανουάριο – Νοέμβριο 2022.

«Προβάδισμα» διακρίνει την επικράτεια της Ουκρανίας με 15 νεκρούς και συνδέεται σαφέστατα με τον ρωσοουκρανικό πόλεμο που ξεκίνησε την 24 Φεβρουαρίου 2022. Οι επιβεβαιωμένοι θάνατοι δημοσιογράφων σε πολεμικές συρράξεις για το 2022 ανέρχονται σε 15 με τους 11 (2 ρεπόρτερ, 5 καμεραμάν, 2 φωτογράφοι, 2 παραγωγοί) από αυτούς να λαμβάνουν χώρα στην Ουκρανία. Στην Ουκρανία 4 θάνατοι αφορούσαν σε γυναίκες, ενώ 7 θάνατοι αφορούσαν σε ανεξάρτητους δημοσιογράφους.⁶²

2.4.1 Αριθμοί στη MENA

Η περιοχή Μέσης Ανατολής Βόρειας Αφρικής [Middle East North Africa (MENA)] ως ενιαίος γεωπολιτικός χώρος συσσωρευμένης αστάθειας παρουσιάζει ενδιαφέρον. Οι αριθμοί δείχνουν ότι δημοσιογράφοι και εργαζόμενοι στα μέσα ενημέρωσης έχουν γίνει εσκεμμένα στόχος παρενόχλησης και βίαιων επιθέσεων. Σύμφωνα με την CPJ, από το 2003 έως και το 2021, 174 δημοσιογράφοι έχουν σκοτωθεί στο Ιράκ και 16 δημοσιογράφοι σκοτώθηκαν στο Ισραήλ και στα Παλαιστινιακά Εδάφη από το 1992. Στη Λιβύη, δημοσιογράφοι και επαγγελματίες των μέσων ενημέρωσης από το 2011 υπόκεινται σε κράτηση, απειλές και επιθέσεις που μερικές φορές οδήγησαν σε θάνατο και τραυματισμό. Τον Φεβρουάριο του 2011, η λιβυκή κυβέρνηση συνέλαβε αρκετούς ακτιβιστές υπέρ της δημοκρατίας και δημοσιογράφους το πρώτο μισό του Φεβρουαρίου 2011 σε μια προσπάθεια να καταπνίξει τις διαδηλώσεις. Οι γυναίκες δημοσιογράφοι έχουν στοχοποιηθεί με βάση το φύλο τους και οι δημοσιογράφοι αντιμετωπίζουν επίσης ποινικές διώξεις για συκοφαντική δυσφήμιση.⁶³

Επί της ουσίας μελετώντας κανείς την περιοχή αυτή και εκείνη της Ουκρανίας καταλήγει στην αποτύπωση μιας ξεκάθαρης σύγχρονης απειλής για τους δημοσιογράφους στις ένοπλες συρράξεις.

⁶²Committee to Protect Journalists, “Explore CPJ's database of attacks on the press” Στοιχεία που προέρχονται από την επίσημη ιστοσελίδα της οργάνωσης (Πρόσβαση 10 Νοεμβρίου 2022) <https://cpj.org/data/>

⁶³ Abou Abass, “Protection of Journalists under Human Rights and International Humanitarian Law Global perspective and Arab world realities” 07 December 2021, , Άρθρο αναρτημένο στην ιστοσελίδα της Al Jazeera Journalism Review (Πρόσβαση 05 Σεπτεμβρίου 2022) <https://institute.aljazeera.net/en/ajr/article/1533>

2.5 Σύγχρονες συρράξεις

Η εξέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού και της τεχνολογίας καθοδηγεί και αυτήν την εξέλιξη του πολέμου.⁶⁴ Ανάμεσα σε δυο παγκόσμιους μεγάλους πολέμους και σειρά άλλων μακρότερων περιφερειακών και διακρατικών συγκρούσεων η τεχνολογία συνοδεύει την πολεμική διαδικασία στην σχεδίαση, την προετοιμασία, την διεξαγωγή και εκτέλεση παντός είδους διαδικασιών και εν πολλοίς κρίνει ορισμένες φορές την έκβαση των εχθροπραξιών με αποκορύφωμα την χρήση ενός μόνο τεχνολογικού εφευρήματος να κρίνει την ανθρώπινη ιστορία έως τα σήμερα στις Ιαπωνικές πόλεις της Χιροσίμα και του Ναγκασάκι.

Διανύουμε σήμερα την εποχή της 4^{ης} βιομηχανικής επανάστασης με την εισαγωγή της τεχνητής νοημοσύνης στην παραγωγή και την καθημερινή ζωή. Στον στρατιωτικό τομέα προηγήθηκε μέσα στον 20^ο αιώνα η μηχανοκίνηση του πολέμου, η ανάπτυξη του αεροπορικού όπλου,⁶⁵ η αξιοποίηση της πυρηνικής ενέργειας για στρατιωτικές εφαρμογές, η πρόσβαση στο διάστημα και η εφαρμογή της στην στρατιωτική τέχνη γενικότερα ως μια νέα διάσταση και τέλος η πληροφοριακή επανάσταση κυρίως μέσω του διαδικτύου και του κυβερνοχώρου γενικότερα. Το Ενοποιημένο Πεδίο της Μάχης αφορά σήμερα στην δράση από διάστημα έως υποθαλάσσιο περιβάλλον με τον κυβερνοχώρο⁶⁶ να διατρέχει όλα τα παραπάνω και ο όρος επανάσταση στις στρατιωτικές υποθέσεις (RMA – Revolution in Military Affairs), αφορά στη θεώρηση που εξετάζει το μέλλον του πολέμου και συνδέει τεχνολογικές και οργανωτικές δομές για στρατιωτική μεταρρύθμιση και περιλαμβάνει νέες τεχνολογίες π.χ. drones, δορυφορικές εικόνες και τηλεχειριζόμενα οχήματα στις τρέχουσες στρατιωτικές τακτικές.⁶⁷

⁶⁴ Η τεχνολογία άλλωστε εφελκύεται από την ανάγκη εκπλήρωσης της στρατιωτικής νίκης.

⁶⁵ «Το κράτος γίνεται διαπερατό και αυτή ακριβώς η διαπερατότητα θα κορυφωθεί με την ανάπτυξη διηπειρωτικών βαλλιστικών πυραύλων, την κατάκτηση του διαστήματος και την πληροφορία χάρη στην διαστημική τεχνολογία και πληροφορική» Ηλίας Κουσκουβέλης, “Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις” 2004, Αθήνα, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ. 72

⁶⁶ NATO “Foreign Ministers take decisions to adapt NATO, recognize space as an operational domain” 20 Νοεμβρίου 2019. Άρθρο αναρτημένο στην ιστοσελίδα της συμμαχίας (Πρόσβαση 13 Νοεμβρίου 2022) https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_171028.html

⁶⁷ Wikipedia, “Revolution in military affairs” 09 Σεπτεμβρίου 2014, Λήμμα αναρτημένο στην διαδικτυακή πηγή (Πρόσβαση 13 Νοεμβρίου 2022) https://en.wikipedia.org/wiki/Revolution_in_military_affairs

2.5.1 Σύγχρονες μεταλλάξεις της πολεμικής σύρραξης

Η τεχνολογία έχει μεταβάλλει κατακόρυφα τον τρόπο με τον οποίο η ανθρωπότητα πολεμά και οι σύγχρονοι στρατοί έχουν φτάσει να βασίζονται σε μια μεγάλη σειρά συστημάτων Διοίκησης, Ελέγχου, Επικοινωνιών, Υπολογιστών, Πληροφοριών, Επιτήρησης και Αναγνώρισης στη μάχη. Φαίνεται όμως ότι ο πόλεμος μεταλλάσσεται σε νέες μορφές υβριδικών και κεκαλυμμένων χαρακτηριστικών όπως είναι το lawfare (δηλαδή η εργαλειοποίηση του διεθνούς δικαίου), ο οικονομικός πόλεμος, ο κυβερνοπόλεμος και η τρομοκρατία.⁶⁸

Εμφανίζεται πλέον ξεκάθαρα σήμερα, ο Υβριδικός Πόλεμος⁶⁹ (hybrid warfare) και είναι μορφή που κυριαρχεί οπουδήποτε και αν εξετάσουμε πολεμική σύρραξη ανά την υφήλιο. Μπορεί να διεξαχθεί τόσο από κράτη, όσο και από μη κρατικούς δρώντες και περιλαμβάνει συμβατικές δυνατότητες, ασύμμετρες απειλές, τρομοκρατικά κτυπήματα και εγκληματική διαταραχή δημόσιας τάξης. Κατά τους Δυτικούς ο υβριδικός πόλεμος προέρχεται από μη κρατικούς δρώντες (Χεσμπολλάχ, Αλ Κάιντα κλπ), ενώ κατά τους Ρώσους, μη κρατικοί δρώντες πολεμούν πλάι σε κρατικούς (περίπτωση Κριμαίας 2014 και Ουκρανίας 2022). Οι διενεργούντες τον υβριδικό πόλεμο στοχεύουν μεταξύ άλλων στη διάλυση του ηθικού του αντιπάλου,⁷⁰ διάβρωση της κουλτούρας, των ηθικών αξιών και της αυτοεκτίμησής και στόχευση των φορέων πληροφοριών-προπαγάνδας, παρά των στρατιωτικών και περιλαμβάνουν χρήση κυρίως μη κρατικών δρώντων. Επομένως γίνεται αντιληπτό πως ο έλεγχος της πληροφορίας και κατ' επέκταση δημοσιογράφοι και δημοσιογραφία είτε χρησιμοποιούνται είτε στοχοποιούνται προς αυτή την κατεύθυνση.

Επιπλέον σήμερα χρησιμοποιείται και ο ορός «Πόλεμος δι' Υποκαταστάτων» (surrogate warfare) για να περιγράψει το φαινόμενο

⁶⁸ Εμμανουήλ Καραγιάννης, "Νέες Μορφές Πολέμου και Ελληνική Στρατιωτική Στρατηγική" Εθνικές Επάλξεις Οκτώβριος – Δεκέμβριος 2020, σελ.25

⁶⁹ Ο Frank Hoffman υποστηρίζει ότι «στον υβριδικό πόλεμο, ο αντίπαλος είναι πιθανόν να εξαπολύσει μοναδικές συνδυαστικές απειλές αντί για ξεχωριστές προκλήσεις με θεμελιωδώς διαφορετικές προσεγγίσεις (συμβατικές ή ασύμμετρες), μπορούμε να περιμένουμε να αντιμετωπίσουμε αντιπάλους που θα χρησιμοποιηθούν όλες τις μορφές πολέμου» F. G. Hoffman, "Hybrid Threats: Reconceptualizing the Evolving Character of Modern Warfare", Strategic Forum, no. 240, April 2009, σελ. 5

⁷⁰ Οι ηθικές δυνάμεις αποτελούν στόχο της στρατιωτικής στρατηγικής σύμφωνα με τον μέγιστο Στρατηγιστή Karl Von Clausewitz κάτι με το οποίο συμφωνούν και όλοι οι αναλυτές των μορφών του Υβριδικού Πολέμου χωρίς βεβαίως κάτι τέτοιο να δικαιολογείται από το Διεθνές Δίκαιο Πηγή: Karl Von Clausewitz "Περί Πολέμου". 1999, Θεσσαλονίκη, Βάνιας. Κεφ.Ι

συστηματικής χρήσης μισθοφόρων, πολιτοφυλακών, εγκληματικών - τρομοκρατικών ομάδων και μη επανδρωμένων συστημάτων για στρατιωτικούς σκοπούς.⁷¹ Έτσι παρατηρήσαμε πρόσφατα τη δράση ακραίων μουσουλμάνων του Καυκάσου στο «ολοκαύτωμα» της Μαριούπολης και ιδιωτικές μισθοφορικές εταιρείες στη Λιβύη να εκπροσωπούν κράτη.

2.5.2 Το παράδειγμα της Ουκρανίας

Κατά την ειδική στρατιωτική επιχείρηση⁷² της Ρωσίας στην επικράτεια της Ουκρανίας η οποία μέχρι την επιστράτευση ρωσικών δυνάμεων τον Οκτώβριο του 2022 μετεξελίσσονταν διαρκώς αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση μίξης μορφών σύγχρονου συμβατικού – υβριδικού – πόλεμου δι’ υποκαταστάτων, με χρήση κρατικών και μη κρατικών δρώντων με τη διεξαγωγή lawfare, διεξαγωγή πληροφοριακών επιχειρήσεων, με τις ηθικές δυνάμεις να βρίσκονται στο επίκεντρο και την παραβίαση του Διεθνούς ανθρωπιστικού Δικαίου να επιβεβαιώνεται με αποκορύφωμα την καταστροφή της Μαριούπολης.⁷³

Ενώ η απουσία της αεροπορίας δίνει μεν μια άλλη διάσταση στην αναμέτρηση, η χρήση συμβατικού και πυραυλικού πυροβολικού από τις δύο πλευρές και η χρήση συγχρόνων μέσων διοίκησης και ελέγχου αποτυπώνει αναμέτρηση σύμφωνα με την σύγχρονη τάση του ενοποιημένου πεδίου της μάχης. Επιπλέον η υποστήριξη των Ουκρανών από τη Δύση σε όλα τα επίπεδα δημιουργεί την σε στρατηγικό επίπεδο διεξαγωγή πολέμου δι’ αντιπροσώπων – υποκαταστάτων μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας. Η χρήση μισθοφόρων από τη Δύση, δολοφόνων τζιχαντιστών για την επιδίωξη στρατιωτικών σκοπών εναντίων χριστιανικών πληθυσμών από τους Ρώσους, η παραπληροφόρηση, οι κατασκευασμένες ιστορίες για δράση Ναζί και ο καταϊγισμός ειδήσεων από πολίτες μέσω social media με την χρήση τους από τους εμπολέμους για πλήγματα σε

⁷¹ Το υποκατάστατο είναι η δύναμη που ενεργεί για λογαριασμό ενός άλλου και αποσκοπεί στον περιορισμό των φίλιων απωλειών και στην εσκεμμένη πρόκληση σύγχυσης περί των αντικειμενικών σκοπών της επιτιθέμενης πλευράς.

⁷² Η πολεμική αναμέτρηση ξέσπασε στην Ουκρανία την 24 Φεβρουαρίου 2022, μετά την εισβολή της Ρωσίας.

⁷³ ODIHR/OSCE, “Report on violation of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes Against Humanity” NOTE VERBALE 132/2022, 13 April 2022, Warsaw, OSCE, Αναφορά του ΟΑΣΕ για τη δράση των Ρωσικών δυνάμεων στην πολιορκία της Μαριούπολης την 13 April 2022 διαθέσιμη στην ιστοσελίδα (Πρόσβαση 13 Νοεμβρίου 2022) <https://www.osce.org/files/f/documents/f/a/515868.pdf>

εμπορικά κέντρα και νοσοκομεία συνθέτουν μια γλαφυρή αποτύπωση υβριδικού πολέμου.

Για τους δημοσιογράφους η δράση στο συγκεκριμένο περιβάλλον συνιστά την πλέον επικίνδυνη κατάσταση. Η δράση τους δεν είναι επιθυμητή όπως για παράδειγμα στην περίπτωση του πρακτορείου ειδήσεων AP⁷⁴ πριν τη διαφυγή του από την Μαριούπολη τον Μάρτιο, με τους δημοσιογράφους του να καταγγέλλουν ότι οι Ρώσοι τους κυνηγούσαν, έχοντας μια λίστα με ονόματα. Από την άλλη το ρωσικό κοινοβούλιο ψήφισε νόμο που επιβάλλει ποινή φυλάκισης έως και 15 ετών για τη διανομή «ψευδών ειδήσεων» σχετικά με τις στρατιωτικές επιχειρήσεις στην Ουκρανία, με τις «ψευδείς ειδήσεις» να περιγράφονται ως οτιδήποτε δεν έχει εγκριθεί επίσημα από το Κρεμλίνο.⁷⁵

Η αναμετάδοση ειδήσεων από οπουδήποτε ανά πάσα ώρα με τον «κίνδυνο» αποκάλυψης στρατιωτικών πληροφοριών⁷⁶ οδήγησε τους Ουκρανούς σε εισαγωγή νόμων απαγορεύσεων, άρνηση διαπιστεύσεων, καχυποψία απέναντι στον τύπο. Τα οδικά μπλόκα από ανεκπαίδευτους πολιτοφύλακες και η διανομή όπλων σε πολίτες δημιούργησε το πλέον ασταθές περιβάλλον ειδικά κατά τους πρώτους μήνες οπότε και καταγράφηκαν αρκετοί θάνατοι και επιθέσεις σε δημοσιογράφους. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον δεν είναι δυνατόν οι διάφοροι δρώντες να διαθέτουν συνείδηση δικαίου και βεβαίως η προσπάθεια παραποίησης της αληθείας που στοχεύει στο ηθικό του εχθρού «επιτρέπει» την επίθεση στους λειτουργούς της δημοσιογραφίας.

2.6 Σχέσεις μεταξύ δημοσιογραφίας και ένοπλων μερών

Η γενεσιουργός αιτία της απειλής προς τους δημοσιογράφους θα πρέπει να αναζητηθεί στην αλληλεπίδραση που εμφανίζεται μεταξύ των στρατιωτικών οργανισμών, δημοσιογράφων και μέσων (ενημέρωσης και κοινωνικής δικτύωσης). Η «σύγκρουση συμφερόντων» εξηγεί ενδεχομένως την απειλή που

⁷⁴ Associated Press

⁷⁵ Cilla Bencö, "Guardians of press freedom urged to unite" Όπως παραπάνω σ.51

⁷⁶ Με τη χρήση της φορητής τεχνολογίας Live U οι δημοσιογράφοι χρησιμοποιώντας όλα τα διαθέσιμα δίκτυα κινητής τηλεφωνίας και όλες τις συνδέσεις διαδικτύου μπορούν να αναμεταδίδουν ζωντανά οπουδήποτε στην υφήλιο εικόνα υψηλής ευκρινείας χωρίς χρονικές δεσμεύσεις δορυφορικών ζεύξεων ή χρήση στούντιο. Βέβαια αυτό γεννά τη μεγάλη καχυποψία των εμπόλεμων καθώς η προστασία στρατιωτικών πληροφοριών είναι συνάρτηση της απαγόρευσης παρουσίας δημοσιογράφων στην περιοχή. Πηγή: <https://www.liveu.tv/>

αντιμετωπίζουν στα διάφορα μέτωπα δημοσιογράφοι που καλύπτουν γεγονότα και ιδιαίτερα από ένοπλα τμήματα με χαλαρούς ή καθόλου δεσμούς με το πλαίσιο του ανθρωπιστικού δικαίου.

Ιστορική αναφορά για την αντίθεση θέσεων μπορεί να αναζητηθεί στον πόλεμο του Βιετνάμ. Η αποχώρηση των ΗΠΑ αποδόθηκε εν πολλοίς στην χαλαρή αντιμετώπιση και παροχή χώρου στον τύπο από την στρατιωτική υπηρεσία.⁷⁷ Αν και αυτός ο συλλογισμός δεν μπορεί να επαληθευτεί επιστημονικά, οδήγησε στη δημιουργία νέων μορφών λογοκρισίας από τον στρατό και προσπάθειας χειρισμού μέσων και δημοσιογράφων.⁷⁸

Δεν είναι τυχαίο που η συντριπτική πλειονότητα των κρατών και ενόπλων τους δυνάμεων διαθέτουν εκπροσώπους τύπου για τη διαχείριση των ειδήσεων και των σχέσεων με τους δημοσιογράφους.⁷⁹ Ένοπλες δυνάμεις και στρατοί χρειάζονται για την επιτυχία των σκοπών τους δημόσια στήριξη. Τα μέσα ενημέρωσης μπορούν να πουν την ιστορία τους και, εάν υπάρχει στενή σχέση και κατανόηση, μπορούν να την πουν καλά και αποτελεσματικά.

Από την άλλη MME ιδίως παγκόσμιας εμβέλειας και ανεξάρτητοι δημοσιογράφοι δεν γίνονται αρεστοί στους στρατιωτικούς οργανισμούς για την ανεξάρτητη λειτουργία τους. Καθώς η επιδίωξη των MME είναι κυρίως η «πώληση» εικόνων και ειδήσεων, είναι αναπόφευκτο να διαθέτουν στους κόλπους τους επίδοξα και αδίστακτα στελέχη και παρόλο που αποτελούν στην αγαθή λειτουργία τους θεματοφύλακες της αξίας της ανθρώπινης ζωής, η αντιπαράθεση με τους στρατιωτικούς οργανισμούς είναι εγγενώς αδύνατο να αποφευχθεί κατά τη διάρκεια μιας σύρραξης.

Δημοσιογράφοι και MME θέλουν να «πουλήσουν» την ιστορία, ενώ ο στρατός θέλει να κερδίσει τον πόλεμο και να περιορίσει τις απώλειες στο ελάχιστο.

⁷⁷ Οι εικόνες θυμάτων αμάχων, της απανθρωπιάς του πολέμου και των απωλειών των ΗΠΑ, έδωσαν την απαραίτητη λαβή στην κοινή γνώμη στο εσωτερικό των ΗΠΑ αλλά και διεθνώς να στερήσει από την κυβέρνηση την υποστήριξή της στον πόλεμο.

⁷⁸ Shadi A. Alshdaifat, Ahmad M. Hayajneh, "Media in Armed Conflicts: Is It Still a Good Idea?" *The Law, State and Telecommunications Review*, v. 13, no. 2, p. 89-120, October 2021. σελ102

⁷⁹ Στην Ελλάδα για παράδειγμα λειτουργεί το Πολυεθνικό Κέντρο Εκπαίδευσης Υποστήριξης Ειρήνης (ΠΚΕΕΥΕ). Το ΠΚΕΕΥΕ είναι πολυεθνικό κέντρο εκπαίδευσης των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων με σκοπό την παροχή πιστοποιημένης εκπαίδευσης από τον ΟΗΕ, το ΝΑΤΟ, το ΕΚΑΑ και τον ΟΑΣΕ. Μεταξύ άλλων προσφέρει εκπαίδευση εκπροσώπων τύπου. Πηγή: <https://mpsofc.army.gr/> (Πρόσβαση 25 Αυγούστου 2022)

Τα μέσα ενημέρωσης θέλουν ελευθερία, πλήρη πρόσβαση και δυνατότητα να μεταδίδουν γρήγορα τις ιστορίες τους στο κοινό τους, ενώ φοβούνται ότι ο στρατός μπορεί να απαγορεύσει την κάλυψη των ειδήσεων. Ο μεγαλύτερος φόβος ενός στρατιωτικού διοικητή εμπρός σε ένα επικείμενο σχέδιο είναι ότι μπορεί να διαρρεύσει και να τύχει εκμετάλλευσης από τον εχθρό, καθώς κάτι τέτοιο αποστερεί από τα ένοπλα τμήματα την μυστικότητα και τον αιφνιδιασμό.⁸⁰

Σήμερα ιδιαίτερα τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης εμφανίζουν πλέον έναν ιδιαίτερο ρόλο κατά τις ένοπλες συρράξεις. Έδωσαν τη δυνατότητα στους πολίτες να ενημερώνονται άμεσα για συρράξεις που διαφορετικά δεν θα γνώριζαν και να μεταδίδουν σε πραγματικό χρόνο ειδήσεις και γεγονότα. Επίσης καθιστούν όλα τα ένοπλα μέρη και τα κράτη περισσότερο υπεύθυνα στις ενέργειές τους επειδή ο απλός άμαχος πληθυσμός, δημοσιογράφοι – ακτιβιστές και επαγγελματίες δημοσιογράφοι είναι σε θέση να μεταδώσουν στην παγκόσμια κοινότητα την εικόνα των παραβιάσεων. Παράλληλα ανοίγουν πολλές φορές τον κρουνό μετάδοσης πληροφοριών στρατιωτικής αξίας, θέσεων στρατευμάτων και μέσων και προκαλούν βλάβη στην στρατιωτική προσπάθεια και θέτουν σε κίνδυνο τα στρατεύματα.

2.7 Η έννοια της προστασίας

Η προστασία αφορά αφενός στην σωματική ασφάλεια, αλλά και στην ασφάλεια από εκφοβισμό. Η έννοια της σωματικής ασφάλειας σημαίνει ότι οι δημοσιογράφοι δεν πρέπει να εκφοβίζονται, να κρατούνται αυθαίρετα, τυγχάνουν θύματα απαγωγής, βασανισμών και δολοφονιών. Περιλαμβάνει επίσης προστασία από οποιοδήποτε άλλο μέσο αποτροπής των δημοσιογράφων από την περαιτέρω άσκηση του επαγγέλματός τους στη περιοχή συγκρούσεων ή αλλού.⁸¹

Πολλές φορές οι αριθμοί δεν αποκαλύπτουν το μέγεθος του προβλήματος, καθώς πολλές πτυχές δεν μπορούν να μετρηθούν με ακριβή στατιστικά στοιχεία και αριθμούς. Τέτοιες είναι τα ψυχολογικά τραύματα που αντιμετωπίζουν οι δημοσιογράφοι του πολέμου. Το τραύμα και ο φόβος είναι αποτρεπτικοί

⁸⁰ Shadi A. Alshdaifat, Ahmad M. Hayajneh, “Media in Armed Conflicts: Is It Still a Good Idea?” Όπως παραπάνω σ.78 σελ. 109

⁸¹ Ένα παράδειγμα θα ήταν η απειλή του δημοσιογράφου μέσω απειλής της οικογένειάς του.

παράγοντες που περιστασιακά εμποδίζουν τους δημοσιογράφους να συνεχίσουν ασκώντας πολεμική δημοσιογραφία.⁸²

⁸² Antony Feinstein, “Journalists under fire – The psychological Hazards of Covering War”, Baltimore, 2006, The John Hopkins University Press, σελ 8-9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΣΤΗ ΣΥΡΡΑΞΗ

(ΕΝΝΟΙΕΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ)

Η ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου όπως έχει διαμορφωθεί από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα έως τις μέρες μας καθορίζει επιπλέον το πλαίσιο το οποίο χρησιμοποιείται για την προστασία των δημοσιογράφων στις ένοπλες συρράξεις. Η καταγραφή του συγκεκριμένου πλαισίου αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα πάνω στο οποίο θα αναζητηθεί η σύγχρονη προσέγγιση για την προστασία των δημοσιογράφων και των επαγγελματιών των μέσων μαζικής ενημέρωσης στις ένοπλες συρράξεις.

Οι διάφορες κατηγορίες του δικαίου εφαρμόζονται στην περίπτωση των δημοσιογράφων με το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο⁸³ [ή Δίκαιο Ενόπλων Συρράξεων ή *jus in bello* ή IHL (International Humanitarian Law)] να εμφανίζεται ως το κατεξοχήν ειδικό πλαίσιο προς το σκοπό αυτό (*lex specialis*). Από την άλλη το ευρύτερο Διεθνές Δίκαιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εμφανίζεται ως ευρύτερο πλαίσιο (*lex generalis*). Πράγματι τα ανθρώπινα δικαιώματα απονέμονται σε όλους, ανεξαρτήτως των περιστάσεων. Τέλος μια ακόμα μορφή Δικαίου πέραν αυτών που απορρέουν από συμβάσεις, αυτή του Διεθνούς Εθιμικού Δικαίου⁸⁴ επιβάλλει κανόνες για την προάσπιση των δημοσιογράφων.⁸⁵

3.1 Διεθνές Δίκαιο

Τα κράτη, ως ανεξάρτητες οντότητες, σχηματίζουν, λόγω της συμβίωσης τους και τη πολυσχιδούς δραστηριότητάς τους, *de facto* κοινωνία, τη Διεθνή Κοινωνία. Αυτή δεν αποτελείται μόνο από κράτη, αλλά και από τα ανθρώπινα όντα, τα οποία αποτελούν τα κράτη. Τόσο τα πρώτα, όσο και τα δεύτερα, έχουν ανάγκη κανόνων, οι οποίοι αφενός μεν ρυθμίζουν τις σχέσεις τους

⁸³ Nils Melzer (Coordinated by Etienne Kuster), "International Humanitarian Law: A comprehensive introduction", Geneva, International Committee of the Red Cross, 2016,σελ.15

⁸⁴ Παραδείγματα εθιμικών κανόνων είναι η αρχή *pacta sunt servanda* (οι συμφωνίες πρέπει να τηρούνται), σχεδόν όλο το πλαίσιο των διπλωματικών σχέσεων, η αρχή της Διάκρισης στο Δίκαιο του Πολέμου επιτρεπτά όπλα και μέσα των εχθροπραξιών κ.α.

⁸⁵ Θεμελιώδη δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στην ζωή, ισχύουν πάντα, αποτελώντας κανόνες αναγκαστικού δικαίου (*jus cogens*) και η υπεροχή τους δεν αμφισβητείται. Οι παραπάνω κατηγορίες εισάγουν θετικές και αρνητικές υποχρεώσεις στα κράτη και πλαισιώνονται από αριθμό περιφερειακών νομικών πράξεων.

και συμβιβάζουν τα συμφέροντά τους, αφετέρου δε, κανονίζουν τη δικαιοδοσία των νόμων, στους οποίους υπόκεινται, κατά τις διάφορες ενέργειές τους. Οι κανόνες αυτοί, εφόσον είναι διεθνείς αποτελούν Διεθνές Δίκαιο, το οποίο ισχύει για τα κράτη.⁸⁶ Το Διεθνές Δίκαιο αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του εσωτερικού δικαίου⁸⁷ εφόσον τα κράτη προβούν σε επικύρωση. Διακρίνεται σε Δίκαιο Ειρήνης και Δίκαιο Πολέμου (Ανθρωπιστικό Δίκαιο).

Τα κράτη είναι τόσο «νομοθέτες», όσο και «αποδέκτες» των διεθνών νομικών κανόνων. Το διεθνές δίκαιο θεσπίζεται και διαμορφώνεται κατά βάση από τη βούληση/ συναίνεση των κρατών για τα ίδια τα κράτη.⁸⁸

3.2 Δίκαιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Τα δικαιώματα του ανθρώπου εισάγονται ρητώς στο Διεθνές Δίκαιο με το άρθρο 1 του καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ⁸⁹ που έχει σκοπό μεταξύ άλλων, τη διεθνή συνεργασία για την επίλυση των διεθνών προβλημάτων τον σεβασμό και την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.⁹⁰

⁸⁶ Θέματα Γενικής Μορφώσεως (Εθνικά - Διεθνή Θέματα), Τόμος Ι , Αθήνα, ΓΕΣ/ΔΕΚΠ, Ανατύπωση 2012

⁸⁷ Άρθρο 28 παρ. 1 του Ελληνικού Συντάγματος : «Οι γενικά παραδεδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους καθεμιάς, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου. Η εφαρμογή των κανόνων του διεθνούς δικαίου και των διεθνών συμβάσεων στους αλλοδαπούς τελεί πάντοτε υπό τον όρο της αμοιβαιότητας». Βουλή των Ελλήνων, (ΦΕΚ Τεύχος Α' 211/24.12.2019), (διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/>)

⁸⁸ Ζάικος Νικόλαος, Σημειώσεις στο μάθημα Διεθνές Δίκαιο, Θεσσαλονίκη, 2022

⁸⁹ Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών, United Nations Charter, San Francisco, (24 October 1945), Κυρώθηκε και τέθηκε σε ισχύ με τον Α.Ν. 585 της 27/29 Σεπτεμβρίου 1945 (ΦΕΚ Α' 242) και τροποποιήθηκε με το Ν. 4460/1965 «περί κυρώσεως των από 17.12.1963 και υπ' αριθμ. 1991 Α και Β (XVIII) αποφάσεων της Γενικής Συνελεύσεως του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών «περί τροποποιήσεως ενίων διατάξεων του Καταστατικού Χάρτου των Ηνωμένων Εθνών» (ΦΕΚ 65, τ. Α'), με το Ν.Δ. 155/1969 «Περί κυρώσεως τροποποιήσεως του άρθρου 109 του Χάρτου των Ηνωμένων Εθνών», (ΦΕΚ 63, τ. Α') και με την από 5.3.1973 απόφαση των Υπουργών Εξωτερικών και Οικονομικών «περί εγκρίσεως της τροποποιήσεως του άρθρου 61 του Καταστατικού Χάρου των Ηνωμένων Εθνών», (ΦΕΚ 77, τ. Α').

⁹⁰ «Να επιτυγχάνωσι διεθνή συνεργασίαν επιλύοντες τα διεθνή προβλήματα οικονομικής, κοινωνικής, εκπαιδευτικής και ανθρωπιστικής φύσεως και προάγοντες και ενθαρρύνοντες τον σεβασμόν προς τα δικαιώματα του ανθρώπου και τας θεμελιώδεις ελευθερίας δια πάντας άνευ διακρίσεως φυλής, φύλου, γλώσσης ή θρησκείας» ή "To achieve international cooperation in solving international problems of an economic, social, cultural, or humanitarian character, and in promoting and encouraging respect for human rights and for fundamental freedoms for all without distinction as to race, sex, language, or religion;" Άρθρο 1 (3) του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://legal.un.org/repertory/art1.shtml> (Πρόσβαση 21 Σεπτεμβρίου 2022)

Στη συνέχεια η ενσωμάτωση της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων [(ΟΔΔΑ) - Universal Declaration of Human Rights (UDHR)], το 1948, εισήγαγε στο προσκήνιο την ανάγκη για αποτελεσματική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.⁹¹ Το δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την ασφάλεια του ατόμου (άρθρο 3), το δικαίωμα του ατόμου να μην υπόκειται σε βασανιστήρια, σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία (άρθρο 5) ή αυθαίρετη σύλληψη (άρθρο 9), η αποτελεσματική προσφυγή για παραβιάσεις των δικαιωμάτων (άρθρο 8), το δικαίωμα της ελευθερίας της γνώμης και της έκφρασης, που σημαίνει το δικαίωμα προστασίας από δυσμενείς συνέπειες για τις γνώμες του, και το δικαίωμα να αναζητεί, να παίρνει και να διαδίδει πληροφορίες και ιδέες, με οποιοδήποτε μέσο έκφρασης, και από όλο τον κόσμο (άρθρο 19), αναγνωρίζονται σε ένα κείμενο αφενός μη δεσμευτικό, αφετέρου αναμφισβόλου πολιτικής αξίας και αποτελούν πλέον κομμάτι του εθιμικού διεθνούς δικαίου, καθώς οι διατάξεις του αποκρυσταλλώνουν κανόνες εθιμικού δικαίου σύμφωνους και με το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

3.2.1 Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά-Πολιτικά Δικαιώματα

Ιδιαίτερα σημαντική πράξη για την προστασία των δημοσιογράφων αποτελεί το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα [International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)].⁹² Σχεδόν το σύνολο της διεθνούς κοινότητας,⁹³ κατοχυρώνει με τρόπο δεσμευτικό θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και ελευθερίες.

⁹¹United Nations, "Universal Declaration of Human Rights", 10 December 1949, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα των Ηνωμένων Εθνών <https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/greek-ellinika> (Πρόσβαση 21 Σεπτεμβρίου 2022)

⁹² Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, International Covenant on Civil and Political Rights, Adopted By General Assembly Resolution 2200A (XXI), 16 December 1966, Υιοθετήθηκε και άνοιξε για υπογραφή, επικύρωση και προσχώρηση με την από 16.12.1966 υπ' αριθμ. 2200 A (XXI) απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ. Έναρξη ισχύος: 23.3.1976, σύμφωνα με το άρθρο 491 Κείμενο: United Nations Treaty Series, vol. 999, p. 171 [όπως κυρώθηκε με το Ν. 2462/1997 «Κύρωση του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα και του Δευτέρου Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα σχετικού με την κατάργηση της ποινής του θανάτου» (ΦΕΚ 25, τ. Α'), Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4bd686e52> (Πρόσβαση 19 Σεπτεμβρίου 2022)

⁹³Περιλαμβάνει 117 κράτη μέλη, Πηγή Ηνωμένα Έθνη: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-4&chapter=4&clang=_en

Μεταξύ άλλων περιλαμβάνει το δικαίωμα στην αποτελεσματική προσφυγή (άρθρο 2), το δικαίωμα στη ζωή⁹⁴ (άρθρο 6) - η ενάσκηση και προστασία του οποίου αποτελεί την προϋπόθεση για την απόλαυση των όλων των λοιπών δικαιωμάτων- την απαγόρευση των βασανιστηρίων (άρθρο 7), το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια του προσώπου (άρθρο 9) και το δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης (άρθρο 19), το οποίο αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο στην εν ειρήνη λειτουργία του τύπου και αντίστοιχα στέρεο θεμέλιο για την οικοδόμηση της προστασίας κατά τη διάρκεια ενόπλων συρράξεων.

Αξίζει να σταθούμε στο άρθρο 19 καθώς ενώ αποτελεί «επανάληψη» του αντίστοιχου άρθρου της ΟΔΔΑ, η δεσμευτικότητα που επιδεικνύει η διεθνής κοινωνία, η συμπλήρωση και σχολιασμός των εννοιών από τις διατάξεις του,⁹⁵ το καθιστούν σύμβολο της ελευθερίας της έκφρασης παγκοσμίως, κυρίως στην ειρήνη, με τούτο να επεκτείνεται σαφώς και σε καταστάσεις συρράξεων.⁹⁶

Η παράγραφος 1 δεν επιτρέπει εξαίρεση ή περιορισμό σε διακριτική μεταχείριση, παρενόχληση για απόψεις, συμπεριλαμβανομένων απόψεων πολιτικού, επιστημονικού, ιστορικού, ηθικού ή θρησκευτικού χαρακτήρα. Κατ' επέκταση παρενόχληση, εκφοβισμός, στιγματισμός προσώπου, συμπεριλαμβανομένης σύλληψης, κράτησης, δίκης ή φυλάκισης για λόγους απόψεων, συνιστούν παραβίαση του. Στην παράγραφο 2 το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης πλαισιώνεται να συμπεριλάβει την αναζήτηση, λήψη, μετάδοση πληροφοριών και απόψεων, κάθε είδους και με τρόπο, ανεξαρτήτως συνόρων. Τέλος στην παράγραφο 3, η άσκηση των δικαιωμάτων, που προβλέπονται στην παράγραφο 2 του άρθρου, συνεπάγεται ειδικά καθήκοντα και ευθύνες και ενδεχομένως να υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς, οι οποίοι όμως πρέπει να προβλέπονται από νόμο και να αφορούν το σεβασμό των δικαιωμάτων ή της υπόληψης των άλλων, την εθνική ασφάλεια, τη δημόσια τάξη,

⁹⁴ Το δικαίωμα στη ζωή κατοχυρώνεται σε συμβάσεις, έθιμα και γενικές αρχές, και αποτελεί κανόνα «*jus cogens*».

⁹⁵ "General comment no. 34, Article 19, Freedoms of opinion and expression", UN Human Rights Committee (HRC), 12 September 2011, CCPR/C/GC/34, Αναρτημένο στην ιστοσελίδα: <https://www.refworld.org/docid/4ed34b562.html> (πρόσβαση 27 Σεπτεμβρίου 2022)

⁹⁶ Ως σύμβολο το άρθρο 19 χρησιμοποιείται από την ΜΚΟ «Article 19», η οποία πρωτοστατεί παγκοσμίως σχετικά με τις ανθρώπινες ελευθερίες της έκφρασης. Διαδικτυακός τόπος της οργάνωσης : www.article19.org/ (Πρόσβαση 26 Σεπτεμβρίου 2022)

υγεία ή την ηθική.⁹⁷ Ωστόσο, οι όποιοι περιορισμοί δεν επιτρέπεται να θέσουν σε κίνδυνο το ίδιο το δικαίωμα αλλά και να συμμορφώνονται με την αναγκαιότητα και την αναλογικότητα. Τέλος δεδομένου ότι οι δημοσιογράφοι συχνά υπόκεινται σε απειλή ή εκφοβισμό και επίθεση λόγω ενάσκησης της ιδιότητάς τους, ήτοι την άσκηση της ελευθερίας της έκφρασης, οι πρακτικές αυτές είναι παντελώς ασύμβατες με το άρθρο 19.⁹⁸

3.3 Ιστορική εξέλιξη του Ανθρωπιστικού Δικαίου

Το ανθρωπιστικό δικαίο έλκει τις απαρχές του στην αρχαιότητα. Κανόνες πόλεμου βρίσκουμε σε πολλούς πολιτισμούς, από τον Sun Tzu έως πολύ αργότερα όταν Ευρωπαίοι δικηγόροι όπως ο Grotius, μετέτρεψαν ηθικά πρότυπα σε νομικούς κανόνες.⁹⁹ Το 1864, ο Ντυνάν και η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού, έπαιξε βασικό ρόλο σε αυτή την κωδικοποίηση και συμμετείχε στη σύνταξη της πρώτης Σύμβασης της Γενεύης για τη βελτίωση της τύχης των τραυματισμένων στρατιωτών. Το 1870, η Επιτροπή επεξέτεινε τις δράσεις ανακούφισης της στους αιχμαλώτους πολέμου. Το 1868, το Αυτοκρατορικό Υπουργικό Συμβούλιο της Ρωσίας υιοθέτησε τη Διακήρυξη της Αγίας Πετρούπολης,¹⁰⁰ η οποία απαγόρευε ορισμένα όπλα και συνέστησε την αποφυγή όπλων που επιφέρουν βασανισμό. Στη διάσκεψη ειρήνης που συγκλήθηκε στη Χάγη το 1899, τα κράτη ζήτησαν μια ταχεία αναθεώρηση της Σύμβασης της Γενεύης του 1864 και υιοθέτησαν συμβάσεις σχετικά με την ειρηνική διευθέτηση διεθνών συγκρούσεων. Οι συμβάσεις και οι κανονισμοί τροποποιήθηκαν στη δεύτερη διεθνή ειρηνευτική διάσκεψη που συγκλήθηκε στη Χάγη το 1907.¹⁰¹

Κατά τη διάρκεια του Α' ΠΠ, η ΔΕΕΣ τοποθετήθηκε ως βασικός συνομιλητής για τα κράτη. Το 1926, ζήτησε αναθεώρηση των διατάξεων σχετικά

⁹⁷ Διεθνές Σύμφωνο για τα για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, Άρθρο 19, όπως παραπάνω σ.95

⁹⁸ "General comment no. 34, Article 19", Όπως παραπάνω σ.95, σελ.6

⁹⁹ ICRC, "The Practical Guide to Humanitarian Law", Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα : <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/international-humanitarian-law/> (Πρόσβαση 14 Οκτωβρίου 2022)

¹⁰⁰ ICRC, "Declaration Renouncing the Use, in Time of War, of Explosive Projectiles Under 400 Grammes Weight. Saint Petersburg, 29 November / 11 December 1868", Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/full/declaration1868> (Πρόσβαση 14 Οκτωβρίου 2022)

¹⁰¹ ICRC, "Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 October 1907", Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/195> (Πρόσβαση 14 Οκτωβρίου 2022).

με τη θεραπεία τραυματιών και συνέταξε μια πρόσθετη σύμβαση για τους αιχμάλωτους πολέμου. Η πλειονότητα των αναγκών βοήθειας των μαχητών καλύφθηκε έτσι από τις νέες Συμβάσεις της Γενεύης του 1926. Το 1934, η ΔΕΕΣ υπέβαλε ένα σχέδιο διεθνούς σύμβασης στα κράτη σχετικά με την κατάσταση και την προστασία των αμάχων εχθρικής ιθαγένειας ενώ δεν υπήρχαν κανονισμοί σχετικά με την ανακούφιση του άμαχου πληθυσμού. Η εξέταση αυτού του κειμένου διακόπηκε με το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.¹⁰²

3.4 Το Σύγχρονο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο

Ο όρος Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο (στο εξής ΔΑΔ) αναφέρεται σε έναν ειδικό κλάδο του δημόσιου διεθνούς δικαίου που αφορά το «δίκαιο της ένοπλης σύγκρουσης» ή το «δίκαιο του πολέμου».¹⁰³ Είναι το σύνολο των συμβατικών και εθιμικών κανόνων, που έχουν στόχο να επιλύσουν ζητήματα ανθρωπιστικού περιεχομένου που προκύπτουν ευθέως από τις ένοπλες συγκρούσεις, είτε διεθνούς είτε μη διεθνούς φύσεως. Για καθαρά ανθρωπιστικούς λόγους, οι κανόνες αυτοί περιορίζουν το δικαίωμα στα μέρη της σύγκρουσης να εφαρμόζουν ανεξέλεγκτα μέσα και μεθόδους διεξαγωγής εχθροπραξιών της επιλογής τους και προστατεύουν άτομα και περιουσίες που επηρεάζονται ή μπορούν να επηρεαστούν από τη διεξαγωγή των εχθροπραξιών.¹⁰⁴ Προστατεύει τα πρόσωπα που δεν μετέχουν στις εχθροπραξίες (άμαχοι, ιατρικό και θρησκευτικό προσωπικό) ή δεν μετέχουν πια στις εχθροπραξίες (τραυματίες, ασθενείς, ναυαγοί, αιχμάλωτοι πολέμου).

Κατά τον Jean - Jacques Rousseau¹⁰⁵ ο πόλεμος δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως σχέση ανθρώπου προς άνθρωπο, αλλά σχέση μεταξύ κρατών, όπου οι συμμετέχοντες είναι εχθροί συμπτωματικά όχι ως άνθρωποι, ούτε ως πολίτες αλλά ως στρατιώτες. Από τη στιγμή που σκοπός του πολέμου είναι να νικήσεις το εχθρικό κράτος θεωρείται απόλυτα νόμιμο να σκοτώσεις τους υπερασπιστές του για όσο διάστημα κρατούν όπλα, αλλά μόλις τα αφήσουν και

¹⁰² ICRC, "The Practical Guide to Humanitarian Law", Όπως παραπάνω σ.99

¹⁰³ Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο είναι συνήθως ο προτιμώμενος όρος (μεταξύ των πολιτών νομικών και των εκπροσώπων ανθρωπιστικών οργανώσεων) καθώς δίνει μεγαλύτερη έμφαση στους ανθρωπιστικούς στόχους του δικαίου των ένοπλων συγκρούσεων.

¹⁰⁴ ΑΔΙΣΠΟ, «Εισαγωγικές Σημειώσεις Έδρας Ασφάλειας και Στρατηγικής», Όπως παραπάνω σ.50, σελ. 203

¹⁰⁵ Ο Ζαν Ζακ Ρουσσώ (Jean-Jacques Rousseau, 28 Ιουνίου 1712 - 2 Ιουλίου 1778) ήταν Ελβετός φιλόσοφος, συγγραφέας και συνθέτης του 18ου αιώνα.

παραδοθούν παύουν να θεωρούνται εχθροί ή πράκτορες του εχθρού και ξαναγίνονται απλοί άνθρωποι και επομένως δεν είναι νόμιμο να τους παίρνεις τη ζωή.¹⁰⁶

Παρακάτω παρουσιάζονται στοιχεία του ΔΑΔ πάνω στα οποία στηρίζεται και η προστασία των δημοσιογράφων.

3.4.1 Ισορροπία Στρατιωτικής Αναγκαιότητας - Ανθρωπισμού

Το ΔΑΔ εδράζεται ακριβώς στην ισορροπία μεταξύ στρατιωτικής αναγκαιότητας - επιδίωξης για στρατιωτική επικράτηση και ανθρωπισμού. Αναγνωρίζει την αναγκαιότητα που δύναται να επιφέρει θάνατο ή καταστροφή, αλλά παρόλα αυτά δεν παρέχει λευκή επιταγή στους αντιμαχόμενους να το πετύχουν. Η «στρατιωτική αναγκαιότητα» (military necessity) που αφορά στην στρατιωτική ανάγκη πρέπει να συμβιβάζεται με τον σεβασμό για το ανθρώπινο πρόσωπο. Η παραπάνω αρχή επιτάσσει ένα συμβιβασμό ανάμεσα στον σκοπό της ένοπλης σύγκρουσης που είναι η υλοποίηση κάθε αναγκαίας στρατιωτικής επιχείρησης για την επίτευξη του στρατιωτικού στόχου και τον σεβασμό στην ανθρώπινη προσωπικότητα. Ο «ανθρωπισμός» (humanity) σημαίνει ότι εμπόλεμοι δεν πρέπει να προκαλούν αμοιβαία καταστροφή δυσανάλογη με τον σκοπό της μάχης, ο οποίος είναι να καταστραφεί ή να αδυνατίσει η στρατιωτική ισχύς του αντιπάλου.

Αυτή ακριβώς η ισορροπία βρίσκει έκφραση μέσω θεμελιωδών αρχών – συνιστωσών:¹⁰⁷

Διάκριση (Distinction). Αφορά σε αρχή «ακρογωνιαίο λίθο» για το ΔΑΔ, και εκφράζει την απαγόρευση επίθεσης εναντίον οποιουδήποτε προσώπου ή στόχου. Η αποδυνάμωση των εχθρικών ενόπλων δυνάμεων είναι η μόνη παραδεκτή επιδίωξη και κατά συνέπεια τα αντιμαχόμενα μέρη θα πρέπει πάντοτε να

¹⁰⁶ Θέματα Γενικής Μορφώσεως (Εθνικά - Διεθνή Θέματα), Τόμος Ι , Αθήνα, ΓΕΣ/ΔΕΚΠ, Ανατύπωση 2012

¹⁰⁷ Nils Melzer (Coordinated by Etienne Kuster), "International Humanitarian Law: A comprehensive introduction", Geneva, International Committee of the Red Cross, 2016,σελ.17

διακρίνουν στρατιωτικούς στόχους που αποτελούν τους στρατιωτικούς αντικειμενικούς σκοπούς από άμαχο πληθυσμό και αστικά αντικείμενα.¹⁰⁸

Προφύλαξη (Precaution). Αφορά στην συνεχή μέριμνα για την προστασία του άμαχου πληθυσμού, πολιτών και αστικών αντικειμένων. Ο επιτιθέμενος πρέπει να κάνει ό,τι είναι εφικτό για να αποφευχθεί η πρόκληση τυχαίας βλάβης (προφυλάξεις σε επίθεση), καθώς και να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία του άμαχου πληθυσμού από τις επιπτώσεις των επιθέσεων του (προφυλάξεις έναντι των επιπτώσεων της επίθεσης).¹⁰⁹ Η απαίτηση λήψης προφυλάξεων σε επιθέσεις ισχύει ακόμη και όταν μια επίθεση εναντίον στρατιωτικού στόχου είναι ανάλογη. Υποχρεώνει έναν εισβολέα να χρησιμοποιήσει εφικτά μέσα επαλήθευσης του στόχου και να επιλέξει μεταξύ των διαθέσιμων όπλων, τακτικών και στόχων για να ελαχιστοποιήσει τη ζημιά των πολιτών, συμπεριλαμβανομένων των δημοσιογράφων (πολιτών) και των μέσων ενημέρωσης, τουλάχιστον εφόσον δεν θυσιάζεται το στρατιωτικό πλεονέκτημα.¹¹⁰

Αναλογικότητα (Proportionality). Απαγορεύει την επίθεση που αναμένεται ότι θα προκαλέσει τυχαίες/παράπλευρες απώλειες ζωνών ή τραυματισμό άμαχων, καταστροφή αστικών αντικειμένων και αγαθών ή συνδυασμό των ανωτέρω, και η οποία είναι υπέρμετρη σε σχέση με το αναμενόμενο συγκεκριμένο και άμεσο στρατιωτικό πλεονέκτημα.¹¹¹

Μη απαραίτητος πόνος (unnecessary suffering). Το να επιμηκύνεις τον πόνο στρατιωτών του εχθρού οι οποίοι είναι ήδη εκτός μάχης είναι άχρηστο ρεαλιστικά. Με την ίδια αρχή περιορίζεται η δυνατότητα για αδιάκριτες επιθέσεις εναντίον μη στρατιωτικών στόχων.¹¹² Πρόβλημα φαίνεται να υπάρχει εκεί όπου η διάκριση μεταξύ στρατιωτικών και μη στόχων δεν είναι προφανής, όταν δηλαδή πρόκειται για μικτούς στόχους, πριν την προσβολή των οποίων ο στρατιωτικός

¹⁰⁸ Nils Melzer (Coordinated by Etienne Kuster), "International Humanitarian Law", Όπως παραπάνω σ.107, Σελ. 18

¹⁰⁹ Nils Melzer (Coordinated by Etienne Kuster), "International Humanitarian Law", Όπως παραπάνω σ.107, Σελ. 19

¹¹⁰ Rule 20 "Advance Warning", Customary International Humanitarian Law, ICRC, Αναρτημένο στην ιστοσελίδα https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule20 (Πρόσβαση 03 Οκτωβρίου 2022)

¹¹¹ Nils Melzer (Coordinated by Etienne Kuster), "International Humanitarian Law", Όπως παραπάνω σ.107, Σελ. 19

¹¹² ΑΔΙΣΠΟ, «Εισαγωγικές Σημειώσεις Έδρας Ασφάλειας και Στρατηγικής», Θεσσαλονίκη, Εσωτερική Έκδοση ΑΔΙΣΠΟ, 2014 σελ. 214

διοικητής πρέπει να εκτιμήσει την αξία της καταστροφής του στρατιωτικού στόχου από την μία πλευρά και την πιθανή απώλεια αμάχων από την άλλη.¹¹³ Μέσα στο ίδιο πνεύμα θα πρέπει να εκτιμηθεί και η τακτική της «καμένης γης» ως μέθοδος στρατιωτικών επιχειρήσεων.¹¹⁴

3.4.2 Πηγές του ΔΑΔ

Το ΔΑΔ στηρίζεται σε δύο πυλώνες, ήτοι γενικές κατηγορίες δικαίου που διαμορφώθηκαν ιστορικά και διαθέτει τρεις διακριτές πηγές: τις συνθήκες, το εθιμικό δίκαιο και τις γενικές αρχές του δικαίου. Επιπρόσθετα η νομολογία, διδάγματα και το ήπιο δίκαιο (soft law)¹¹⁵ παίζουν ολοένα και περισσότερο σημαντικό ρόλο στην ερμηνεία των επιμέρους κανόνων του.

3.4.2.1 Πυλώνες

Το Δίκαιο της Γενεύης (Geneva Law), που στόχο έχει την προστασία του στρατιωτικού προσωπικού, που για κάποιο λόγο δε συμμετέχει πλέον στις ένοπλες συγκρούσεις και των πολιτών που δε συμμετέχουν ενεργά στις εχθροπραξίες, π.χ. άμαχος πληθυσμός και δημοσιογράφοι.

Το Δίκαιο της Χάγης (Hague Law), που προσδιορίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των εμπολέμων στη διεξαγωγή των στρατιωτικών επιχειρήσεων και περιορίζει τα μέσα που χρησιμοποιούν για να βλάψουν τον εχθρό. Οι διάφορες διακηρύξεις και συμβάσεις υπογράφηκαν στη Χάγη της Ολλανδίας (το 1899, 1907, 1954, 1957, 1970 και 1973).¹¹⁶

3.4.2.2 Συνθήκες ΔΑΔ

Οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 αποτελούν τον κορμό του Ανθρωπιστικού Δικαίου, καθώς κωδικοποίησαν περαιτέρω τους κανόνες και τα

¹¹³ Όπως θα διατυπωθεί παρακάτω, το πρόβλημα αυτό παρουσιάζεται σε περιπτώσεις προσβολών σε ΜΜΕ.

¹¹⁴ Έτσι το άρθρο 54 (1) του πρώτου πρωτοκόλλου της Γενεύης του 1977 απαγορεύει τη λιμοκτονία των αμάχων και εξ αυτού συνάγεται ότι η τακτική της καμένης γης σαφώς θεωρείται παράνομη όταν διεξάγεται στο έδαφος του άλλου κράτους.

¹¹⁵ Με τον όρο αυτό νοούνται συνήθως οι αποφάσεις των διεθνών οργανισμών, όπως είναι π.χ. τα ψηφίσματα (resolutions) της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών [Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, (1948)]. Το soft law δεν είναι νομικά δεσμευτικό, αλλά θεωρείται ότι φέρει πολιτική βαρύτητα. Ζάικος Νικόλαος, Σημειώσεις στο μάθημα Διεθνές Δίκαιο, Θεσσαλονίκη, 2022

¹¹⁶ Nils Melzer (Coordinated by Etienne Kuster), "International Humanitarian Law", Όπως παραπάνω σ.107, Σελ. 45

έθιμα του δικαίου των ένοπλων συγκρούσεων.¹¹⁷ Έθεσαν όρια στις μεθόδους πολέμου που μπορούν να χρησιμοποιηθούν και πρόσθεσαν κανόνες σχετικά με την προστασία και την ανακούφιση των μη μαχητών κατά τη διάρκεια των εχθροπραξιών.¹¹⁸

Κάθε μία από τις συμβάσεις καθορίζει τις προϋποθέσεις για την παροχή ανακούφισης σε μια συγκεκριμένη κατηγορία προσώπων. Οι πρώτες τρεις (I, II, III) καθορίζουν τους κανόνες για τη μεταχείριση των μαχητών που τραυματίζονται, ναυαγούν ή αιχμάλωτων πολέμου αντίστοιχα, σε διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις. Η τέταρτη Σύμβαση (IV) θεσπίζει διατάξεις για την προστασία του άμαχου πληθυσμού, επίσης σε διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις.¹¹⁹

Τα δύο Πρόσθετα Πρωτόκολλα¹²⁰ στις Συμβάσεις της Γενεύης¹²¹

Εγκρίθηκαν το 1977 για την παγίωση και τη βελτίωση των κανόνων προστασίας για τα θύματα των συγκρούσεων. Το πρώτο πρόσθετο πρωτόκολλο, σχετικά με την προστασία των θυμάτων διεθνών ένοπλων συγκρούσεων, ενισχύει και συμπληρώνει τις διατάξεις που προβλέπονται από την Τέταρτη Σύμβαση της Γενεύης.¹²²

Το δεύτερο πρόσθετο πρωτόκολλο, σχετικά με την προστασία των θυμάτων των μη διεθνών ένοπλων συγκρούσεων, συμπληρώνει τις διατάξεις για την προστασία των θυμάτων μη διεθνών ένοπλων συγκρούσεων, που προβλεπόταν αρχικά από το κοινό άρθρο 3 των τεσσάρων συμβάσεων της Γενεύης.¹²³

¹¹⁷ Nils Melzer (Coordinated by Etienne Kuster), "International Humanitarian Law", Όπως παραπάνω σ.107, Σελ. 21

¹¹⁸ Από τον Απρίλιο του 2013, 195 κράτη είναι συμβαλλόμενα μέρη σε αυτές τις Συμβάσεις.

¹¹⁹ Medicines Sans Frontieres, "The Practical Guide to Humanitarian Law", Γενεύη, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/international-humanitarian-law/> (Πρόσβαση την 09 Οκτωβρίου 2022)

¹²⁰ Στην παρούσα εργασία χρησιμοποιείται ο όρος «Πρόσθετο», αντί του όρου «Σημπληρωματικό» και θεωρείται έννοια ταυτόσημη.

¹²¹ Οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949, κυρώθηκαν από την Ελλάδα με τον Ν. 3481 «Περί κυρώσεως των Συμβάσεων της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949», στις 30.12.1955/5.1.1956, που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ Α' 3/1956. Το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο I κυρώθηκε με τον Ν. 1786/1988, που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ Α' 125/1988 και το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο II κυρώθηκε με τον Ν. 2105/1992, που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ Α' 196/1992.

¹²² Από τον Ιούνιο του 2015, 174 κράτη είναι συμβαλλόμενα μέρη στο Πρόσθετο Πρωτόκολλο I.

¹²³ Από τον Ιούνιο του 2015, 168 κράτη είναι συμβαλλόμενα μέρη στο Πρόσθετο Πρωτόκολλο II.

Το Τρίτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Γενεύης¹²⁴

Αφορά σε ένα νέο πρωτόκολλο από το 2005 για την υιοθέτηση ενός επιπλέον διακριτικού σήματος (του κόκκινου κρυστάλλου), πέραν του ερυθρού σταυρού και της ερυθράς ημισελήνου. Το πρόσθετο πρωτόκολλο III συντάσσεται με τέτοιο τρόπο ώστε να αποτρέπεται οποιαδήποτε μελλοντική διάδοση άλλων εμβλημάτων.¹²⁵

3.4.2.3 Διεθνές Έθιμο

Εκτός από τις διεθνείς συμβάσεις που διέπουν τις διεθνείς και μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις, το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο συγκροτείται επίσης από κανόνες που θεωρούνται μέρος του εθιμικού διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Πράγματι, ορισμένοι κανόνες για τις ένοπλες συγκρούσεις έχουν γίνει έθιμα λόγω της διάρκειας και της σταθερότητάς τους. Είναι υποχρεωτικά για τα κράτη και για τους εμπόλεμους, ακόμη και όταν δεν έχουν επίσημα επικυρωθεί από αυτά.¹²⁶

Το 2005, η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού (ICRC), δημοσίευσε μια λεπτομερή μελέτη για το εθιμικό διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο.¹²⁷ Αυτή η έκθεση, χωρίζεται σε τρεις τόμους. Ο πρώτος περιέχει 161 κανόνες του εθιμικού διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και χωρίζεται σε έξι ενότητες: (1) η Αρχή της Διάκρισης, (2) Ειδικά Προστατευόμενα Πρόσωπα και Αντικείμενα, (3) Ειδικές Μέθοδοι Πολέμου, (4) Όπλα, (5) Μεταχείριση Αμάχων και Προσώπων Hors de Combat,¹²⁸ και (6) Εφαρμογή. Οι περισσότεροι από αυτούς τους κανόνες ισχύουν

¹²⁴ Νόμος 3804/2009 - ΦΕΚ 166/Α/4-9-2009 “Κύρωση του Προσθέτου Πρωτοκόλλου στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949 σχετικά με την υιοθέτηση ενός προσθέτου διακριτικού εμβλήματος (Πρωτόκολλο III)”, Αθήνα, 3 Σεπτεμβρίου 2009

¹²⁵ International Committee of the Red Cross, “Protocol additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Adoption of an Additional Distinctive Emblem (Protocol III)”, 8 December 2005, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα : <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=8BC1504B556D2F80C125710F002F4B28&action=openDocument> (Πρόσβαση την 12 Οκτωβρίου 2022)

¹²⁶ Medicines Sans Frontieres, “The Practical Guide to Humanitarian Law”, Γενεύη, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/international-humanitarian-law/> (Πρόσβαση την 09 Οκτωβρίου 2022)

¹²⁷ International Committee of the Red Cross, ICRC, “Customary International Humanitarian Law”, 2005, Cambridge University Press, Βάση δεδομένων αναρτημένη στην ιστοσελίδα <https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/home> (Πρόσβαση 10 Οκτωβρίου 2022)

¹²⁸ Hors de combat «εκτός μάχης», γαλλικός όρος που χρησιμοποιείται στο διεθνές δίκαιο και αναφέρεται σε άτομα που δεν είναι σε θέση να εκτελέσουν μάχιμα καθήκοντα κατά τη διάρκεια του πολέμου. Π.χ. άτομα που πέφτουν με αλεξίπτωτο από το αεροσκάφος τους μετά από βλάβη, καθώς και ασθενείς, τραυματίες, κρατούμενοι. Πηγή https://en.wikipedia.org/wiki/Hors_de_combat

τόσο σε διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις όσο και σε μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις.

3.5 Διεθνής και μη Διεθνής Ένοπλη Σύρραξη στο ΔΑΔ

3.5.1 Το κοινό Άρθρο 2 των Συνθηκών της Γενεύης

Το κοινό άρθρο και στις τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης αναφέρεται στην εφαρμοστικότητα αυτών,¹²⁹ έννοια προγενέστερη της εισαγωγής τους το 1949 και σε ισχύ για όλες τις περιπτώσεις διεθνών συγκρούσεων, όπου τουλάχιστον ένα από τα εμπόλεμα έθνη έχει επικυρώσει της Συμβάσεις. Θέτει ως προϋπόθεση την κήρυξη πολέμου μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, πλην όμως συμπληρώνεται και για περιπτώσεις που δεν έχει κηρυχθεί και επίσημα ο πόλεμος, ισχύουν όμως τα χαρακτηριστικά του. Οι συμβάσεις ισχύουν ακόμη και στην περίπτωση που ένα μόνο μέρος είναι συμβαλλόμενο αρκεί το άλλο να «αποδέχεται και να εφαρμόζει τις διατάξεις». Συνοπτικά όταν πληρούνται όλα τα κριτήρια της διεθνούς σύγκρουσης, τότε ισχύουν όλες οι προσασίες των Συμβάσεων.

3.5.2 Το κοινό Άρθρο 3 των Συνθηκών της Γενεύης

Αυτό το άρθρο καθορίζει το ελάχιστο επίπεδο προστασίας που πρέπει να παρέχεται σε περιόδους μη διεθνών ένοπλων συγκρούσεων,¹³⁰ καθώς και σε περιπτώσεις (ή για πρόσωπα) που δεν καλύπτονται ρητά από τις Συμβάσεις και δεν επωφελούνται από ευνοϊκό καθεστώς προστασίας. Ορίζει ότι οι διατάξεις των Συμβάσεων ενεργοποιούνται όταν οι ένοπλες συγκρούσεις λαμβάνουν μέρος στα

¹²⁹ N.3481/1955, «Πλην των διατάξεων, αίτινες δέον να τεθούν εν ισχύϊ ήδη εν καιρώ ειρήνης, η παρούσα Σύμβασις εφαρμόζεται εις περίπτωσιν πολέμου κηρυχθέντος ή πάσης άλλης ενόπλου συρράξεως αναφουμένης μεταξύ δύο ή περισσοτέρων των Υψηλών Συμβαλλομένων Μερών έστω και αν η κατάσταση πολέμου δεν αναγνωρίζεται υπό τινός εξ αυτών. Η Σύμβασις εφαρμόζεται επίσης εις πάσαν περίπτωσιν μερικής ή ολικής κατοχής των εδαφών ενός των Υψηλών Συμβαλλομένων Μερών και αν έτι η εν λόγω κατάληψις δεν αντιμετώπιση ένοπλον αντίστασιν.

Και εν περιπτώσει ακόμη καθ' ην μια των εν συρράξει Δυνάμεων δεν συμμετέχει της παρούσης Συμβάσεως, αι εις ταύτην συμμετέχουσαι Δυνάμεις θα εξακολουθήσουν δεσμευόμεναι υπ' αυτής ως προς τας αμοιβαίας των σχέσεις και εν σχέσει προς την εν λόγω Δύναμιν εάν αυτή αποδεχθή και εφαρμόση τας διατάξεις αυτής.»

¹³⁰ Οι κανόνες αυτοί περιέχονται πέραν του κοινού άρθρου 3 των τεσσάρων συμβάσεων της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949 και στο δεύτερο πρόσθετο πρωτόκολλο του 1977 (Πρόσθετο Πρωτόκολλο II).

όρια ενός κράτους και η εφαρμογή του στηρίζεται στην ερμηνεία του όρου ένοπλη σύγκρουση.¹³¹

Ξεκινά¹³² με την επιβολή απόλυτης απαγόρευσης ορισμένων πράξεων. Αυτή η απαγόρευση εξακολουθεί να ισχύει ανά πάσα στιγμή και σε όλες τις περιστάσεις όσον αφορά τους μη μάχιμους. Επομένως, αυτή η αρχή ισχύει σε καταστάσεις εσωτερικών αναταραχών και εντάσεων, στις οποίες δεν εφαρμόζεται διαφορετικά το δίκαιο των ένοπλων συγκρούσεων.

¹³¹ Για παράδειγμα θα ίσχυε για συγκρούσεις μεταξύ των Κυβερνητικών δυνάμεων και των δυνάμεων μιας ομάδας ανταρτών, ή μεταξύ δύο ομάδων ανταρτών ή για άλλες συγκρούσεις που έχουν όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά του πολέμου, αλλά λαμβάνουν μέρος στα όρια μιας μόνο χώρας. Μια ομάδα ατόμων που επιτίθενται σε ένα αστυνομικό τμήμα δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ένοπλη σύγκρουση και έτσι δεν υπόκειται στο παρόν άρθρο, αλλά στη δικαιοδοσία και τους νόμους της χώρας τους.

¹³² N.3381/1955 «Εν περιπτώσει ενόπλου συρράξεως, ήτις δεν παρουσιάζει διεθνή χαρακτήρα και αναφύεται επί του εδάφους ενός των Υψηλών Συμβαλλομένων Μερών, έκαστον των εν συρράξει Μερών υποχρεούται τουλάχιστον να εφαρμόση τας κάτωθι διατάξεις: 1.Τα πρόσωπα, άτινα δεν λαμβάνουν απ' ευθείας μέρος εις τας εχθροπραξίας, συμπεριλαμβανομένων και των προσώπων των ανηκόντων εις τας ενόπλους δυνάμεις, άτινα κατέθεσαν τα όπλα, ως και τα πρόσωπα άτινα ετέθησαν εκτός μάχης ένεκα ασθενείας, τραύματος, κρατήσεως ή δια πάσαν άλλην αιτίαν θα τύχουν, εν πάση περιπτώσει ανθρωπιστικής μεταχειρίσεως, άνευ ουδεμιάς δυσμενούς χαρακτήρος διακρίσεως βασιζομένης επί της φυλής, του χρώματος, του θρησκεύματος ή της πίστεως, της καταγωγής ή της περιουσίας ή παντός άλλου κριτηρίου.

Προς τον σκοπόν τούτον, είναι και παραμένον ατηγορευμένα εν παντί τόπω και χρόνω ως προς τα ειρημμένα πρόσωπα:

α)Αι προσβολαί κατά της ζωής και σωματικής ακαιρότητος και δη ο φόνος υφ' όλας του τας μορφάς, οι ακρωτηριασμοί, η απάνθρωπος μεταχείρισις, αι βάσανοι και τα μαρτύρια. β)Η ανάληψις ομήρων.

γ)Αι προσβολαί κατά της ανθρωπίνου αξιοπρεπείας και δη αι ταπεινωτικά και εξευτελιστικά μεταχειρίσεις.

δ)Αι καταδικαί αι απαγγελλόμεναι και αι εκτελέσεις αι λαμβάνουσαι χώραν άνευ προηγουμένης αποφάσεως εκδεδομένης υπό κανονικώς συγκεκροτημένου δικαστηρίου, περιβεβλημένου δι' όλων των δικαστικών εγγυήσεων, αίτινες αναγνωρίζονται ως απαραίητοι υφ' όλων των πεπολιτισμένων λαών.

2.Οι τραυματίαι και οι ασθενείς θα περισυλλέγονται και θα περιθάλπονται. Αμερόληπτος ανθρωπιστικός οργανισμός, ως η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού, δύναται να προσφέρη τας υπηρεσίας του εις τα εν συρράξει Μέρη. Τα εν συρράξει Μέρη θα προσπαθήσουν εξ άλλου να θέσουν εν ισχύϊ δι' ειδικών συμφωνιών το σύνολον ή μέρος των άλλων διατάξεων της παρούσης Συμβάσεως. Η εφαρμογή των ανωτέρω διατάξεων ουδεμίαν θα έχη επίδρασιν επί της νομικής καταστάσεως των εν συρράξει Μερών»

¹³² Οι κανόνες αυτοί περιέχονται πέραν του κοινού άρθρου 3 των τεσσάρων συμβάσεων της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949 και στο δεύτερο πρόσθετο πρωτόκολλο του 1977 (Πρόσθετο Πρωτόκολλο II).

¹³² Για παράδειγμα θα ίσχυε για συγκρούσεις μεταξύ των Κυβερνητικών δυνάμεων και των δυνάμεων μιας ομάδας ανταρτών, ή μεταξύ δύο ομάδων ανταρτών ή για άλλες συγκρούσεις που έχουν όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά του πολέμου, αλλά λαμβάνουν μέρος στα όρια μιας μόνο χώρας. Μια ομάδα ατόμων που επιτίθενται σε ένα αστυνομικό τμήμα δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ένοπλη σύγκρουση και έτσι δεν υπόκειται στο παρόν άρθρο, αλλά στη δικαιοδοσία και τους νόμους της χώρας τους.

Τέτοιες πράξεις απαγορεύονται και παραμένουν απαγορευμένες ανά πάσα στιγμή. Αφορούν σε βία κατά της ζωής και του ατόμου, ιδίως δολοφονίες κάθε είδους, ακρωτηριασμό, σκληρή μεταχείριση και βασανιστήρια, σύλληψη ομήρων, προσβολές της προσωπικής αξιοπρέπειας, ιδίως εξευτελιστική μεταχείριση, επιβολή ποινών και η πραγματοποίηση εκτελέσεων χωρίς προηγούμενη δικαστική απόφαση που να έχει εκδοθεί από δικαστήριο που συγκροτείται τακτικά, το οποίο παρέχει όλες τις δικαστικές εγγυήσεις που αναγνωρίζονται ως απαραίτητες από τους πολιτισμένους λαούς κ.α.¹³³

Επί της ουσίας το άρθρο 3 αφορά στις θεμελιώδεις εγγυήσεις, σε κανόνες δηλαδή που διέπουν την κατ' ελάχιστον προστασία για τα άτομα και εξακολουθούν να ισχύουν σε όλες τις περιστάσεις.¹³⁴

3.6 Δυσχέρειες εφαρμογής του ΔΑΔ

Υπάρχουν, δύο σοβαρά κωλύματα για την εφαρμογή των συνθηκών στις σύγχρονες ένοπλες συρράξεις που εξηγούν την ανάγκη και τη χρησιμότητα για το εθιμικό διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο.

Πρώτον, οι συνθήκες εφαρμόζονται μόνο μεταξύ των κρατών που τις έχουν επικυρώσει. Αυτό σημαίνει ότι σε διαφορετικές ένοπλες συρράξεις έχουν εφαρμογή διαφορετικές συνθήκες διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Ενώ οι Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 έχουν τύχει οικουμενικής επικύρωσης, δεν ισχύει το ίδιο για άλλες συμβάσεις ανθρωπιστικού δικαίου, για παράδειγμα τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα.

Δεύτερον, το συμβατικό ανθρωπιστικό δίκαιο δεν ρυθμίζει επαρκώς ένα μεγάλο μέρος των σύγχρονων ενόπλων συρράξεων, δηλαδή τις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις, καθώς αυτές καλύπτονται από πολύ λιγότερους συμβατικούς

¹³³ Medicines Sans Frontieres, "The Practical Guide to Humanitarian Law", Γενεύη, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/international-humanitarian-law/> (Πρόσβαση την 09 Οκτωβρίου 2022)

¹³⁴ Αυτές οι εγγυήσεις ορίζονται από διεθνείς συμβάσεις που σχετίζονται με το δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε καταστάσεις εσωτερικής αναταραχής και στο ανθρωπιστικό δίκαιο σε καταστάσεις ένοπλης σύγκρουσης. Οι θεμελιώδεις εγγυήσεις διαπερνούν τους δύο κλάδους του δικαίου και συντάσσονται διαφορετικά, ανάλογα με τη σχετική διεθνή σύμβαση. Σε επίπεδο διεθνούς δικαίου, ορίζονται, για παράδειγμα, στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ICCPR).

κανόνες σε σχέση με τις διεθνείς συρράξεις. Μόνο ένας περιορισμένος αριθμός συμβάσεων έχει εφαρμογή σε μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις.¹³⁵

3.7 Διεθνές Ποινικό Δίκαιο

Αποτελεί υποσύνολο του Δημόσιου Διεθνούς δικαίου και αφορά τα άτομα (ατομική ποινική ευθύνη). Ειδικότερα, το διεθνές ποινικό δίκαιο καθιστά υπεύθυνο το άτομο, απαγορεύει και τιμωρεί πράξεις που χαρακτηρίζονται ως εγκλήματα από το διεθνές δίκαιο. Το σύνολο των κανόνων διεθνούς δικαίου που έχουν ως αντικείμενο πράξεις, οι οποίες συνιστούν προσβολές υψίστων αξιών της διεθνούς κοινωνίας, διαταράσσουν σοβαρά τη διεθνή έννομη τάξη και θεμελιώνουν άμεση ποινική ευθύνη του ατόμου απέναντι στη διεθνή κοινότητα.¹³⁶

Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο έχει δικαιοδοσία επί των σοβαρότερων εγκλημάτων που ενδιαφέρουν τη διεθνή κοινότητα. Ειδικότερα, πρόκειται για τα εγκλήματα γενοκτονίας, πολέμου, επίθεσης (crime of aggression) καθώς και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.¹³⁷

3.8 Καθολική Δικαιοδοσία

Η αρχή της καθολικής δικαιοδοσίας αποτελεί εξαιρετικό μέτρο ποινικής δικαιοσύνης. Παρέχει στα κράτη την εξουσία να διώκουν τους συντελεστές ορισμένων σοβαρών εγκλημάτων, ακόμη και αν τα κράτη δεν έχουν σημαντικούς δεσμούς με τον κατηγορούμενο ή με τις πράξεις που διαπράχθηκαν. Με άλλα λόγια, ένα άτομο που κατηγορείται για σοβαρή παραβίαση του ανθρωπιστικού δικαίου μπορεί να διωχθεί ενώπιον οποιουδήποτε δικαστηρίου, σε οποιαδήποτε χώρα.

Η αρχή προορίζεται να καλύψει το κενό στο διεθνές δίκαιο που αφήνει η απουσία μιας ικανής και αποτελεσματικής μορφής διεθνούς δικαιοδοσίας και κωδικοποιήθηκε από τις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949. Η καθολική δικαιοδοσία ισχύει για όλες τις σοβαρές παραβιάσεις των Συμβάσεων της Γενεύης, οι

¹³⁵ ΑΔΙΣΠΟ, «Εισαγωγικές Σημειώσεις Έδρας Ασφάλειας και Στρατηγικής», Όπως παραπάνω σ.50 σελ. 217

¹³⁶ ΑΔΙΣΠΟ, «Εισαγωγικές Σημειώσεις Έδρας Ασφάλειας και Στρατηγικής», Όπως παραπάνω σ.50 σελ.214

¹³⁷ Άρθρο 5 του Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, "Rome Statute of the International Criminal Court", Hague, Published by the International Criminal Court, 2011

περισσότερες από τις οποίες εμπίπτουν στην κατηγορία των «εγκλημάτων πολέμου» ή «εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας». Άλλα συγκεκριμένα εγκλήματα στα οποία τα κράτη μπορούν να ασκήσουν καθολική δικαιοδοσία περιλαμβάνουν τη γενοκτονία (που διαπράττεται σε περιόδους πολέμου), τα βασανιστήρια, το δουλεμπόριο, τις επιθέσεις ή την αεροπειρατεία αεροσκαφών και ορισμένες τρομοκρατικές ενέργειες. Το γεγονός ότι τα κράτη έχουν το δικαίωμα να απονέμουν καθολική δικαιοδοσία στα εθνικά τους δικαστήρια για εγκλήματα πολέμου έχει γίνει κανόνας του εθιμικού δικαίου.¹³⁸

¹³⁸International Committee of the Red Cross, ICRC, “Customary International Humanitarian Law”, 2005, Cambridge University Press, Βάση δεδομένων αναρτημένη στην ιστοσελίδα <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/universal-jurisdiction/> (Πρόσβαση 10 Οκτωβρίου 2022)

ΜΕΡΟΣ Β
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΩΝ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4
ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΩΝ ΣΤΗ ΣΥΡΡΑΞΗ

Η προστασία των δημοσιογράφων και των επαγγελματιών των ΜΜΕ στις περιπτώσεις, των ένοπλων συρράξεων στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου προέρχεται, όπως αναφέρθηκε, κυρίως από τις διατάξεις του ΔΑΔ όπως αυτό έχει διαμορφωθεί στη σύγχρονη εποχή, ξεκινώντας παρόλα αυτά τις πρώτες ρητές αναφορές στη Σύμβαση της Γενεύης το 1929.¹³⁹ Επιπλέον το δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι επίσης εφαρμοστέο κατά την διάρκεια των ενόπλων συρράξεων, αλλά είναι το ΔΑΔ που θεωρείται *lex specialis* στις περιπτώσεις αυτές¹⁴⁰ και υπερισχύει στις πλείστες των περιπτώσεων των γενικότερων νόμων κατά την αρχή “*Lex specialis derogat legi generali*”.¹⁴¹

Ως γενική αρχή όπως θα καταδειχθεί θεωρείται ότι οι δημοσιογράφοι όπως είναι λογικό εντάσσονται στην ευρύτερη ομάδα των αμάχων του πολέμου σε ότι αφορά τη νομική προστασία. Προβλέπεται δηλαδή το παράνομο των επιθέσεων σε δημοσιογράφους και μέσα ενημέρωσης σύμφωνα με την προστασία που προσφέρεται σε άμαχους και αστικά αντικείμενα αλλά και από το γεγονός ότι τα μέσα ενημέρωσης, ακόμη και όταν χρησιμοποιούνται για προπαγανδιστικούς σκοπούς, δεν μπορούν να θεωρηθούν ως στρατιωτικοί στόχοι εκτός από ειδικές περιπτώσεις.¹⁴²

Βέβαια υπάρχουν περαιτέρω συγκεκριμένες διαφορές στην προστασία, που εισάγονται ανάλογα με την ύπαρξη διεθνούς ή εσωτερικής (μη διεθνούς) ένοπλης σύγκρουσης, καθώς διακρίνουν τους δημοσιογράφους σε επιμέρους κατηγορίες.

¹³⁹ ICRC, “Convention relative to the Treatment of Prisoners of War”, Geneva, 27 July 1929. Η Ελλάδα επικύρωσε τη Σύμβαση την 28.05.1935. Πηγή : <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/305?OpenDocument> (Πρόσβαση 01 Σεπτεμβρίου 2022)

¹⁴⁰ Isabel Düsterhof, «The Protection of Journalists...», Όπως παραπάνω σ.25 σελ.10

¹⁴¹ «Ο ειδικότερος νόμος υπερισχύει του γενικότερου νόμου», Ζάικος Νικόλαος, Σημειώσεις στο μάθημα Διεθνές Δίκαιο, Θεσσαλονίκη, 2022

¹⁴² Alexandre Balguy-Gallois, “Protection des gazetares et des médias en période de conflit armé”, *International Review of the Red Cross*, Μάρτιος 2004, Τόμ. 86 No. 853, σελ. 37-68, ανεπίσημη μετάφραση, Αρχείο διαθέσιμο στην ιστοσελίδα https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/irrc_853_gallois.pdf (Πρόσβαση την 01 Σεπτεμβρίου 2022)

Το καθεστώς τους και την προστασία τους καθορίζουν κυρίως η III και IV Συμβάσεις της Γενεύης και τα δυο πρώτα Πρόσθετα Πρωτοκόλλα επ' αυτών.

4.1 Ιστορική παρουσία προστασίας στο ΔΑΔ

Η προστασία των δημοσιογράφων στο Ανθρωπιστικό Δίκαιο είναι συνυφασμένη με την ανάπτυξη του σε αναλογία με τις ανάγκες της κάθε εποχής. Έτσι στο Άρθρο 13¹⁴³ της Συμβάσεων της Χάγης του 1899 και του 1907,¹⁴⁴ αλλά και στη Σύμβαση της Γενεύης του 1929 για τη μεταχείριση των αιχμαλώτων πολέμου γίνεται αναφορά σε “ανταποκριτές εφημερίδων” (newspaper correspondents and reporters). Επιπρόσθετα στο Άρθρο 81 της Σύμβασης του 1929 αναγνωρίζουμε την εισαγωγή της διάταξης για την αναγνώριση των πολεμικών ανταποκριτών ως αιχμαλώτων πολέμου, πράξη που ακολουθείται ταυτόσημα και στο σύγχρονο ΔΑΔ όπως θα αναφερθεί παρακάτω. Δίνεται το δικαίωμα σε άτομα που ακολουθούν τις ένοπλες δυνάμεις χωρίς να ανήκουν άμεσα σε αυτές, όπως ανταποκριτές ή ρεπόρτερ εφημερίδων, που πέφτουν στα χέρια του εχθρού, και τα οποία ο τελευταίος θεωρεί σκόπιμο να κρατήσει, να δικαιούνται να αντιμετωπίζονται ως αιχμάλωτοι πολέμου, εφόσον διαθέτουν εξουσιοδότηση από τις στρατιωτικές αρχές των ενόπλων δυνάμεων που ακολουθούσαν.

Κατά την εκτεταμένη αναθεώρηση του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου μετά τον Β' ΠΠ το 1949, η διάταξη επαναλήφθηκε σχετικά με τη μεταχείριση των αιχμαλώτων πολέμου. Σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1929, η κατοχή ταυτότητας κάρτα που εκδόθηκε από τις αρμόδιες αρχές ήταν προϋπόθεση του δικαιώματος να εντάσσεται το άτομο στο καθεστώς του αιχμαλώτου πολέμου, στην μεταπολεμική σύμβαση οι νομοθέτες χαλάρωσαν αυτή την απαίτηση,

¹⁴³ Άρθρο 13. “Individuals who follow an army without directly belonging to it, such as newspaper correspondents and reporters, sutlers and contractors, who fall into the enemy's hands and whom the latter thinks expedient to detain, are entitled to be treated as prisoners of war, provided they are in possession of a certificate from the military authorities of the army which they were accompanying”. Πηγή όπως στην σ.101

¹⁴⁴ ICRC, “Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 October 1907”, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/195> (Πρόσβαση την 05 Σεπτεμβρίου 2022)

αναγνωρίζοντας το ενδεχόμενο ότι ο κομιστής θα μπορούσε να το χάσει κατά τη διάρκεια των γεγονότων.¹⁴⁵

4.2 Προστασία της ζωής από επίθεση

Το ΔΑΔ δεν αναγνωρίζει συγκεκριμένο καθεστώς για τους δημοσιογράφους και τον εξοπλισμό που χρησιμοποιούν, τόσο οι δημοσιογράφοι όσο και ο εξοπλισμός τους επωφελούνται από τη γενική προστασία που απολαμβάνουν οι άμαχοι και τα αστικά αντικείμενα εκτός εάν συμβάλλουν στη στρατιωτική δράση.

4.2.1 Διεθνείς Ένοπλες Συγκρούσεις

Κορωνίδα της προστασίας της ζωής αποτελεί το Άρθρο 79 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου Ι,¹⁴⁶ το οποίο αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του ΔΑΔ. Είναι η ρητή του πρόβλεψη που ορίζει πως δημοσιογράφοι που μετέχουν σε επαγγελματικές επικίνδυνες αποστολές, εντός ζωνών ενόπλων συγκρούσεων είναι άμαχοι κατά την έννοια που ορίζει αντίστοιχα η παράγραφος 1 του Άρθρου 50¹⁴⁷ του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου. Προκειμένου να διατηρούν την προστασία δεν θα πρέπει να αναλαμβάνουν δράσεις που επηρεάζουν δυσμενώς την ιδιότητα τους ως άμαχοι, ενώ μπορούν να προμηθεύονται το υποδειγματικό δελτίο ταυτότητας που ορίζει το πρωτόκολλο.¹⁴⁸ Μεταξύ άλλων δεν προστατεύονται¹⁴⁹ όταν υποπίπτουν σε παραβιάσεις που αφορούν σε δόλο από την πλευρά αμάχων και κατασκοπεία σύμφωνα με τα Άρθρα 37 και 46¹⁵⁰ του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου Ι.

Ως εκ τούτου, απολαμβάνουν το πλήρες εύρος της προστασίας που παρέχεται στους αμάχους βάσει του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και διατυπώνεται μέσα από Άρθρα 51¹⁵¹ και 57¹⁵² του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου Ι

¹⁴⁵ Hans-Peter Gasser, "The protection of journalists engaged in dangerous professional missions, Law applicable in periods of armed conflict", ICRC Legal Division, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/S0020860400068674a.pdf> (Πρόσβαση 05 Σεπτεμβρίου 2022)

¹⁴⁶ Άρθρο 79, Νόμος 1786/1988 - ΦΕΚ 125/Α/8-6-1988, «Μέτρα προστασίας για τους δημοσιογράφους»

¹⁴⁷ Άρθρο 50, Νόμος 1786/1988 - ΦΕΚ 125/Α/8-6-1988 «Ορισμός των ιδιωτών και του αμάχου πληθυσμού»

¹⁴⁸ Το δελτίο ταυτότητας που αναφέρεται στο άρθρο 79 παράγραφος 3 δεν δημιουργεί καθεστώς για τον κάτοχό του, αλλά απλώς «...επιβεβαιώνει την ιδιότητά του ως δημοσιογράφου»

¹⁴⁹ Isabel Dusterhof, «The Protection of Journalists...», Όπως παραπάνω σ.25 σελ.10

¹⁵⁰ Άρθρα 37 και 46, Νόμος 1786/1988 - ΦΕΚ 125/Α/8-6-1988, «Δόλος» και «Κατάσκοποι» αντίστοιχα.

¹⁵¹ Άρθρο 51, Νόμος 1786/1988 - ΦΕΚ 125/Α/8-6-1988, «Προστασία του άμαχου πληθυσμού», (...Ο άμαχος πληθυσμός και οι μεμονωμένοι ιδιώτες απολαύουν γενικής προστασίας από κινδύνους που προέρχονται εκ στρατιωτικών επιχειρήσεων...)

καθώς και από την Σύμβαση της Γενεύης IV (Περί προστασίας των πολιτών εν καιρώ πολέμου).

Σύμφωνα με το Άρθρο 85¹⁵³ του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου I καθώς και του Άρθρου 8 του καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου¹⁵⁴ η επίθεση κατά δημοσιογράφων δύναται να θεωρηθεί στο πλαίσιο προστασίας των αμάχων, ως έγκλημα πολέμου, επισείοντας προβλέψεις για διερεύνηση, προσαγωγή και τιμωρία των εγκλημάτων αυτών σύμφωνα με το Διεθνές Ποινικό Δίκαιο. Η επίθεση δύναται να είναι επιτρεπτή μόνον εφόσον τηρούνται οι αρχές της στρατιωτικής αναγκαιότητας, αναλογικότητας και προφυλάξεων.

Παρόλα αυτά οι συντάκτες του Πρωτοκόλλου I δεν κατατάσσουν τους δημοσιογράφους σε ειδικό καθεστώς, καθώς κατά τον τρόπο αυτό όποια τέτοια ένταξη η οποία συνδυάζεται και με παροχή διακριτικών συμβόλων θα οδηγούσε σε αποδυνάμωση της προστατευτικής αξίας του πλαισίου προστασίας των αμάχων που έχει επιτευχθεί.¹⁵⁵

4.2.2 Μη Διεθνείς Ένοπλες Συγκρούσεις

Σε αντίθεση με τις διεθνείς συγκρούσεις στις αντίστοιχες μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις δεν γίνεται ρητή αναφορά στον δημοσιογραφικό κόσμο στο καθ' ύλην αρμόδιο Πρόσθετο Πρωτόκολλο II.¹⁵⁶ Η προστασία εκπορεύεται από το Άρθρο 13¹⁵⁷ του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου II και αφορά στην προστασία του άμαχου πληθυσμού, αλλά και από το κοινό Άρθρο 3 των Συμβάσεων της Γενεύης. Εντάσσονται λοιπόν οι δημοσιογράφοι στην ευρεία προστασία που προσφέρεται στους αμάχους εφόσον δεν αναλαμβάνουν πράξεις με τις οποίες να καταδεικνύεται έμπρακτη συμμετοχή τους στις εχθροπραξίες ή να θέτουν εν αμφιβόλω την ιδιότητα του αμάχου.

¹⁵² Άρθρο 57, Νόμος 1786/1988 - ΦΕΚ 125/Α/8-6-1988 «Προφυλακτικά μέτρα κατά την επίθεση»

¹⁵³ Άρθρο 85, Νόμος 1786/1988 - ΦΕΚ 125/Α/8-6-1988, «Καταστολή παραβιάσεων του παρόντος Πρωτοκόλλου»

¹⁵⁴ Άρθρο 8 του Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, "Rome Statute of the International Criminal Court", Hague, Published by the International Criminal Court, 2011

¹⁵⁵ Alexandre Balguy-Gallois, "Protection des gazetares et des médias en période de conflit armé", Όπως παραπάνω σ. 142

¹⁵⁶ Ν. 2105/1992 - ΦΕΚ 196, τ. Α, «Κύρωση Πρόσθετου Πρωτοκόλλου II στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949»

¹⁵⁷ Άρθρο 13, Ν. 2105/1992 - ΦΕΚ 196, τ. Α, «Προστασία του αστικού πληθυσμού» (Ο αστικός πληθυσμός και οι απλοί πολίτες θα απολαμβάνουν γενικής προστασίας έναντι των κινδύνων που προέρχονται από στρατιωτικές επιχειρήσεις...)

4.2.3 Κανόνας 34 εθιμικού διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου του ΔΕΕΣ

Επιπλέον των παραπάνω το διεθνές εθιμικό ανθρωπιστικό δίκαιο όπως διατυπώνεται μέσα από τη μελέτη της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού, επιβάλλει ως κανόνα δια μέσου της πρακτικής των κρατών την προστασία και σεβασμό δημοσιογράφων που αναλαμβάνουν αποστολές σε ένοπλες συρράξεις, εφαρμοστέο τόσο δε διεθνείς όσο και σε μη διεθνείς. Συγκεκριμένα ο κανόνας υπ' αριθμ. 34¹⁵⁸ της μελέτης, αναφέρεται στην προστασία που θα πρέπει να απολαμβάνουν οι δημοσιογράφοι ως άμαχοι, εφόσον δεν μετέχουν καθ' οιονδήποτε ενεργό τρόπο στις συρράξεις. Μάλιστα το γεγονός ότι τα δύο πρόσθετα πρωτόκολλα δεν έχουν τύχει της παγκόσμιας επικύρωσης που έχουν οι τέσσερις συμβάσεις της Γενεύης, δεν λαμβάνεται υπόψη από τον κανόνα, προσδίδοντας λοιπόν στην προστασία των δημοσιογράφων οικουμενική κατοχύρωση.¹⁵⁹

4.3 Προστασία από αιχμαλωσία

Όπως εξηγείται στο Σχόλιο της ΔΕΕΣ για τις Συμβάσεις της Γενεύης «κανείς στα χέρια του εχθρού δεν μπορεί να είναι εκτός νόμου».¹⁶⁰

4.3.1 Πολεμικοί Ανταποκριτές

Το άρθρο 4 της Συνθήκης III καθορίζει το πλαίσιο για τον ορισμό του αιχμαλώτου πολέμου [Prisoner of War (POW)]. Καθώς το Διεθνές Δίκαιο ορίζει το καθεστώς αυτό μόνο για την περίπτωση των διεθνών συγκρούσεων, το καθεστώς αυτό αποδίδεται μόνο σε αυτή την κατηγορία συγκρούσεων. Έτσι το ίδιο άρθρο¹⁶¹ αναγνωρίζει το καθεστώς του αιχμαλώτου πολέμου στους πολεμικούς

¹⁵⁸ International Committee of the Red Cross, ICRC, "Customary International Humanitarian Law", Όπως παραπάνω σ.138

¹⁵⁹ Είναι χαρακτηριστικό ότι στην περιοχή μας η Τουρκία δεν έχει επικυρώσει το Πρόσθετο Πρωτόκολλο II (κάτι που έχουν πράξει το σύνολο των Αφρικανικών χωρών). Για λόγους που άπτονται στο διαρκές έγκλημα καταστολής και περιορισμού του κουρδικού στοιχείου μια χώρα που θέλει να θεωρείται «Ευρωπαϊκή», δεν αναγνωρίζει την προστασία των αμάχων σε εσωτερικές ένοπλες συρράξεις. Αυτό είναι μια ακόμη ψηφίδα στη διαχρονική καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην χώρα, κάτι που εξηγεί και λογοκρισία στον τύπο και διώξεις σε δημοσιογράφους.

¹⁶⁰ Nils Melzer (Coordinated by Etienne Kuster), "International Humanitarian Law: A comprehensive introduction", Geneva, International Committee of the Red Cross, 2016,σελ.42

¹⁶¹ Άρθρο 4 Συνθήκης III, N.3381/1955 (παρ.4.α. Τα πρόσωπα τ' ακολουθούντα τας ενόπλους δυνάμεις χωρίς ν' αποτελούν απ' ευθείας μέρος αυτών, οίον πολιτικά μέλη πληρωμάτων στρατιωτικών αεροπλάνων, πολεμικοί ανταποκριταί, προμηθευταί μέλη μονάδων εργασίας ή υπηρεσιών ψυχαγωγίας του στρατού, υπό τον όρον να έχουν λάβει την άδειαν των στρατιωτικών δυνάμεων ας συνοδεύουν)

ανταποκριτές, εκείνους δηλαδή τους δημοσιογράφους που ακολουθούν τα στρατεύματα, κατόπιν σχετικής άδειας, χωρίς να είναι μέρος αυτών, πλην όμως δεδομένου ότι κατά κάποιον τρόπο συνδέονται με την πολεμική προσπάθεια, δικαιούνται καθεστώς αιχμαλώτου πολέμου όταν πέσουν στα χέρια του εχθρού.

Παρουσιάζεται λοιπόν διάκριση μεταξύ πολεμικών ανταποκριτών και λοιπών δημοσιογράφων στις διεθνείς συγκρούσεις. Το ΔΑΔ παρέχει στην κατηγορία αυτή των δημοσιογράφων όλες τις θετικές πρόνοιες που καθορίζει το καθεστώς αιχμαλώτου πολέμου, όπως αναφέρεται στην Σύμβαση III.

Επικρατεί αμφισημία στις διατάξεις του Διεθνούς Δικαίου αν σε καθεστώς αιχμαλώτου πολέμου υπόκεινται και οι «ενσωματωμένοι» δημοσιογράφοι. Για παράδειγμα οι Βρετανικές αρχές στις κατευθυντήριες γραμμές που εξέδωσαν το χορηγούν το καθεστώς των αιχμαλώτων πολέμου σε ενσωματωμένους δημοσιογράφους που αιχμαλωτίζονται, κάτι που δεν φαίνεται να αποδίδουν οι Γαλλικές.¹⁶²

4.3.2 Προστασία σε καθεστώς αμάχου

Στις υπόλοιπες περιπτώσεις πλην των πολεμικών ανταποκριτών και ανεξάρτητα από το είδος των συγκρούσεων, όλοι οι δημοσιογράφοι προστατεύονται αρχικά από τις διατάξεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα και για το καθεστώς αμάχου όπως και στην περίπτωση της προστασίας της ζωής από επίθεση. Εφόσον συλλαμβάνονται στο εσωτερικό των κρατών τους εφαρμόζεται το εσωτερικό δίκαιο, ενώ αν ανήκουν σε εθνικότητα ουδέτερου με τη σύγκρουση κράτους, εφαρμόζεται κατά την σύλληψη τους αντιμετώπιση κατόπιν διπλωματικών συμφωνιών μεταξύ των κρατών σύλληψης και καταγωγής και σε κάθε περίπτωση το δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.¹⁶³

Στην περίπτωση σύλληψης από αντίπαλη κρατική οντότητα πέραν των κανόνων δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οι θεμελιώδεις εγγυήσεις προς αμάχους του Άρθρου 75 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου I, μεταξύ άλλων προστασία της ζωής, υγείας ή φυσικής ή πνευματικής ευημερίας και έναντι προσβολών κατά της προσωπικής αξιοπρέπειας.

¹⁶² Alexandre Balguy-Gallois, "Protection des gazetares et des médias en période de conflit armé", Όπως παραπάνω σ.142

¹⁶³ Isabel Düsterhof, «The Protection of Journalists...», Όπως παραπάνω σ.25 σελ.11

Στις περιπτώσεις των μη διεθνών συγκρούσεων ειδικότερα η προστασία εγγυάται από το κοινό Άρθρο 3 το Πρόσθετο Πρωτόκολλο II και την Συνθήκη IV και εντάσσονται και για την περίπτωση της αιχμαλωσίας στην ευρεία προστασία που προσφέρεται στους αμάχους εφόσον δεν αναλαμβάνουν πράξεις με τις οποίες να καταδεικνύεται έμπρακτη συμμετοχή τους στις εχθροπραξίες.

4.3.3 Απώλεια Προστασίας

Οι συνήθεις δραστηριότητες ενός δημοσιογράφου καλύπτονται από την ασυλία έναντι άμεσων επιθέσεων και δεν συνιστούν άμεση συμμετοχή στις εχθροπραξίες. Προκειμένου να διατηρήσουν την προστασία τους στο πλαίσιο του αιχμαλώτου πολέμου ή του αμάχου οι δημοσιογράφοι τυγχάνουν προστασίας μόνο όταν δεν λαμβάνουν μέρος στις πολεμικές ενέργειες ή αναλαμβάνουν πράξεις που επηρεάζουν το καθεστώς του αμάχου. Πράξεις, δηλαδή που εκ φύσεως ή σκοπού πιθανόν να επιφέρουν ζημιά στις ένοπλες δυνάμεις ή τον στρατιωτικό εξοπλισμό των εχθρικών ενόπλων δυνάμεων. Βέβαια η απόδοση κατηγορίας ότι ένας δημοσιογράφος ασχολείται με την προπαγάνδα δεν μπορεί να θεωρηθεί άμεση συμμετοχή,¹⁶⁴ εκτός και αν μέσα από την δράση του προβαίνει σε υποκίνηση εγκλημάτων γενοκτονίας, επίθεση κατά άμαχου πληθυσμού καθώς με αυτόν τον τρόπο είναι δυνατόν να προκαλέσει θάνατο ή τραυματισμό.¹⁶⁵

Με την αποδοχή των δημοσιογράφων ως αμάχους, επιτρέπεται σε αυτούς να προβαίνουν σε αυτεπάγγελτες ενέργειες, δηλαδή να φωτογραφίζουν, να τραβούν ταινίες, να καταγράφουν πληροφορίες, να κρατούν σημειώσεις και να μεταδίδουν τις πληροφορίες και το υλικό τους στο κοινό μέσω των μέσων ενημέρωσης. Ωστόσο, εάν υπερβούν τον ρόλο τους και τα όρια του επαγγέλματος τους, κινδυνεύουν να κατηγορηθούν για κατασκοπεία.

Από την άλλη σε οποιαδήποτε αμφιβολία για την ιδιότητα ενός ατόμου που ζητά την ιδιότητα του αιχμαλώτου πολέμου, το ΔΑΔ προβλέπει στο Άρθρο 5 της

¹⁶⁴ Alexandre Balguy-Gallois, "Protection des gazetares et des médias en période de conflit armé", Όπως παραπάνω σ.142

¹⁶⁵ Michael Schmitt, "Legal Protection of the media in armed conflict : Gaza", Lieber Institute West Point ,18 May 2021. Άρθρο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://lieber.westpoint.edu/legal-protection-media-armed-conflict-gaza/> (Πρόσβαση την 01 Οκτωβρίου 2022)

Σύμβασης της Γενεύης III ότι το πρόσωπο αυτό παραμένει υπό την προστασία της Σύμβασης εν αναμονή της απόφασης αρμόδιου δικαστηρίου.¹⁶⁶

Καθώς στις κύριες συμβάσεις και πρωτόκολλά δεν καθορίζεται επακριβώς λεπτομερείς δράσεις και πράξεις για έννοια της άμεσης συμμετοχής σε εχθροπραξίες, πέραν των πράξεων που πιθανόν να επιφέρουν ζημία στις ένοπλες δυνάμεις ή τον στρατιωτικό εξοπλισμό του εχθρού, επικρατεί ένα σχετικό κενό στο συγκεκριμένο σημείο. Σύμφωνα με τη ΔΕΕΣ άμεση συμμετοχή συνεπάγεται ακόμα και την ανάληψη όπλων, προσπάθειες κυρίευσης, τραυματισμού και θανάτωσης εχθρικών δυνάμεων η επί σκοπού καταστροφή ή ζημία σε εχθρικά αντικείμενα, ενώ το ανώτατο δικαστήριο του Ισραήλ συμπληρώνει ότι τέτοια συμμετοχή συνεπάγεται και η μεταφορά μαχητών ή οπλισμού του εχθρού, η υπηρετήση όπλων και οπλικών συστημάτων και η εθελοντική συμμετοχή από πλευράς των δημοσιογράφων ως ανθρωπίνη ασπίδα σε νόμιμους στόχους.¹⁶⁷

4.4 Προστασία Μέσων και Εγκαταστάσεων Ενημέρωσης

Οι εγκαταστάσεις των μέσων ενημέρωσης καθώς και εκείνες που χρησιμοποιούνται για την επιτέλεση ενημέρωσης, επικοινωνίας, μετάδοσης πληροφοριών όπως πύργοι τηλεοράσεως, κεραιές, αναμεταδότες προστατεύονται από το διεθνές δίκαιο στο πλαίσιο της προστασίας των αστικών αντικειμένων και βάσει της αρχής της διάκρισης αστικών και στρατιωτικών στόχων. Ρητή αναφορά γίνεται μεταξύ άλλων στα Άρθρα 48 και 52 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου I, αλλά και στο εθιμικό διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο (Κανόνας 7 της μελέτη της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού του 2005).

Σε περίπτωση αμφιβολίας για το ένα μια εγκατάσταση χρησιμοποιείται πέρα από δραστηριότητες που αφορούν στο δημοσιογραφικό έργο και για

¹⁶⁶ Knut Dörmann, "International Humanitarian Law and the Protection of Media Professionals Working in Armed Conflicts", 01 December 2007, Άρθρο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/media-protection-article-.htm> (Πρόσβαση την 02 Σεπτεμβρίου 2022)

¹⁶⁷ Isabel Düsterhof, «The Protection of Journalists...», Όπως παραπάνω σ.25 σελ.13

στρατιωτικούς σκοπούς το Άρθρο 52¹⁶⁸ του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου Ι, απαιτεί να θεωρείται ότι είναι μη στρατιωτικό.

Παγκοσμίως γνωστή περίπτωση αποτέλεσε η αεροπορική επιδρομή του NATO το 1999 στον Σερβικό τηλεοπτικό και ραδιοφωνικό σταθμό στο Βελιγράδι, με 17 νεκρούς. Το NATO τόνισε τη διπλή χρήση του σταθμού και ως μέσου του δικτύου Διοίκησης, Ελέγχου και Επικοινωνιών της Γιουγκοσλαβίας. Στην Τελική Έκθεση προς τον Εισαγγελέα του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου¹⁶⁹ για την Πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY) αναφέρθηκε ότι οι ραδιοτηλεοπτικές και άλλες δραστηριότητες μέσω ενημέρωσης που ενισχύουν το ηθικό του άμαχου πληθυσμού ή με άλλο τρόπο δημιουργούν υποστήριξη για την ευρύτερη πολεμική προσπάθεια δεν καθιστούν τις εγκαταστάσεις που χρησιμοποιούνται ως στρατιωτικούς στόχους αλλά συμπλήρωσε πως εάν τα μέσα χρησιμοποιούνται για την υποκίνηση εγκλημάτων, όπως στη Ρουάντα (γενοκτονία του 1993), τότε είναι νόμιμος στόχος.

Η προστασία χάνεται όταν μια εγκατάσταση μέσω ενημέρωσης χρησιμοποιηθεί για στρατιωτικούς σκοπούς, όπως για τη μετάδοση πληροφοριών στρατιωτικής αξίας. Τότε χαρακτηρίζεται ως στρατιωτικός στόχος και μπορεί να δεχθεί επίθεση, ακόμα κι αν δεν είναι ο αντικειμενικός σκοπός της επιχείρησης,¹⁷⁰ όπως και στις περιπτώσεις προπαγάνδας που υποκινεί εγκλήματα πολέμου, πράξεις γενοκτονίας ή πράξεις βίας.

4.5 Προστατευτικά μέτρα

Οι δημοσιογράφοι και οι επαγγελματίες των μέσων μαζικής ενημέρωσης δεν τυγχάνουν ιδιαίτερων προστατευτικών μέτρων, αλλά απολαμβάνουν τα όποια προστατευτικά μέσα επιβάλλει το Διεθνές Δίκαιο για τους άμαχους και τα αστικά αντικείμενα, όπως περιγράφονται στο Πρόσθετο Πρωτόκολλο Ι της Συνθήκης της

¹⁶⁸ Άρθρο 52 παρ.3, Νόμος 1786/1988 - ΦΕΚ 125/Α/8-6-1988 « Σε περίπτωση αμφιβολίας κατά πόσον ένας στόχος ο οποίος είναι κανονικά αφιερωμένος σε μη στρατιωτικούς σκοπούς, όπως χώρος λατρείας, οικία ή άλλη κατοικία ή σχολείο, χρησιμοποιείται για να συμβάλλει αποτελεσματικά στην στρατιωτική δράση, θεωρείται ότι δεν χρησιμοποιείται μ' αυτόν τον τρόπο»

¹⁶⁹ ICTY (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia), "Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia", United Nations (The Attack on the RTS in Belgrade on 23/4/99) (Melzer 2009), Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα : <https://www.icty.org/sid/10052> (Πρόσβαση 13 Οκτωβρίου 2022)

¹⁷⁰ Michael Schmitt, "Legal Protection of the media in armed conflict ...", Όπως παραπάνω σ.165

Γενεύης. Επί της ουσίας μιλάμε για την εφαρμογή των αρχών του ανθρωπιστικού δικαίου που αφορούν στη φύση ενός στόχου και τις απαραίτητες προφυλάξεις που στηρίζονται στην αναλογικότητα και την προειδοποίηση.

Σύμφωνα με το Άρθρο 51 και 57 όπως προελέχθη λαμβάνεται πρόνοια για τον περιορισμό των παράπλευρων απωλειών κατά την εκτέλεση στρατιωτικών επιχειρήσεων, καθώς προβλέπει την ανάγκη ύπαρξης νόμιμου στόχου και αναγκαιότητας, ώστε κατά την αρχή της αναλογικότητας να μην υφίστανται υπερβολικές επιπτώσεις σε πρόσωπα αμάχων σε σχέση με το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Επιπρόσθετα το Πρωτόκολλο I απαιτεί να δίνεται αποτελεσματική εκ των προτέρων προειδοποίηση.

Παράδειγμα των προβλέψεων για προστασία αποτελεί η επιδρομή από τις Ισραηλινές Ένοπλες Δυνάμεις στον Πύργο Αλ Τζαλαά, (12όροφο κτίριο στη Λωρίδα της Γάζας) την 15 Μαΐου 2021. Προηγήθηκε τηλεφωνική ενημέρωση από τους Ισραηλινούς για εκτέλεση της επιδρομής μετά από μια ώρα, με αποτέλεσμα να μην υπάρξουν θύματα από πλευράς δημοσιογράφων καίτοι οι Ισραηλινοί έχασαν το πλεονέκτημα να επιτύχουν χτύπημα στην οργάνωση «Χαμάς» η οποία κατά τους ίδιους χρησιμοποίησε την εγκατάσταση και τους δημοσιογράφους ως ανθρώπινη θωράκιση και κατάφερε να την εκκενώσει από μαχητές και πολεμικό υλικό πριν την επιδρομή.

Καθώς δεν υπήρχε ένδειξη ότι οι δημοσιογράφοι στον Πύργο Αλ Τζαλαά συμμετείχαν σε δραστηριότητες σχετικές με εχθροπραξίες, δεν μπορούσαν σε καμία περίπτωση να θεωρηθούν νόμιμοι στόχοι με αποτέλεσμα να δικαιούνται προστασίας, συμπεριλαμβανομένης της αναλογικότητας και προφυλάξεων πριν την επίθεση. Καθώς το κτίριο είχε διπλή χρήση αναπτύχθηκε διαφωνία για το κατά πόσο πρέπει να θεωρείται στρατιωτικός στόχος εφόσον με βάση την αρχή της αναλογικότητας δύναται ο επιτιθέμενος με σύγχρονα όπλα να καταστρέψει μέρος αυτού που θεωρείται στόχος, εκτελώντας δηλαδή «χειρουργικό» πλήγμα. Τέλος η ωριαία προειδοποίηση για την επίθεση αποτελεί τον «ορισμό» της έγκαιρης προειδοποίησης κατά το ΔΑΔ.¹⁷¹

¹⁷¹Michael Schmitt, "Legal Protection of the media in armed conflict ...", Όπως παραπάνω σ.165

4.6 Προστασία Δημοσιογράφων στο Διεθνές Ποινικό Δίκαιο

Επιθέσεις κατά δημοσιογράφων πέραν των παραβιάσεων του ΔΑΔ και του Δικαίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, συνιστούν σε πολλές περιπτώσεις εγκλήματα κατά τη διεθνή ποινική δικαιοσύνη τα οποία μπορεί να εγείρουν την ατομική ποινική ευθύνη. Οι επιθέσεις στην περίπτωση εκπροσώπων του τύπου σε περίοδο ένοπλων συρράξεων εμπίπτουν στην κατηγορία των εγκλημάτων πολέμου και υπό προϋποθέσεις στα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Βάσει του άρθρου 8 του Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου¹⁷² καίτοι δεν γίνεται ρητή αναφορά σε δημοσιογράφους ή εκπροσώπους του τύπου, εγκλήματα πολέμου συνιστούν οι σοβαρές παραβιάσεις (grave breaches) των Συνθηκών της Γενεύης (παραβιάσεις του κοινού Άρθρου 3 για τις μη Διεθνείς), καθώς και παραβιάσεις νόμων και εθίμων των Διεθνών Συρράξεων, όπως επίσης καθορίζεται και στο Άρθρο 85 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου Ι. Στο άρθρο 8 γίνεται συγκεκριμένη αναφορά σε παραβιάσεις που συνιστούν εγκλήματα πολέμου. Θα πρέπει να έχουν διαπραχθεί στο πλαίσιο σύρραξης, παρατεταμένης διάρκειας και τα θύματα να απολαμβάνουν της προστασίας του ανθρωπιστικού δικαίου να είναι βαρύνουσας σημασίας (δηλαδή η ένταση και μέγεθος να είναι εκτεταμένα).

Επιπλέον όταν εγκλήματα¹⁷³ διαπράττονται ως μέρος εκτεταμένης ή συστηματικής επίθεσης εναντίον οποιουδήποτε άμαχου πληθυσμού (άρα και δημοσιογράφων), με γνώση της επίθεσης, τότε αποτελούν κατά το Άρθρο 7 του Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου,¹⁷⁴ εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Εφόσον η επίθεση είναι συστηματική (οργανωμένη επίθεση, η οποία ακολουθεί σχέδιο) είτε (και) εκτεταμένη (μεγάλης κλίμακας) και για λόγους πολιτικούς, φυλετικούς, εθνοτικούς, πολιτιστικούς, θρησκευτικούς αναγνωρίζεται ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας. Συνεπώς, αντίστοιχη επίθεση εναντίον δημοσιογράφων, που αναγνωρίζεται πρωτίστως σύμφωνα με το ΔΑΔ ως μέρος του άμαχου πληθυσμού, δύναται να αποτελεί έγκλημα κατά της ανθρωπότητας.

¹⁷² Άρθρο 8 (War crimes) του Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, "Rome Statute of the International Criminal Court", Hague, Published by the International Criminal Court, 2011

¹⁷³ Οποιαδήποτε πράξη (όπως δολοφονία, φυλάκιση ή άλλη σοβαρή στέρηση της ελευθερίας κατά παράβαση των κανόνων του διεθνούς δικαίου, βασανιστήρια, βιασμοί - οποιαδήποτε άλλη μορφή σεξουαλικής βίας, αναγκαστική εξαφάνιση προσώπων κτλ.

¹⁷⁴ Άρθρο 8 (Crimes against humanity) του Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, "Rome Statute of the International Criminal Court", Όπως παραπάνω σ.137

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΩΝ ΣΤΟΥΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥΣ (ΑΤΙΜΩΡΗΣΙΑ ΚΑΙ Η ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ)

Από τα μέχρι τώρα λεχθέντα είναι σαφές ότι το Διεθνές Δίκαιο με την ευρεία του έννοια έχει λάβει διαχρονικά πρόνοια για την προστασία των δημοσιογράφων που δρουν σε πολεμικά περιβάλλοντα καθιστώντας σχετικά επαρκείς τις προβλέψεις της υπάρχουσας νομοθεσίας. Παρόλα αυτά η έλλειψη ανώτερης ρυθμιστικής αρχής να διέπει τις διεθνείς σχέσεις των κυρίαρχων κρατών, οδηγεί την άναρχη κοινωνία να εφαρμόζει πλημμελώς ως ολόκληρα το πλαίσιο προστασίας των δημοσιογράφων στο πεδίο των συρράξεων και ακολούθως να μην εφαρμόζει κατασταλτικά τις προβλέψεις του σε όποιες παραβιάσεις.

Η εφαρμογή επαφίεται στην εκάστοτε αρχή και καθορίζεται από τον βαθμό εναρμόνισης της στις επιταγές συνεργασίας και αλληλεπίδρασης στο διεθνές σύστημα καθώς και στο συμφέρον και την πίστη που δημιουργεί το πλαίσιο λειτουργίας της διεθνούς κοινωνίας. Ως άμεση αρνητική συνέπεια παρατηρούνται φαινόμενα ατιμωρησίας στην εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου για την προστασία των δημοσιογράφων, γεγονός που συνιστά μαύρη κηλίδα στον ανθρώπινο πολιτισμό. Κατ' επέκταση αυτό δημιουργεί την επουλωτική αντίδραση της διεθνούς κοινωνίας μέσω των διαφόρων διεθνών οργανισμών ολοκλήρωσης και συνεργασίας, είτε στην περίπτωση διεθνών κυβερνητικών οργανισμών παγκόσμιων και περιφερειακών, είτε στην περίπτωση μη κυβερνητικών οργανισμών.

5.1 Το ζήτημα της ατιμωρησίας

Το ζήτημα της ατιμωρησίας¹⁷⁵ χαρακτηρίζει τις περιπτώσεις κατά τις οποίες ενώ η έννομη προστασία από επίθεση εναντίον των δημοσιογράφων είναι δεδομένη, η μεγάλη πλειοψηφία των παραβιάσεων του δικαίου και δη επιθέσεων σε αυτούς δεν διερευνάται, δεν οδηγούνται ενώπιον της δικαιοσύνης και εν τέλει

¹⁷⁵ United Nations, "International Day to End Impunity for Crimes against Journalists, 2 November, Countering threats of violence and crimes against journalists to protect freedom of expression for all", Άρθρο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://www.un.org/en/observances/end-impunity-crimes-against-journalists> (Πρόσβαση 16 Οκτωβρίου 2022)

δεν επιβάλλονται ποινές στους παραβάτες. Το ζήτημα εγείρει τη διεθνή ανησυχία σε επίπεδο οργανισμών,¹⁷⁶ αλλά και ακαδημαϊκό καθώς αποτελεί θεμελιώδες σημείο για την αποδυνάμωση του νομικού πλαισίου και οδηγεί σε περαιτέρω παραβιάσεις καθώς από ότι φαίνεται το κόστος περιορισμού και εναρμόνισης με τις προβλέψεις του δικαίου είναι μικρό και αναλαμβάνεται από τους παραβάτες.

Σύμφωνα με υπάρχοντα στοιχεία μόνο ένας σε κάθε οκτώ κατηγορούμενους για δολοφονίες δημοσιογράφων σε ένοπλες συρράξεις παγκοσμίως οδηγούνται στην δικαιοσύνη, ενώ στα δυο τρίτα των περιπτώσεων οι δολοφόνοι δεν ταυτοποιούνται.¹⁷⁷ Το ζήτημα της ατιμωρησίας είναι γενικότερο και δεν αφορά μόνο τις ένοπλες συρράξεις, καθώς δεν είναι τυχαίο ότι χώρες με μεγάλο αριθμό επιθέσεων σε δημοσιογράφους τυγχάνουν χώρες όπου η ατιμωρησία παρουσιάζει εκτεταμένη παρουσία. Το 2020, σύμφωνα με την UNESCO,¹⁷⁸ σημειώθηκε μια ελαφρά μείωση στο ποσοστό ατιμωρησίας, με ποσοστό 13% των περιπτώσεων παγκοσμίως που αναφέρθηκαν ως εξυγνιασθείσες σε σύγκριση με 12% το 2019 και 11% το 2018, ενώ το 2021 υπολογίστηκε από την Επιτροπή για την Προστασία των Δημοσιογράφων (CPJ), ότι για την προηγούμενη δεκαετία «κανείς» υπεύθυνος δεν έχει θεωρηθεί για το 81% των δολοφονιών δημοσιογράφων, σύμφωνα με τον δείκτη ατιμωρησίας που εκδίδει η οργάνωση (Global Impunity Index),¹⁷⁹¹⁸⁰ με τη Σομαλία να βρίσκεται στην πρώτη θέση (χειρότερη) στις ανεπίλυτες υποθέσεις δολοφονιών δημοσιογράφων, ενώ τις πρώτες θέσεις πλαισιώνουν χώρες που ταλανίζονται από συρράξεις και

¹⁷⁶ António Guterres, UN Secretary-General, “I urge Member States and the international community to stand in solidarity with journalists around the world today and every day, and to demonstrate the political will needed to investigate and prosecute crimes against journalists and media workers with the full force of the law.” Πηγή: <https://www.un.org/en/observances/end-impunity-crimes-against-journalists> (Πρόσβαση 16 Οκτωβρίου 2022)

¹⁷⁷ Isabel Düsterhof, «The Protection of Journalists...», Όπως παραπάνω σ.25 σελ.16

¹⁷⁸ United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (UNESCO), “ Director-General's Report on the Safety of Journalists and the Danger of Impunity”, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://en.unesco.org/themes/safety-journalists/dgreport> (Πρόσβαση την 16 Οκτωβρίου 2022)

¹⁷⁹ Committee to Protect Journalists (CPJ), “Justice remains elusive in the vast majority of journalist murders”, 28 October 2021, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://cpj.org/2021/10/justice-remains-elusive-in-the-vast-majority-of-journalist-murders/> (Πρόσβαση την 16 Οκτωβρίου 2022)

¹⁸⁰ Ο εν λόγω δείκτης εμφανίζει την Ελλάδα στην θέση 108 της παγκόσμιας κατάταξης για το 2022, κάτω ακόμα και από Αφρικανικές δικτατορίες, γεγονός που εγείρει αμφιβολίες για την μεθοδολογία που ακολουθείται. Ως βασική αιτία για τη βαθμολογία αυτή εμφανίζεται ο θάνατος του δημοσιογράφου Γιώργου Καραϊβάζ, χωρίς να έχουν βρεθεί και οδηγηθεί στη δικαιοσύνη οι φυσικοί αυτουργοί. Πηγή : <https://rsf.org/en/index> (Πρόσβαση 16 Οκτωβρίου 2022)

έλλειμμα δημοκρατίας ή λειτουργίας των εσωτερικών θεσμών όπως η Συρία, το Ιράκ και το Νότιο Σουδάν.¹⁸¹

Στο πλαίσιο των συρράξεων τα κράτη υποχρεούνται μέσα από το Άρθρο 1 των Συμβάσεων της Γενεύης να τηρούν το ΔΑΔ και να παρεμβαίνουν για την επαναφορά των παραβατών στη νομιμότητα. Τα κράτη υποχρεούνται να διώκουν και να τιμωρούν τους υπαίτιους για παραβιάσεις του ΔΑΔ κάτι που διατρέχει το σύνολο των διατάξεων και απαντάται επανειλημμένως.¹⁸² Βέβαια οι συνθήκες ενόπλων συρράξεων είναι ιδιαίτερα περίπλοκες, καθώς η διεξαγωγή έρευνας είναι ενδεχομένως ιδιαίτερα δυσχερής, ώστε να υπάρχει δυνατότητα απονομής δικαιοσύνης κατά την μετέπειτα ειρήνευση. Οι επιθέσεις σε πολλές περιπτώσεις εκτελούνται από ένοπλα τμήματα που απαγορεύονται από τα κράτη.¹⁸³ Υπάρχει έλλειψη μέσων και εξειδικευμένου προσωπικού για διερεύνηση, ενίοτε παρατηρείται νομικό έλλειμμα και έλλειψη αμεροληψίας των υπεύθυνων για την διεξαγωγή ερευνών καθώς και των δικαστικών αρχών να οδηγήσουν στη δικαιοσύνη μέλη ενόπλων δυνάμεων του κράτους τους, τα οποία πιθανώς έχουν προβεί σε εγκλήματα κατά δημοσιογράφων. Τέλος σε χώρες με έλλειμμα δημοκρατίας και λειτουργίας των θεσμών οι πολιτικοί παράγοντες δεν ενστερνίζονται την εφαρμογή του δικαίου για την προστασία των δημοσιογράφων, δεν είναι ευαίσθητοποιημένοι, ενώ παρατηρείται και έλλειμμα στην εκπαίδευση των στρατιωτικών διοικητών στο πεδίο.¹⁸⁴

Η ατιμωρησία στα εγκλήματα κατά δημοσιογράφων, οι κίνδυνοι και οι δυσμενείς επιπτώσεις για τη δημοκρατία ελλοχεύουν καθώς θίγεται η εμπιστοσύνη του κοινωνικού συνόλου και ιδιαίτερα των συγγενών των θυμάτων στα κρατικά όργανα και στο θεσμό της δικαιοσύνης, εξακολουθώντας και εντείνοντας το

¹⁸¹ Jennifer Dunham (CPJ Deputy Editorial Director), "Killers of journalists still get away with murder", 28 October 2021, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://cpj.org/reports/2021/10/killers-of-journalists-still-get-away-with-murder/> (Πρόσβαση την 16 Οκτωβρίου 2022)

¹⁸²Κωνσταντίνα Αβράμη, " Διπλωματική Εργασία: Ασφάλεια και προστασία των γυναικών δημοσιογράφων σε ένοπλες συρράξεις: Το ζήτημα της ατιμωρησίας", Αθήνα, 2017, Πάντειο Πανεπιστήμιο, σελ. 82

¹⁸³ Αυτό δεν σημαίνει ότι κρατικές αρχές δεν επιτίθενται, επίσης, στους δημοσιογράφους.

¹⁸⁴Κωνσταντίνα Αβράμη, "Ασφάλεια και προστασία των γυναικών δημοσιογράφων σε ένοπλες συρράξεις: Το ζήτημα της ατιμωρησίας", Όπως παραπάνω σ.182, σελ 83

εχθρικό περιβάλλον απέναντι στα ΜΜΕ και τους εκπροσώπους τους.¹⁸⁵ Για τον λόγο αυτό στην προσπάθεια ενδυνάμωσης των κρατικών οντοτήτων για την διερεύνηση, δίωξη και τιμωρία εκείνων που διαπράττουν τέτοια εγκλήματα οι διεθνείς κυβερνητικοί οργανισμοί εργάζονται και αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες.

5.2 Προστασία στο πλαίσιο των Διεθνών Οργανισμών

Καθώς δημοσιογράφοι και τα μέσα ενημέρωσης ενδέχεται να πέσουν θύματα τόσο επιθέσεων, βίας, περιορισμών αλλά και να κατηγορηθούν σε περιβάλλοντα συρράξεων από κρατικές και μη οντότητες βάσει εθνικών νομοθεσιών ή ενδεχομένως μέσω αυθαίρετων και καταχρηστικών πρακτικών, όπως απειλή για την εθνική ασφάλεια, προπαγάνδα, δυσφήμιση, προσβολές στα πρόσωπα ηγητόρων, μίσος, υποκίνηση σε βία, εσωτερικές αναταραχές κ.α., έχουν αναληφθεί πρωτοβουλίες στο πλαίσιο του της διεθνούς κοινότητας για την υποστήριξη τους και κατοχύρωση των δικαιωμάτων στο πλαίσιο του Δικαίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου.

5.2.1 Προστασία στο Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών αποτελεί προεξάρχοντα θεσμό που εκφράζει ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας, μέσα από τα όργανα του, για τη λήψη μέτρων για τη διασφάλιση της προστασίας των δημοσιογράφων τόσο στην ειρήνη όσο και στον πόλεμο, πολλές φορές ως απάντηση εκκλήσεων δημοσιογραφικών οργανώσεων.

Κύρια όργανα του Οργανισμού για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την προστασία των δημοσιογράφων είναι το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ [United Nations Human Rights Council (UNHRC)]¹⁸⁶, η Γενική Συνέλευση

¹⁸⁵ Κωνσταντίνα Αβράμη, “ Διπλωματική Εργασία: Ασφάλεια και προστασία των γυναικών δημοσιογράφων σε ένοπλες συρράξεις: Το ζήτημα της ατιμωρησίας”, Όπως παραπάνω σ.182, σελ 86

¹⁸⁶ Είναι το ανώτατο πολιτικό όργανο του ΟΗΕ αποκλειστική ευθύνη για την προώθηση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ιδιότητα μέλους του εκλέγεται από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών και αποτελείται από 47 κράτη μέλη. Εκλέγονται με τριετή θητεία, με εκπροσώπηση σε επίπεδο περιφερειακών ομάδων. Το UNHRC συνεδριάζει τρεις φορές το χρόνο τον Μάρτιο, τον Ιούνιο και τον Σεπτέμβριο, προκειμένου να παρακολουθεί και να αναλαμβάνει δράση για τις πιο πιεστικές ανησυχίες για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Όλα τα κράτη μέλη του ΟΗΕ μπορούν συμμετέχουν σε αυτές τις συνεδρίες, αλλά μόνο μέλη του UNHRC έχουν δικαίωμα ψήφου. Από το 2012, ψηφίσματα για την Ασφάλεια των Δημοσιογράφων εξετάζονται από το UNHRC κάθε δύο χρόνια, υπό την ηγεσία μιας διαπεριφερειακής ομάδας κρατών κάθε φορά. Πηγή: Article 19, “Ending Impunity: Acting on UN Standards on the Safety of Journalists”, 2019, London, Free Word Centre, σελ. 9

[United Nations General Assembly (UNGA)]¹⁸⁷ και το Συμβούλιο Ασφαλείας (United Nations Security Council).¹⁸⁸ Τα ψηφίσματα τους για την ασφάλεια των δημοσιογράφων δεν δεσμεύουν άμεσα τα κράτη, αντιπροσωπεύουν μολαταύτα ισχυρή πολιτική δέσμευση των κρατών να αναλάβουν δράση σύμφωνα με το δίκαιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα, υποχρεώσεις δε που φέρουν σημαντικό κανονιστικό βάρος.¹⁸⁹

Σημαντικό ψήφισμα για την προστασία των δημοσιογράφων αποτελεί το ψήφισμα 1738/2006 του ΣΑ/ΟΗΕ,¹⁹⁰ το οποίο μεταξύ άλλων δήλωσε την ανησυχία και καταδίκασε τις επιθέσεις εναντίον τους σε καταστάσεις σύγκρουσης. Υπενθυμίζει ότι δημοσιογράφοι, επαγγελματίες των μέσων ενημέρωσης και συνδεδεμένο προσωπικό που εμπλέκονται σε επικίνδυνες επαγγελματικές αποστολές σε περιοχές ένοπλων συγκρούσεων θεωρούνται άμαχοι, πρέπει να γίνονται σεβαστοί και να προστατεύονται ως τέτοιοι, ενώ προτρέπει τα εκάστοτε αντιμαχόμενα μέρη να προστατεύουν τους αμάχους όπως υποχρεούνται βάσει του ΔΑΔ.

Στο ψήφισμα 1894/2009 του ΣΑ/ΟΗΕ,¹⁹¹ αναγνωρίζεται η προστασία των δημοσιογράφων ως αμάχων, ενώ στο αντίστοιχο 2222/2015¹⁹² καταδικάζονται οι

¹⁸⁷ Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ (UNGA) είναι το κύριο πολιτικό όργανο λήψης αποφάσεων του ΟΗΕ, και το μόνο όργανο στο οποίο όλα τα κράτη μέλη του ΟΗΕ έχουν ίση εκπροσώπηση και κάθε μέλος από μια ψήφο. Θέματα που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα εξετάζονται από την Τρίτη Επιτροπή Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών και Πολιτιστικών Υποθέσεων, η οποία συνεδριάζει σε ετήσια βάση από τις αρχές Οκτωβρίου έως τον Νοέμβριο. Ψηφίσματα για την Ασφάλεια των Δημοσιογράφων εξετάζονται επί του παρόντος στην Τρίτη Επιτροπή κάθε δύο χρόνια. Πηγή: Article 19, "Ending Impunity: Acting on UN Standards ..", Όπως παραπάνω σ.55, σελ. 9

¹⁸⁸ Είναι υπεύθυνο για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Το ΣΑ αποτελείται από πέντε μόνιμα μέλη – Κίνα, Γαλλία, Ρωσική Ομοσπονδία, Ηνωμένο Βασίλειο και ΗΠΑ – και δέκα μη μόνιμα μέλη που εκλέγονται με διετή θητεία από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών. Τα Ψηφίσματα που εκδίδονται από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ περιέχουν σημαντικό κανονιστικό βάρος και ψηφίσματα που εγκρίθηκαν βάσει του Κεφαλαίου 7 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ θεωρούνται δεσμευτικά. Τα ψηφίσματα για την ασφάλεια των δημοσιογράφων εξετάζονται σε ad hoc βάση από το ΣΑ. Πηγή: Article 19, "Ending Impunity: Acting on UN Standards ..", Όπως παραπάνω σ.55, σελ. 10

¹⁸⁹ Article 19, "Ending Impunity: Acting on UN Standards...", Όπως παραπάνω σ.55, σελ. 10

¹⁹⁰ UN Security Council, "Resolution 1738 (2006) Protection of civilians in armed conflict", Adopted by the Security Council at its 5613th meeting, on 23 December 2006, Αναρτημένο στην ιστοσελίδα <http://unscr.com/en/resolutions/1738> (Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2022)

¹⁹¹ UN Security Council, "Resolution 1894 (2009) on protection of civilians in armed conflict", S/RES/1894(2009), adopted by the Security Council at its 6216th meeting, on 11 November 2009, Αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://digitallibrary.un.org/record/671118?ln=en> (Πρόσβαση την 20 Οκτωβρίου 2022)

¹⁹² UN Security Council, "Resolution 2222 (2015) Protection of civilians in armed conflict", S/RES/2222 (2015), Adopted by the Security Council at its 7450th meeting, on 27 May 2015, Αναρτημένο στην ιστοσελίδα <http://unscr.com/en/resolutions/2222> (Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2022)

εκ προθέσεως επιθέσεις κατά δημοσιογράφων και εργαζομένων στα μέσα ενημέρωσης σε καταστάσεις ένοπλης σύγκρουσης και η ατιμωρησία για τέτοιες επιθέσεις, και καλείται ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ να προβαίνει με συνέπεια σε καταγραφή επιθέσεων εναντίον δημοσιογράφων μέσω αναφορών για την προστασία των αμάχων σε ένοπλες συγκρούσεις.

Το ψήφισμα 21/5 του 2012 το UNHRC¹⁹³ καταδίκασε τις αυξανόμενες απειλές για την ασφάλεια των δημοσιογράφων και κάλεσε τα κράτη στη δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για τους δημοσιογράφους μέσω μιας σειράς μέτρων πρόληψης και προστασίας, ενώ το ψήφισμα 27/5¹⁹⁴ του 2014 επεκτείνεται σε καλές πρακτικές, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας εξειδικευμένων ανακριτικών μονάδων και εισαγγελέων με συγκεκριμένα πρωτόκολλα έρευνας επιθέσεων εναντίον τους.

Με το ψήφισμα 69/185 τον Δεκέμβριο του 2014,¹⁹⁵ η Γενική Συνέλευση προέτρεψε τα κράτη να προβούν στην απελευθέρωση δημοσιογράφων (και εργαζομένων στα ΜΜΕ) που έχουν συλληφθεί ως όμηροι ή που έχουν εξαφανισθεί βιαίως και τα κάλεσε να καταπολεμήσουν την ατιμωρησία μέσω αποτελεσματικών ερευνών, τιμωρώντας τους δράστες και τους ιθύνοντες νόες, ενώ με το αντίστοιχο 72/175 του Νοεμβρίου του 2017¹⁹⁶ για την ασφάλεια των δημοσιογράφων και το ζήτημα της ατιμωρησίας, κάλεσε τα κράτη να αντιμετωπίσουν επιθέσεις που στοχεύουν και επηρεάζουν δυσανάλογα τις γυναίκες δημοσιογράφους και επεξέτεινε στην ιδέα μιας προσέγγισης ασφάλειας των δημοσιογράφων που ανταποκρίνεται στις ιδιαιτερότητες των φύλων.

¹⁹³ Human Rights Council, "Resolution 21/5 Contribution of the United Nations system as a whole to the advancement of the business and human rights agenda and the dissemination and implementation of the Guiding Principles on Business and Human Rights", A/HRC/RES/21/5, Geneva : UN, 16 Oct. 2012, Αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://digitallibrary.un.org/record/739019> (Πρόσβαση την 20 Οκτωβρίου 2022)

¹⁹⁴ Human Rights Council, "Resolution 27/5 The safety of journalists", A/HRC/RES/27/5, Geneva : UN, 19 Sep. 2014, Αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/regular-sessions/session27/res-dec-stat> (Πρόσβαση την 20 Οκτωβρίου 2022)

¹⁹⁵ UN General Assembly, "Resolution 69/185 The safety of journalists and the issue of impunity" A/RES/69/185, Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2014, Αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/708/55/PDF/N1470855.pdf?OpenElement> (Πρόσβαση την 20 Οκτωβρίου 2022)

¹⁹⁶ UN General Assembly, "Resolution 72/175. The safety of journalists and the issue of impunity" A/RES/72/175, Resolution adopted by the General Assembly on 19 December 2017, Αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N17/456/40/PDF/N1745640.pdf?OpenElement> (Πρόσβαση την 20 Οκτωβρίου 2022)

5.2.2 Προστασία στο πλαίσιο της UNESCO

Ως εξειδικευμένος οργανισμός υπαγόμενος στον ΟΗΕ η UNESCO,¹⁹⁷ είναι πολύ ενεργός σε ότι αφορά στο θέμα της προστασίας των δημοσιογράφων. Κορυφαία συμβολή στο ζήτημα αυτό αποτελεί η εκπόνηση με ηγέτιδα δύναμη την UNESCO, Σχεδίου Δράσης του ΟΗΕ για την ασφάλεια των Δημοσιογράφων και το ζήτημα της ατιμωρησίας, το οποίο εγκρίθηκε από το Ανώτατο Εκτελεστικό Συμβούλιο του ΟΗΕ στις 12 Απριλίου 2012.¹⁹⁸

Στόχος του Σχεδίου Δράσης είναι να δημιουργήσει «ένα ελεύθερο και ασφαλές περιβάλλον για τους δημοσιογράφους και τους εργαζόμενους στα μέσα ενημέρωσης, τόσο σε καταστάσεις σύγκρουσης όσο και σε καταστάσεις μη σύγκρουσης, με στόχο την ενίσχυση της ειρήνης, της δημοκρατίας και της ανάπτυξης παγκοσμίως».¹⁹⁹ Περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων μέτρων, τη δημιουργία συντονισμένου μηχανισμού για το χειρισμό θεμάτων που σχετίζονται με την ασφάλεια των δημοσιογράφων, την παροχή βοήθειας σε χώρες μέσω ανάπτυξης της νομοθεσίας και μηχανισμών που προάγουν την ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης καθώς και παροχή υποστήριξης στις προσπάθειες των χωρών να εφαρμόσουν τους σχετικούς υφιστάμενους διεθνείς κανόνες και αρχές.²⁰⁰

Επιπρόσθετα η UNESCO έχει αναλάβει μια σειρά από δραστηριότητες προκειμένου να ευαισθητοποιήσει την διεθνή κοινή γνώμη και την κοινωνία των εθνών σχετικά με την ασφάλεια των δημοσιογράφων και το ζήτημα της ατιμωρησίας, με κύριες την ανακήρυξη ως Παγκόσμιας Ημέρας Ελευθερίας του

¹⁹⁷ Η Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Πολιτιστική Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών (συντομογραφία: UNESCO) αποτελεί σημαντικό εξειδικευμένο διεθνή οργανισμό του ΟΗΕ. Στόχος του Οργανισμού αυτού είναι η παγίωση της παγκόσμιας ειρήνης μέσα από την επικοινωνία των λαών δια της εκπαίδευσης, των φυσικών και κοινωνικών επιστημών και του πολιτισμού. Η UNESCO έχει 193 κράτη-μέλη και 11 συνδεδεμένα μέλη, τα οποία είναι σχεδόν όλα κράτη-μέλη του ΟΗΕ. Πηγή: <https://en.wikipedia.org/wiki/UNESCO>

¹⁹⁸ United Nations, "UN Plan of action on the safety of Journalists and the issue of impunity", CI-12/CONF.202/6, Adopted on 12 April 2012, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/freedom-of-expression/safety-of-journalists/un-plan-of-action/> (Πρόσβαση την 15 Οκτωβρίου 2022)

¹⁹⁹ United Nations, CI-12/CONF.202/6, Όπως παραπάνω σ.198 Παρ4 «...Working toward the creation of a free and safe environment for journalists and media workers in both conflict and non-conflict situations, with a view to strengthening peace, democracy and development worldwide» (Ανεπίσημη μετάφραση)

²⁰⁰ Library of Congress, "United Nations: Secretary General Calls for Greater Protection of Journalists' Rights", 05 November 2015, Άρθρο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2015-11-05/united-nations-secretary-general-calls-for-greater-protection-of-journalists-rights/> (Πρόσβαση 20 Αυγούστου 2022)

Τύπου την 3 Μαΐου, το Παγκόσμιο Βραβείο Ελευθερίας του Τύπου Guillermo Cano/UNESCO,²⁰¹ που προορίζεται να τιμά το έργο ενός ατόμου ή μιας οργάνωσης που υπερασπίζεται ή προωθεί την ελευθερία του έκφρασης οπουδήποτε στον κόσμο, ειδικά σε επικίνδυνες συνθήκες.²⁰²

Τέλος η UNESCO έχει εκδώσει σειρά διακηρύξεων μεταξύ άλλων τη Διακήρυξη του Μεντεγίν του 2007, η οποία επικεντρώθηκε στη διασφάλιση της ασφάλειας των δημοσιογράφων και στην καταπολέμηση της ατιμωρησίας τόσο σε συγκρούσεις όσο και σε καταστάσεις μη σύγκρουσης και τη Διακήρυξη του Βελιγραδίου του 2004, η οποία επικεντρώθηκε στην υποστήριξη μέσω ενημέρωσης σε ζώνες βίαιων συγκρούσεων και σε χώρες σε μετάβαση.²⁰³

5.2.3 Προστασία στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης²⁰⁴

Το Συμβούλιο της Ευρώπης, έχει πετύχει από ιδρύσεως του την υιοθέτηση μεγάλου αριθμού Ευρωπαϊκών Συμβάσεων [με κυριότερη την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου – (ΕΣΔΑ) European Convention of Human Rights],²⁰⁵²⁰⁶ που δεσμεύουν νομικά τα κράτη μέλη του, σε σειρά θεμάτων που άπτονται και της προστασίας των δημοσιογράφων, όπως τα ανθρώπινα

²⁰¹ Το Βραβείο καθιερώθηκε με πρωτοβουλία της Εκτελεστικής Επιτροπής της UNESCO και απονέμεται επίσημα από τον Γενικό Διευθυντή του Οργανισμού, με την ευκαιρία της Παγκόσμιας Ημέρας Ελευθερίας του Τύπου, στις 3 Μαΐου. Ονομάστηκε προς τιμή του Guillermo Cano Isaza, ενός Κολομβιανού δημοσιογράφου που δολοφονήθηκε μπροστά από τα γραφεία της εφημερίδας του El Espectador στη Μπογκοτά της Κολομβίας την 17η Δεκεμβρίου 1986. Πηγή: <https://www.unesco.org/en/prizes/cano> (Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2022)

²⁰² United Nations, CI-12/CONF.202/6, Όπως παραπάνω σ.198 Παρ 1.11

²⁰³ United Nations, CI-12/CONF.202/6, Όπως παραπάνω σ.198 Παρ 1.11

²⁰⁴ Το Συμβούλιο της Ευρώπης με έδρα το Στρασβούργο, είναι ο παλαιότερος ευρωπαϊκός πολιτικός οργανισμός και έχει ως αποστολή την επεξεργασία και υιοθέτηση κανόνων και προτύπων και την παρακολούθηση της τήρησής τους, επί τη βάση κοινών αξιών Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Δημοκρατίας, και Κράτους Δικαίου. Κορυφαίο νομικό κείμενο όπου εδράζονται αυτές οι αξίες αποτελεί η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου - ΕΣΔΑ (European Convention of Human Rights - ECHR). Τέθηκε σε ισχύ το 1953 και κατοχυρώνει σειρά ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Πηγή : ΥΠΕΞ. *mfa.gr*. <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/sumboulio-tis-europis.html> (Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2022)

²⁰⁵ Council of Europe, “Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms”, Rome, 4 November 1950, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα του ΣοΕ https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2022)

²⁰⁶ Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) κυρώθηκε αρχικά με το ν. 2329/1953 και, μετά την αποχώρηση της Ελλάδα από το Συμβούλιο της Ευρώπης, κατά τη διάρκεια της δικτατορίας (1967-1974), επανακυρώθηκε με το ν. 53/1974, προέβλεπε τη λειτουργία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για την ερμηνεία και εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Σύμβασης. Συγκεκριμένα επανακυρώθηκε με το ΝΟΜΟΘΕΤ.ΔΙΑΤΑΓΜΑ υπ’ αριθ. 53/1974 - ΦΕΚ 256/Α/20-9-1974 “Περί κυρώσεως της εν Ρώμη την 4ην Νοεμβρίου 1950 υπογραφείσης Συμβάσεως «δια την προάσπισιν των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών» ως και του Προσθέτου εις αυτήν Πρωτοκόλλου Παρισίων της 20ης Μαρτίου 1952”

δικαιώματα και η καταπολέμηση των βασανιστηρίων. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) - European Court of Human Rights (ECHR) καθιστά το Συμβούλιο της Ευρώπης οργανισμό προστάτη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρώπη, καθώς σε διεθνές επίπεδο πρωτοστατεί ως δικαστικός μηχανισμός προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.²⁰⁷

Ίδιως το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης κατοχυρώνεται στο Άρθρο 10 της ΕΣΔΑ. Το Άρθρο δεν κάνει ρητή αναφορά στον τύπο ή τον δημοσιογραφικό κόσμο αλλά αποτελεί το θεμέλιο πάνω στον οποίο εδράζεται ο ρόλος που επιτελούν τα ΜΜΕ και οι δημοσιογράφοι ως θεματοφύλακες της δημοκρατικής κοινωνίας. Ειδικότερα στο Άρθρο 10 ορίζεται το δικαίωμα στην έκφραση ως δικαίωμα σύνθετο, συνιστώμενο από την ελευθερίας της γνώμης, την πρόσληψη πληροφοριών και ιδεών καθώς και τη διάδοσή τους. Επιπλέον παρέχει το πλαίσιο μέσα από το οποίο το κράτος δύναται να περιορίζει υπό συνθήκες την άσκηση της ελευθερίας της έκφρασης.²⁰⁸

Το Συμβούλιο της Ευρώπης μέσω κυρίως δύο συστάσεων του Επιτροπής Υπουργών των κρατών μελών του, την NoR(96)4(1996)²⁰⁹ σύσταση για προστασία των δημοσιογράφων σε καταστάσεις συγκρούσεων και εντάσεων καθώς και την Rec(2016)4²¹⁰ για την προστασία της δημοσιογραφίας και την προστασία των δημοσιογράφων και άλλων παραγόντων των μέσων, αλλά και στηριζόμενο στο Διεθνές Δίκαιο και αποφάσεις του ΟΗΕ κ.α., καθορίζει ότι κράτη μέλη θα πρέπει να αναγνωρίσουν την αξία της και να αποδεχθούν ότι το έργο ενός

²⁰⁷ Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας, “Η Ελλάδα στους Διεθνείς Οργανισμούς – Το Συμβούλιο της Ευρώπης”, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα του ΥΠΕΞ [mfa.gr. https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/sumboulio-tis-europis.html](https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/sumboulio-tis-europis.html) (Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2022)

²⁰⁸ Άρθρο 10 “Freedom of expression”, Council of Europe, “Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms”, Όπως παραπάνω σ.205 “...restrictions or penalties as are prescribed by law and are necessary in a democratic society, in the interests of national security, territorial integrity or public safety, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, for the protection of the reputation or rights of others, for preventing the disclosure of information received in confidence, or for maintaining the authority and impartiality of the judiciary.”

²⁰⁹ Council of Europe, Committee of Ministers, “Recommendation on the protection of journalists in situations of conflict and tensions” NoR(96)4, Όπως παραπάνω σ.16

²¹⁰ Council of Europe, Committee of Ministers, “Recommendation CM/Rec(2016)4 of the Committee of Ministers to member States on the protection of journalism and safety of journalists and other media actors”, 13 April 2016, Adopted by the Committee of Ministers at the 1253rd meeting of the Ministers’ Deputies, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016806415d9#_ftn1 (Πρόσβαση η 18 Οκτωβρίου 2022)

ελεύθερου, ανεξάρτητου και αμερόληπτου μέσου ενημέρωσης αποτελεί ένα από τα βασικά θεμέλια μιας δημοκρατικής κοινωνίας, και ως εκ τούτου μπορεί να συμβάλει στην προστασία των αμάχων, την πρόληψη των συγκρούσεων, καθώς και να στρέψει στην προσοχή της διεθνούς κοινότητας στη φρίκη της σύγκρουσης. Έτσι τα διεθνή μέσα καθίστανται εργαλεία της διεθνούς κοινότητας και προκρίνεται η επί μέρους ομαδοποίηση τεσσάρων κύριων αρμοδιοτήτων όπως παρακάτω.²¹¹

Αρμοδιότητες των κρατών μελών που περιλαμβάνουν την εγγύηση ασφάλειας, ελεύθερη κυκλοφορία και πρόσβαση σε πληροφορίες για τους δημοσιογράφους, την παροχή πληροφοριών στα ΜΜΕ, προστασία των πηγών ενημέρωσης και δημοσιογραφικού υλικού των δημοσιογράφων, εγγυήσεις έναντι αδικαιολόγητων περιορισμών στην ελευθερία της έκφρασης, διαπίστευση.

Αρμοδιότητες των δημοσιογράφων για τήρηση επαγγελματικών και ηθικών προτύπων και για την αντιμετώπιση της διάδοσης προπαγάνδας και παραπληροφόρησης.

Αρμοδιότητες των ΜΜΕ σε ότι αφορά το καθεστώς για την αποστολή δημοσιογράφων σε ζώνες συγκρούσεων και τις κατάλληλες συνθήκες εργασίας των δημοσιογράφων και τέλος ευθύνες της κοινωνίας των πολιτών ως προς την εκπαίδευση ασφάλειας των δημοσιογράφων, την ασφάλιση για ελεύθερους επαγγελματίες δημοσιογράφους και την νομική και πρακτική υποστήριξη τους.

Κατά τον τρόπο αυτό το Συμβούλιο της Ευρώπης θέτει ένα σύγχρονο πλαίσιο που εκφράζει την προοπτική στην προστασία των δημοσιογράφων και των επαγγελματιών των μέσων σε ένοπλες συρράξεις.

5.2.4 Προστασία στο πλαίσιο του ΟΑΣΕ

Ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη²¹² (ΟΑΣΕ) – Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) έχει

²¹¹ Council of Europe Portal, “Journalism in situations of conflict and aggression: Principles from the relevant Council of Europe and other international standards”, 7 March 2022, Άρθρο αναρτημένο στην επίσημη ιστοσελίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης: <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/-/journalism-in-situations-of-conflict-and-aggression-principles-from-the-relevant-council-of-europe-and-other-international-standards> (Πρόσβαση 19 Σεπτεμβρίου 2022)

²¹² Ο ΟΑΣΕ, ο μεγαλύτερος οργανισμός ασφάλειας με μέλη 57 χώρες, συγκροτήθηκε το 1995 ως αποτέλεσμα πολυετών διεργασιών. Εμπνέεται από τις Αρχές της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι (1975) που οδήγησε αρχικά στην δημιουργία της ΔΑΣΕ (1975). Στο πεδίο ευθύνης του Οργανισμού

επίσης θέσει το θέμα της προστασίας των δημοσιογράφων στην ατζέντα του. Από το 1997 λειτουργεί στο πλαίσιο του Οργανισμού, το Γραφείο του Εκπροσώπου για την ελευθερία των ΜΜΕ, με σκοπό τη διασφάλιση από τα κράτη μέλη της ελευθερίας της έκφρασης και των ΜΜΕ, σύμφωνα με τις δεσμεύσεις και αρχές του και επικεντρώνεται στην συνεργασία με κρατικές αρχές και ΜΚΟ για την εξεύρεση λύσεων πάνω στην ελευθερία του τύπου.²¹³

Το 2019, ο εκπρόσωπος του ΟΑΣΕ για την Ελευθερία των Μέσων Ενημέρωσης, εξαιτίας των πολυάριθμων επιθέσεων και απειλών προς τους δημοσιογράφους (δύο από τους οποίους σκοτώθηκαν σε περιοχές όπου ο ΟΑΣΕ είχε αναπτύξει αποστολές στο πεδίο),²¹⁴ διοργάνωσε στη Βιέννη τον Απρίλιο του 2019 σχετική διάσκεψη,²¹⁵ προκειμένου να βοηθήσει τα κράτη μέλη προς την κατεύθυνση παροχής στους δημοσιογράφους κατάλληλων συνθηκών ασφαλούς εργασίας.

Παράλληλα το γραφείο εκπροσώπου μεριμνά για την ασφάλεια των γυναικών δημοσιογράφων²¹⁶ και συνέχισε να ευαισθητοποιεί σχετικά με τις απειλές και την παρενόχληση που αντιμετωπίζουν ειδικά οι γυναίκες δημοσιογράφοι στο Διαδίκτυο, ενώ ως απόσταγμα των προσπαθειών εκπόνησε

περιλαμβάνεται ο έλεγχος της διάδοσης όπλων, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ελευθερία του τύπου και η δίκαιη και ελεύθερη διεξαγωγή εκλογών. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται από τα συμμετέχοντα Κράτη, είναι πολιτικές και όχι νομικώς δεσμευτικές. Προκειμένου να επιτύχει τους στόχους του, ο ΟΑΣΕ έχει αναπτύξει ένα ευρύ δίκτυο επιτόπιων αποστολών και Γραφείων στα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων, του Καυκάσου, της Ανατολικής Ευρώπης και της Κεντρικής Ασίας. Σημαντικό, επίσης, θεσμό του Οργανισμού αποτελεί το Γραφείο για τους Δημοκρατικούς Θεσμούς και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (ODHIR) με έδρα τη Βαρσοβία που δραστηριοποιείται, μεταξύ άλλων, στον τομέα της εκλογικής παρατήρησης στον χώρο του ΟΑΣΕ. Πηγή: Υπουργείο των Εξωτερικών. “Η Ελλάδα στους διεθνείς οργανισμούς – ΟΑΣΕ”, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα www.mfa.gr, <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/oase.html> (Πρόσβαση 23 Σεπτεμβρίου 2022)

²¹³ OSCE, “Media freedom and development”, Άρθρο αναρτημένο στην επίσημη ιστοσελίδα του Οργανισμού: <https://www.osce.org/media-freedom-and-development> (Πρόσβαση 21 Οκτωβρίου 2022)

²¹⁴ Πρόκειται για την Lyra McKee, η οποία πυροβολήθηκε ενώ κάλυπτε ταραχές στη Βόρεια Ιρλανδία και τον Vadim Kozlov, ο οποίος πέθανε μετά από επίθεση στο Τσερκάσι της Ουκρανίας.

²¹⁵ OSCE, “Journalists Under Attack: a threat to media freedom”, 12 April 2019, , Vienna, Office of the OSCE Representative on Freedom of the Media Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://www.osce.org/representative-on-freedom-of-media/415115> (Πρόσβαση 15 Οκτωβρίου 2022) Πάνω από 200 συμμετέχοντες από περισσότερες από 30 χώρες συζήτησαν για την ασφάλεια των εργαζομένων στα μέσα ενημέρωσης και άκουσαν τις μαρτυρίες δημοσιογράφων που είχαν υποστεί επιθέσεις και μαρτυρίες συγγενών, συναδέλφων και φίλοι δολοφονημένων δημοσιογράφων.

²¹⁶ OSCE Representative on freedom of the media, “Safety of Female Journalists Online”, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://www.osce.org/fom/safety-female-journalists-online> (Πρόσβαση την 21 Οκτωβρίου 2022)

Οδηγό για την ασφάλεια των δημοσιογράφων με την 3^η πλέον έκδοση να πραγματοποιείται το 2020.²¹⁷ Η νέα έκδοση του Οδηγού για την Ασφάλεια των Δημοσιογράφων λαμβάνει υπόψη εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν από διεθνείς οργανισμούς, κυβερνήσεις και μη κυβερνητικές οργανώσεις για τη δημιουργία ενός ασφαλέστερου περιβάλλοντος για τα μέλη των μέσων ενημέρωσης και προσφέρει μια σειρά από οδηγίες και πρακτικές ασφαλείας, μεταξύ άλλων για την εκπαίδευση προς αυτοβοήθεια των δημοσιογράφων στο πεδίο, αλλά και συστάσεις προς τις κρατικές αρχές για την ασφαλή δραστηριοποίηση και προστασία των δημοσιογράφων καθιστώντας τον ένα σύγχρονο εργαλείο που σηματοδοτεί τις προοπτικές πάνω στο ζήτημα της προστασίας των εκπροσώπων του τύπου.

5.3 Προστασία στο πλαίσιο μη κυβερνητικών οργανώσεων

Η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού (ΔΕΕΣ) είναι η κορωνίδα οργάνωση που οδηγεί τις εξελίξεις στην προάσπιση του ανθρώπου και αποτελεί έναν ανεξάρτητο, ουδέτερο οργανισμό που εξασφαλίζει ανθρωπιστική προστασία και βοήθεια στα θύματα ένοπλων συγκρούσεων και άλλων καταστάσεων βίας. Αναλαμβάνει δράση για την αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης και ταυτόχρονα προωθεί το σεβασμό του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και την εφαρμογή του στο εθνικό δίκαιο.²¹⁸

Πάνω στην δράση της ΔΕΕΣ σειρά μη κυβερνητικών οργανώσεων με αντικείμενο την προστασία των δημοσιογράφων και τα ανθρώπινα δικαιώματα όπως οι Δημοσιογράφοι Χωρίς Σύνορα, η Επιτροπή για την Προστασία των Δημοσιογράφων, η Διεθνής Ομοσπονδία Δημοσιογράφων και το Διεθνές Ινστιτούτο Ασφάλειας Ειδήσεων, έχουν υποστηρίξει ενεργά την προστασία των δημοσιογράφων και ευαισθητοποίηση για το θέμα της ατιμωρησίας επιθέσεων κατά δημοσιογράφων, ενώ η δράση ορισμένων διαδραματίζει ρόλο στην τοποθέτηση του ζητήματος της προστασίας των δημοσιογράφων σε παγκόσμια ατζέντα, καθώς πλέον δίνουν τον τόνο των προοπτικών πάνω στο ζήτημα.

²¹⁷William Horsley, "Safety of Journalists Guidebook 3rd edition", Vienna, 2020, Office of the Representative on Freedom of the Media, Organization for Security and Co-operation in Europe

²¹⁸ICRC, "Mandate and mission", Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://www.icrc.org/en/mandate-and-mission> (Πρόσβαση 21 Οκτωβρίου 2022)

5.3.1 Δημοσιογράφοι Χωρίς Σύνορα (RSF)

ΜΚΟ με έδρα τη Γαλλία (Reporters without Borders - Reporters sans Frontieres), προάσπισης της ελευθερίας της έκφρασης και πληροφόρησης, με δράση σε παγκόσμιο επίπεδο. Έχει αναπτύξει παρατηρητές σε δίκτυο 115 χωρών με σκοπό να αναφέρει στην παγκόσμια κοινότητα κάθε παραβίαση της ελευθερίας της πληροφόρησης.²¹⁹ Προς αυτήν την κατεύθυνση εκδίδει σχετικές αναφορές, συνδράμει διωκόμενους δημοσιογράφους, προσφέρει υλική βοήθεια σε πολεμικούς ανταποκριτές για την βελτίωση της προστασίας τους, μεταδίδει το έργο δημοσιογράφων που λογοκρίνονται στις χώρες καταγωγής τους και νομική βοήθεια σε απροστάτευτους δημοσιογράφους, αλλά και προκειμένου να διωχθούν εγκληματικές πράξεις προς αυτούς. Μεταξύ άλλων απονέμει σχετικά βραβεία και ανακοινώνει σε ετήσια βάση τον παγκόσμιο Δείκτη Ελευθερίας του Τύπου.²²⁰

Το 2002 οι RSF εξέδωσαν τον Χάρτη για την προστασία των δημοσιογράφων που εργάζονται σε εμπόλεμες ζώνες και επικίνδυνες περιοχές,²²¹ που αποτελεί σημείο σταθμό στην συνδρομή των ΜΚΟ στον αγώνα για την προστασία των δημοσιογράφων. Μέσω του χάρτη επιδιώκεται βασική προστασία και εγγυήσεις από τους εργοδότες, τα μέσα και τις στρατιωτικές και κυβερνητικές αρχές. Ο χάρτης καταδεικνύει οκτώ αρχές προς εφαρμογή, όπως δέσμευση των ΜΜΕ στην προστασία, εξασφάλιση της ελεύθερης βούλησης και συμμετοχή των δημοσιογράφων σε αυστηρά εθελοντική βάση, εμπειρία που θα πρέπει να διακατέχει τους δημοσιογράφους στους οποίους ανατίθεται η κάλυψη του πολέμου, επαρκής προετοιμασία και τακτική εκπαίδευση, παροχή εξοπλισμού, ασφάλιση των δημοσιογράφων, ψυχολογική συμβουλευτική και νομική προστασία κυρίως υπό το άρθρο 79 του Πρόσθετου Πρωτόκολλου Ι, θεωρώντας ότι οποιαδήποτε εσκεμμένη επίθεση σε δημοσιογράφο που προκαλεί θάνατο ή

²¹⁹ RSF, Επίσημη ιστοσελίδα της οργάνωσης <https://rsf.org/en> (Πρόσβαση 21 Οκτωβρίου 2022)

²²⁰ RSF, <https://rsf.org/en/index> (Πρόσβαση 21 Οκτωβρίου 2022) Στον σχετικό δείκτη ελευθερίας του τύπου η Ελλάδα εμφανίζεται στη θέση 108/180 κατά το έτος 2022, σε σχέση με την 71/180 κατά το έτος 2021. Η κατάταξη της χώρας μας σε θέση χαμηλότερη από αφρικανικές δικτατορίες δημιούργησε εύλογη αμφισβήτηση για την αξιοπιστία του δείκτη, ακόμα και πολιτική αντιπαράθεση. Η οργάνωση σημειώνει ότι η θέση της χώρας επιβαρύνθηκε από τη δολοφονία του δημοσιογράφου Γιώργου Καραϊβάζ τον Απρίλιο του 2021, χωρίς να έχουν προσαχθεί στη δικαιοσύνη οι εγκληματίες.

²²¹ RSF, "Charter for the Safety of Journalists Working in War Zones or Dangerous Areas" March 2002, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα https://d3n8a8pro7vhm.cloudfront.net/cjfe/pages/1479/attachments/original/1439686829/charter_en.pdf?1439686829 (Πρόσβαση 21 Οκτωβρίου 2022)

σοβαρό σωματικό τραυματισμό αποτελεί μείζονα παραβίαση αυτού του Πρωτοκόλλου και θεωρείται έγκλημα πολέμου.

Το 2016 οι RSF κυκλοφόρησαν την τελευταία έκδοση του Οδηγού Ασφάλειας για Δημοσιογράφους²²² (που εκδίδεται από το 1922), σε συνεργασία με την UNESCO και προσφέρει πρακτικές συμβουλές σε δημοσιογράφους που πηγαίνουν σε περιοχές υψηλού κινδύνου, όπου θα πρέπει να είναι έτοιμοι για ένα ευρύ φάσμα κινδύνων που μπορεί να περιλαμβάνουν ένοπλες συγκρούσεις, επιδημίες, φυσικές καταστροφές και διαδηλώσεις στους δρόμους, αλλά και συμβουλές για την προστασία πηγών, δεδομένων και επικοινωνιών σε σχέση με την κυβερνοασφάλεια.

5.3.2 Επιτροπή για την Προστασία των Δημοσιογράφων (CPJ)

Η Επιτροπή Προστασίας των Δημοσιογράφων – Committee to Protect Journalists αυτοπροσδιορίζεται ως ανεξάρτητος, μη κερδοσκοπικός οργανισμός με έδρα τη Νέα Υόρκη. Η CPJ κινητοποιεί ένα δίκτυο ανταποκριτών που αναφέρουν και αναλαμβάνουν δράση προκειμένου να παρέχουν ένα παγκόσμιο στιγμιότυπο των εμποδίων στον ελεύθερο Τύπο παγκοσμίως και αναφέρουν παραβιάσεις σε χώρες που επικρατεί καταστολή των ελευθεριών, ζώνες συγκρούσεων αλλά και δημοκρατίες.²²³

Το ερευνητικό προσωπικό της CPJ καταγράφει κάθε χρόνο εκατοντάδες επιθέσεις στον Τύπο και καταγγέλλει τις παραβιάσεις της ελευθερίας του, ενώ στην κατεύθυνση συμμόρφωσης και ευαισθητοποίησης της διεθνούς κοινωνίας συνεργάζεται με αρχηγούς κρατών και υψηλόβαθμους αξιωματούχους, πρωτοστατεί σε διπλωματικές προσπάθειες και συνεργάζεται με άλλους διεθνείς οργανισμούς και ΜΚΟ για να διασφαλίσει την παρέμβαση της δικαιοσύνης όταν οι δημοσιογράφοι φυλακίζονται ή δολοφονούνται. Η CPJ διαθέτει ομάδα Έκτακτης Ανάγκης (CPJ Emergency Response) προκειμένου να παρέχει ολοκληρωμένη, υποστήριξη σε δημοσιογράφους και προσωπικό ΜΜΕ σε όλο τον κόσμο. Με βάση την τεχνογνωσία της ομάδας παρέχεται σωματική, ψηφιακή και ψυχοκοινωνική

²²² RSF, "Safety Guide for Journalists - A handbook for reporters in high-risk environments", 2016, Paris, Reporters Without Borders International Secretariat Αναρτημένο στην ιστοσελίδα https://rsf.org/sites/default/files/guide_journaliste_rsf_2015_en_0.pdf (Πρόσβαση 21 Οκτωβρίου 2022)

²²³ CPJ Committee to Protect Journalists, Πηγή η επίσημη ιστοσελίδα της Οργάνωσης <https://cpj.org/> (Πρόσβαση 22 Οκτωβρίου 2022)

ασφάλεια και βοήθεια στους δημοσιογράφους - ιδιαίτερα σε ανεξάρτητους και όσους προέρχονται από μικρότερα ΜΜΕ, μέσω εξατομικευμένων εργαστηρίων ασφάλειας, ατομικών διαβουλεύσεων ασφαλείας με εμπειρογνώμονες και δημοσίευση ενημερωμένων πληροφοριών ασφάλειας.²²⁴

Πέραν τον παραπάνω η οργάνωση παρέχει ενημερωμένο οδηγό για την προστασία των δημοσιογράφων σε ένοπλες συρράξεις «ακολουθώντας» τη σύγχρονη τάση για την εκπαίδευση και προστασία των δημοσιογράφων και εκπροσώπων του τύπου στις ένοπλες συρράξεις,²²⁵ ενώ μέσω του παγκόσμιου δικτύου της, διαθέτει ενημερωμένη και αξιόπιστη βάση δεδομένων²²⁶ με τις παραβιάσεις προστασίας κατά των δημοσιογράφων παγκοσμίως, αποτυπώνοντας το μείζον ζήτημα της ανάγκης προστασίας στις ένοπλες συρράξεις αλλά και το παρεπόμενο ζήτημα της ατιμωρησίας.

5.3.3 Διεθνής Ομοσπονδία Δημοσιογράφων (IFJ)

Η Διεθνής Ομοσπονδία Δημοσιογράφων – International Federation of Journalists (IFJ) είναι μη κυβερνητική επαγγελματική οργάνωση του κλάδου που εκπροσωπεί πάνω από μισό εκατομμύριο δημοσιογράφους παγκοσμίως, από συνδικάτα σαράντα χωρών. Η IFJ πέραν των συνδικαλιστικών αξιώσεων για τους δημοσιογράφους, προωθεί διεθνή δράση για την ελευθερία του Τύπου και μεταξύ άλλων καταδικάζει κάθε είδος διακρίσεων και έχει ιδρύσει ένα Ταμείο Ασφάλειας για την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας σε δημοσιογράφους που έχουν ανάγκη.²²⁷

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η μελέτη και η προσέγγιση της IFJ πάνω στο μέλλον της δημοσιογραφίας, στην οποία σημειώνονται τάσεις προς πιο επισφαλείς θέσεις εργασίας, εξάρτηση από τις παγκόσμιες πλατφόρμες κοινωνικών δικτύων οι οποίες δεν παράγουν πρωτότυπο περιεχόμενο ειδήσεων, δημόσιες

²²⁴ CPJ Committee to Protect Journalists, “Journalist Safety and Emergencies -The Emergencies Response Team”, Αρχείο αναρτημένο στην επίσημη ιστοσελίδα της οργάνωσης: <https://cpj.org/journalist-safety-and-emergencies/> (Πρόσβαση 22 Οκτωβρίου 2022)

²²⁵ CPJ Committee to Protect Journalists, “CPJ Journalist Security Guide - Covering the News in a Dangerous and Changing World”, Αρχείο αναρτημένο στην επίσημη ιστοσελίδα της οργάνωσης: <https://cpj.org/reports/2012/04/armed-conflict/> (Πρόσβαση 22 Οκτωβρίου 2022)

²²⁶ CPJ Committee to Protect Journalists, “Explore CPJ’s database of attacks on the press (Data Base)” Βάση δεδομένων αναρτημένη στην επίσημη ιστοσελίδα της οργάνωσης: <https://cpj.org/data/> (Πρόσβαση 22 Οκτωβρίου 2022)

²²⁷ International Federation of Journalists IFJ, Πηγή η επίσημη ιστοσελίδα της Οργάνωσης <https://www.ifj.org/> (Πρόσβαση 22 Οκτωβρίου 2022)

ραδιοτηλεοπτικές υπηρεσίες να αντιμετωπίζουν σοβαρές πολιτικές πιέσεις, συγκέντρωση των μέσων ενημέρωσης με άμεση απειλή στον πλουραλισμό, εξυπηρέτηση πολιτικής ατζέντας και εταιρικής απληστίας.²²⁸ Η νέα διαμορφούμενη κατάσταση καθιστά τους δημοσιογράφους περισσότερο ευάλωτους, ειδικά για συμμετοχή σε περιοχές συρράξεων με λιγότερη εμπειρία και χωρίς ελεύθερη βούληση, καθιστώντας απολύτως αναγκαία την πρόσβαση τους στους απαραίτητους πόρους, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης, για να εκπληρώσουν σωστά τα καθήκοντά τους.

Σημαντική δραστηριότητα της IFJ ως προς την προστασία των δημοσιογράφων αποτελεί η καθιέρωση της διεθνώς αναγνωρίσιμης επαγγελματικής ταυτότητας. Η Διεθνής Κάρτα Τύπου (International Press Card - IPC) είναι αναγνωρισμένη σε όλο τον κόσμο και είναι η μόνη κάρτα Τύπου που εγκρίνεται από οργανώσεις δημοσιογράφων σε περισσότερες από 130 χώρες. Πιστοποιεί τους κομιστές ως επαγγελματίες εργαζόμενους δημοσιογράφους και εκδίδεται μόνο για εκείνους που είναι αφοσιωμένοι στα ηθικά πρότυπα της ενημέρωσης. Οι δημοσιογράφοι που ταξιδεύουν σε ζώνες συγκρούσεων έχουν επωφεληθεί από την κάρτα, καθώς η χρήση της τους βοήθησε να αποφύγουν δύσκολες καταστάσεις σε σχέση με στρατιωτικές ή αστυνομικές δυνάμεις δηλώνοντας κατά τρόπο αξιόπιστο την ιδιότητα, αφού η ίδια η IFJ αναγνωρίζεται στο πλαίσιο της ΕΕ και του ΟΗΕ.²²⁹

5.3.4 Διεθνές Ινστιτούτο Ασφάλειας Ειδήσεων (INSI)

Το Διεθνές Ινστιτούτο Ασφάλειας των Ειδήσεων (International News Safety Institute – INSI), είναι οργανισμός καθοδηγούμενος από τα σαράντα παγκοσμίως μεγαλύτερα τηλεοπτικά, ραδιοφωνικά, έντυπα και διαδικτυακά μέσα και αποτελεί ένα φόρουμ ανταλλαγής πληροφοριών σε ότι αφορά την ασφάλεια των

²²⁸International Federation of Journalists IFJ, “Journalism is facing unprecedented challenges”, Αρχείο αναρτημένο στην επίσημη ιστοσελίδα της οργάνωσης <https://www.ifj.org/what/future-of-journalism.html> (Πρόσβαση 22 Οκτωβρίου 2022)

²²⁹International Federation of Journalists IFJ, “IFJ International Press Card (IPC) - It gets you wherever the story takes you”, Αρχείο αναρτημένο στην επίσημη ιστοσελίδα της οργάνωσης <https://www.ifj.org/what/future-of-journalism.html> (Πρόσβαση 22 Οκτωβρίου 2022)

δημοσιογράφων. Όλα τα μέλη του συμβάλλουν στην προστασία της παγκόσμιας δημοσιογραφίας για την απρόσκοπτη ενάσκηση των καθηκόντων της.²³⁰

Το INSI αποσκοπώντας να προστατεύσει τους δημοσιογράφους από σωματικές και διαδικτυακές διώξεις στην ειρήνη και κατά τη διάρκεια συρράξεων έχει εκπονήσει έναν Κώδικα Ασφαλείας²³¹ (αντίστοιχο διακήρυξης) που εκφράζει μια σύγχρονη τάση στην προστασία των μελών των μέσων ενημέρωσης. Αναπτύχθηκε από έναν αριθμό υπαρχόντων βιομηχανικών κωδίκων τη συμβολή κορυφαίων δημοσιογράφων. Μεταξύ άλλων αναγνωρίζει την προτεραιότητα στην διατήρηση της ζωής, θεωρώντας απαράδεκτη την ανάληψη αδικαιολόγητων κινδύνων για την μετάδοση μιας είδησης.²³² Επιπλέον θέτει το θέμα της εθελουσίας ανάληψης υποχρεώσεων από δημοσιογράφους σε περιβάλλοντα με συρράξεις, πάντα από έμπειρα άτομα και αφού έχει διεξαχθεί μια αξιόπιστη αξιολόγηση κινδύνου.²³³ Προκειμένου να επιτυγχάνεται αυτό απαιτείται εκπαίδευση (κινδύνων, ψηφιακής ασφάλειας, πρώτων βοηθειών), ενώ επισημαίνει τη διαδικτυακή παρενόχληση και τη ψυχολογική επιβάρυνση στους επαγγελματίες της είδησης. Οι εργοδότες κατά το ιστιτούτο φέρουν ευθύνη για την ανάθεση αποστολών σε ικανούς δημοσιογράφους, για την εκπαίδευση και τον εξοπλισμό των τους, καθώς και για την εξασφάλιση συμβούλων ασφαλείας.²³⁴ Τέλος ο κώδικας είναι αυστηρός ως προς την κατοχή οπλισμού από δημοσιογράφους και επισημαίνει τους κινδύνους με βάση το φύλο, τη θρησκεία, την εθνικότητα και τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό.

²³⁰ International News Safety Institute INSI, Πηγή η επίσημη ιστοσελίδα της Οργάνωσης <https://newssafety.org/> (Πρόσβαση 22 Οκτωβρίου 2022)

²³¹ International News Safety Institute INSI, “Safety Code”, Αρχείο αναρτημένο στην επίσημη ιστοσελίδα της οργάνωσης <https://newssafety.org/insi-safety-code/> (Πρόσβαση 22 Οκτωβρίου 2022)

²³² “1. Προέχει η διατήρηση της ζωής. Το προσωπικό και οι ελεύθεροι επαγγελματίες θα πρέπει να γνωρίζουν ότι η ανάληψη αδικαιολόγητων κινδύνων για την επιδίωξη μιας ιστορίας είναι απαράδεκτη. Οι ειδησεογραφικοί οργανισμοί θα πρέπει να εξετάζουν την ασφάλεια πριν από το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για τους δημοσιογράφους σε εχθρικά περιβάλλοντα”, INSI, “Safety Code”, Ανεπίσημη μετάφραση, Όπως παραπάνω σ.231

²³³ “2. Οι αναθέσεις σε εχθρικά περιβάλλοντα, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, θα πρέπει να είναι εθελοντικές, να περιλαμβάνουν έμπειρους συλλέκτες ειδήσεων και να αναλαμβάνονται μόνο αφού έχει διεξαχθεί μια αξιόπιστη αξιολόγηση κινδύνου. Καμία καριέρα δεν πρέπει να υποφέρει ως αποτέλεσμα της άρνησης μιας επικίνδυνης αποστολής. Οι συντάκτες στην αίθουσα σύνταξης ή οι δημοσιογράφοι στο πεδίο μπορεί να τερματίσουν μια επικίνδυνη εργασία, κατόπιν συνεννόησης όταν είναι δυνατόν”, INSI, “Safety Code”, Όπως παραπάνω σ.231

²³⁴ “7. Όπου απαιτείται, οι εργοδότες θα πρέπει να ζητούν συμβουλές από συμβούλους ασφαλείας και να προσφέρουν συνοδό ασφαλείας στο έδαφος”, INSI, “Safety Code”, Όπως παραπάνω σ.231

Ενδιαφέρον και μια πολύ σύγχρονη προσέγγιση αποτελεί η πρόταση του INSI, για μεθοδολογική εκτίμηση και διαχείριση κινδύνου με βάση επιστημονική προσέγγιση ένα στοιχείο της δημοσιογραφίας που έχει μελετηθεί πλέον και ακαδημαϊκά²³⁵ αν και ακόμη τα περισσότερα μαθήματα να προέρχονται από τις εμπειρίες των ίδιων των δημοσιογράφων. Οι πρακτικές διαχείρισης κινδύνου που εφαρμόζουν οι ειδησεογραφικοί οργανισμοί για την υποστήριξη δημοσιογράφων που δραστηριοποιούνται σε περιοχές συγκρούσεων, θα πρέπει να αποτελούν προϋπόθεση για την ανάθεση αποστολών στους τελευταίους. Αποτελεί εργαλείο που λαμβάνει υπόψη του όλους τους παράγοντες του κώδικα ασφαλείας και οδηγεί σε μείωση των πιθανοτήτων προσβολών, άρα και αύξηση της προστασίας των δημοσιογράφων σε περιβάλλοντα ένοπλων συρράξεων και θέτει θεμέλια σε μια νέα προσέγγιση πρότερης εκπαίδευσης, εξοπλισμού και μετέπειτα των αποστολών αντιμετώπισης των επιπτώσεων.

²³⁵ Dr Mark Alexander Grant (DSyRM), "Thesis: Reporting Safely, An assessment of risk management practices employed by news organisations in support of journalists operating in areas of conflict, 2009-2019", 2021, University of Portsmouth

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΩΝ ΣΕ ΕΝΟΠΛΕΣ ΣΥΡΡΑΞΕΙΣ

Η προστασία των δημοσιογράφων γενικά στο Διεθνές Δίκαιο και σε ό,τι αφορά την κατοχύρωση των δικαιωμάτων τους, μέσω του Δικαίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αλλά και ειδικότερα μέσω του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου για την προστασία τους στις ένοπλες συρράξεις, συνιστούν το θεμέλιο πάνω στο οποίο ο ανθρώπινος πολιτισμός τοποθετεί το ζήτημα και αναλαμβάνει την ευθύνη να διαφυλάξει την ανθρώπινη ζωή και ενάσκηση της δημοσιογραφίας σε περιβάλλοντα ιδιαίτερος αντίξοα. Η εξέλιξη και συμπλήρωση του Διεθνούς Δικαίου έως σήμερα, ως αρμοδιότητα και δραστηριοποίηση των διεθνών οργανισμών και η εμφάνιση των ΜΚΟ θέτουν το πλαίσιο για περαιτέρω εξέλιξη της προστασίας των δημοσιογράφων σε ένοπλες συρράξεις.

Ειδικότερα η εμφάνιση νέων διεθνών μη κρατικών παραγόντων, όπως είδαμε παραπάνω, ενισχύουν την προάσπιση των δημοσιογράφων στις ένοπλες συρράξεις και φαίνεται να επιδεικνύουν λόγω της ιδιωτικής φύσης τους, μεγαλύτερη ευκαμψία, προσαρμοστικότητα και αντίδραση στις σύγχρονες προκλήσεις. Έτσι έχουν δημιουργήσει μια ποικιλία προτάσεων και πρωτοβουλιών για την παροχή καλύτερων διασφαλίσεων και δίνουν τον τόνο της σύγχρονης προοπτικής προστασίας.

6.1 Το πλαίσιο για μια σύγχρονη προστασία

Σειρά οργανώσεων όπως η JSF, η CPJ, η IFJ, το INSI κ.α. αλλά και οι διεθνείς οργανισμοί όπως η UNESCO και ο OSCE έχουν προβεί σε σειρά προτάσεων που διακρίνονται σε διάφορες κατευθύνσεις. Οι κυριότερες προτάσεις επικεντρώνονται σε δύο κατευθύνσεις. Η πρώτη αφορά στην αποσαφήνιση σημείων του Διεθνούς Δικαίου που προκαλούν αμφισημίες αλλά και η την επιπλέον τροποποίηση των συνθηκών και ενίσχυση του πλαισίου του διεθνούς δικαίου για την ενδυνάμωση της προστασίας των δημοσιογράφων υπό νέο κατά βάσει και ιδιαίτερο καθεστώς προστασίας. Η άλλη εκφραζόμενη κυρίως μέσω μη κυβερνητικών και επαγγελματικών οργανώσεων προτείνει την περαιτέρω

εκπαίδευση των δημοσιογράφων, την υπεράσπιση τόσο των εν ενεργεία αλλά και την αναζήτηση των ενόχων για όσους προσβάλλονται, την περαιτέρω καθιέρωση κανόνων δεοντολογίας αλλά και χρήση επιστημονικών μεθοδολογικών εργαλείων για την αξιολόγηση του κινδύνου και καταπολέμηση της ατιμωρησίας. Όσον αφορά τις δυο «σχολές» προσεγγίσεων για τη βελτίωση της προστασίας των δημοσιογράφων, μέχρι στιγμής δεν έχει επιτευχθεί συναίνεση σχετικά με την καταλληλότερη πρωτοβουλία,²³⁶ μιας και υπάρχουν σημεία αντιπαράθεσης στο πλαίσιο που θέτει το Διεθνές Δίκαιο.

6.2 Η προοπτική αλλαγών στο Διεθνές Δίκαιο

6.2.1 Σημεία που εγείρουν αμφισβήτηση

Σε ότι αφορά την μελέτη και περαιτέρω εξέλιξη του ΔΑΔ, εντοπίζονται ορισμένα σημεία που εγείρουν περαιτέρω αποσαφήνισης και βελτίωσης. Αρχικά η υπαγωγή των δημοσιογράφων στην προστασία του καθεστώτος του αμάχου φαίνεται αρχικά να παραγνωρίζει την επιβαρυντική για τους δημοσιογράφους υποχρέωση να προσεγγίζουν τις ένοπλες συρράξεις λόγω ιδιότητας παρά να απομακρύνονται από αυτές. Έτσι η γενική διάκριση μαχητών και αμάχων φαίνεται να μη λαμβάνει υπόψη το ιδιαίτερο της δημοσιογραφικής ιδιότητας. Επιπλέον η έλλειψη ρητού ορισμού για το «ποιός» θεωρείται δημοσιογράφος εντείνει την παρεξήγηση με τους πολίτες – ακτιβιστές δημοσιογράφους καίτοι και οι δύο κατηγορίες υπάγονται στην ομπρέλα προστασίας του αμάχου υπό το ΔΑΔ.²³⁷

Η έλλειψη επίσης ρητών διατυπώσεων από πλευράς του δικαίου και η αναφορά σε πράξεις, που εκ φύσεως ή σκοπού πιθανόν να επιφέρουν ζημιά στις ένοπλες δυνάμεις ή τον στρατιωτικό εξοπλισμό των εχθρικών ενόπλων δυνάμεων, αφήνουν κενά ως προς τη δυνατότητα χρήσης ελαφρών όπλων από τους δημοσιογράφους καθαρά για αυτοπροστασία²³⁸ και σύγχυση για τις περιπτώσεις της κατασκοπείας και προπαγάνδας. Στην περίπτωση συγκέντρωσης πληροφοριών στρατιωτικής αξίας οι δημοσιογράφοι χάνουν την ιδιότητα του αμάχου, θεωρούνται συμμετέχοντες και συλλαμβάνονται, ενώ δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις παρεξήγησης δημοσιογραφικού εξοπλισμού ως οπλισμού.

²³⁶ Isabel Dusterhof, «The Protection of Journalists...», Όπως παραπάνω σ.25 σελ.7

²³⁷ Isabel Dusterhof, «The Protection of Journalists...», Όπως παραπάνω σ.25 σελ.12

²³⁸ Η άποψη των περισσότερων ΜΚΟ αλλά και η νομοθεσία πολλών δυτικών κρατών είναι αντίθετη στην πρακτική αυτή.

Χαρακτηριστική είναι η ιστορία της αεροπορικής επιδρομής στην Βαγδάτη²³⁹ τον Ιούλιο του 2007 που συγκλόνισε την ανθρωπότητα, όταν αποκαλύφθηκε ότι ένας εκπαιδευμένος στρατός όπως ο αμερικανικός και γενικά ακολουθών τις επιταγές του ΔΑΔ προέβη στην περίπτωση αυτή κατά παραβίαση των διατάξεων του σε επίθεση έναντι ομάδας ανδρών και σκότωσε αρκετούς από αυτούς, συμπεριλαμβανομένων δύο δημοσιογράφων του Reuters, καθώς θεώρησε τις κάμερες τους ως οπλισμό.

Το ΔΑΔ αναπτύχθηκε κυρίως μετά τον Β' ΠΠ και έτσι παρά τα δυο πρόσθετα πρωτόκολλα οι διατάξεις που αφορούν τις διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις φαίνεται να υπερτερούν ως προς την προστασία των δημοσιογράφων από εκείνες των μη διεθνών συγκρούσεων και το ΔΑΔ εμφανίζει μια ανισομέρεια προστασίας προς τις εσωτερικές ένοπλες συρράξεις γενικά. Η διάκριση στην προστασία του πολεμικού ανταποκριτή στις διεθνείς συγκρούσεις σε σχέση με τους ανεξάρτητους (καίτοι προστατεύονται από τις διατάξεις του άρθρου 75 Πρόσθετου Πρωτοκόλλου Ι) ακόμη και τους ενσωματωμένους, πέραν της ανισότητας στην προστασία των δημοσιογράφων, εμφανίζεται μάλλον ξεπερασμένη καθώς αφενός παρατηρείται συνεχώς αυξανόμενη τάση για μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις (ή τουλάχιστον να εμφανίζονται ως τέτοιες διεθνείς συγκρούσεις δι' αντιπροσώπων) και από την άλλη είναι αυτονόητο ότι όλοι οι δημοσιογράφοι θα πρέπει να τυγχάνουν ως πρόσωπα της ίδιας αντιμετώπισεως.²⁴⁰

6.2.2 Προτάσεις τροποποίησης του Δικαίου

Στην κατεύθυνση ειδικότερα της περαιτέρω ενίσχυσης του δικαίου αφορούν προτάσεις όπως η περαιτέρω επικύρωση και αποδοχή από περισσότερα κράτη

²³⁹ Στις 12 Ιουλίου 2007, μια σειρά επιθέσεων αέρος-εδάφους διεξήχθη από μια ομάδα δύο αμερικανικών ελικοπτέρων AH-64 Apache στο Al-Amin al-Thaniyah, στη Νέα Βαγδάτη, κατά τη διάρκεια της ιρακινής εξέγερσης που ακολούθησε την εισβολή στο Ιράκ. Στις 5 Απριλίου 2010, οι επιθέσεις έλαβαν παγκόσμια κάλυψη και διαμάχη μετά τη δημοσίευση 39 λεπτών βίντεο με όπλα από τον ιστότοπο καταγγελιών του Διαδικτύου WikiLeaks. Το υλικό απεικονίστηκε ως απόρρητο, αλλά το άτομο που το διέδρασε, η στρατιώτης του αμερικανικού στρατού Chelsea Manning, κατέθεσε το 2013 ότι το βίντεο δεν ήταν απόρρητο. Το βίντεο, το οποίο ο WikiLeaks με τίτλο Παράπλευρη δολοφονία, έδειξε το πλήρωμα να πυροβολεί εναντίον μιας ομάδας ανδρών και να σκοτώνει αρκετούς από αυτούς, στη συνέχεια να γελάει με μερικά από τα θύματα, οι οποίοι ήταν όλοι άμαχοι, συμπεριλαμβανομένων δύο δημοσιογράφων του Reuters. Πηγή https://en.wikipedia.org/wiki/July_12,_2007,_Baghdad_airstrike#Attack_on_personnel (Πρόσβαση 01 Αυγούστου 2022)

²⁴⁰ Isabel Düsterhof, «The Protection of Journalists...», Όπως παραπάνω σ.25 σελ.14,15

των Πρόσθετων Πρωτοκόλλων.²⁴¹ Βέβαια η προστασία των δημοσιογράφων σε ένοπλες συρράξεις θεωρείται σήμερα δεδομένη, διότι αποτελεί στην πραγματικότητα μέρος του εθιμικού διεθνούς δίκαιου όπως αποτυπώνεται στον κανόνα 33,²⁴² εφαρμόζεται δηλαδή καθολικά, αφορά στην προστασία από επιθέσεις και αιχμαλωσία και δεν λαμβάνει υπόψη την νομική επικύρωση των Πρόσθετων Πρωτοκόλλων.

Επιπλέον άλλη μια πρόταση για την ενδυνάμωση του πλαισίου του δικαίου αφορά στην εισαγωγή ενός νέου ειδικού καθεστώτος προστασίας για τους εκπροσώπους του τύπου σε ένοπλες συρράξεις παρόμοιο με αυτό που παρέχεται στο ιατρικό προσωπικό, στο προσωπικό της πολιτικής άμυνας, στους αντιπροσώπους του Ερυθρού Σταυρού και στο θρησκευτικό προσωπικό.²⁴³ Το αντεπιχείρημα στην περίπτωση αυτή είναι ότι άτομα που είναι επιφορτισμένα με ανθρωπιστική δράση στις συγκρούσεις ορθά χρήζουν μεγαλύτερης προστασίας, το δε έργο τους είναι πιο σημαντικό σε σύγκριση με το δημοσιογραφικό που καλύπτεται από την προστασία για τον άμαχο πληθυσμό.

Επίσης σε συνέχεια της παραπάνω πρότασης θα πρέπει να γίνεται απολύτως διακριτή η παρουσία δημοσιογράφων αρχικά,²⁴⁴ προκειμένου να τους αποδοθεί ειδικό καθεστώς προστασίας κάτι που θα πρέπει να επιτευχθεί σε πρώτο χρόνο. Δηλαδή απαιτείται παγκοσμίως καθιερωμένη αναγνώριση και διαπίστευση των δημοσιογράφων με την ανάδειξη ενός νέου διακριτικού

²⁴¹ Βλέπε Τουρκία σ.159. “Έως τον Ιούλιο του 2020, το Πρωτόκολλο είχε επικυρωθεί από 169 χώρες. Αξιοσημείωτες εξαιρέσεις οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ινδία, το Πακιστάν, η Τουρκία, το Ιράν, το Ιράκ, η Συρία και το Ισραήλ. Ωστόσο, οι Ηνωμένες Πολιτείες, το Ιράν και το Πακιστάν το υπέγραψαν στις 12 Δεκεμβρίου 1977, γεγονός που υποδηλώνει την πρόθεση να εργαστούν για την επικύρωσή του. Η ιρανική υπογραφή δόθηκε πριν από την Ιρανική Επανάσταση του 1979.” Πηγή https://en.wikipedia.org/wiki/Protocol_II

²⁴² International Committee of the Red Cross, ICRC, “Customary International Humanitarian Law”, Όπως παραπάνω σ.138

²⁴³ Isabel Düsterhof, «The Protection of Journalists...», Όπως παραπάνω σ.25 σελ.18

²⁴⁴ Διεθνή δράση στο τομέα αυτό έχει αναλάβει η ΜΚΟ “Press Emblem Campaign” με έδρα τη Γενεύη. Η PEC ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 2004 από μια ομάδα δημοσιογράφων από πολλές χώρες, είναι ένας διεθνής ανεξάρτητος μη κερδοσκοπικός και μη-κυβερνητικός οργανισμός. Στοχεύει στην ενίσχυση της νομικής προστασίας και ασφάλειας των δημοσιογράφων σε ζώνες συγκρούσεων και εμφυλίων αναταραχών ή σε επικίνδυνες αποστολές. Το PEC είναι υπέρ μιας νέας διεθνούς σύμβασης για τη βελτίωση της προστασίας των μέσων ενημέρωσης. Έχει την υποστήριξη περίπου 50 ΜΚΟ και ενώσεις δημοσιογράφων στον κόσμο. Πηγή η επίσημη ιστοσελίδα του PEC: <https://www.pressembles.ch/>

σήματος.²⁴⁵ Βέβαια η καθιέρωση ενός εμβλήματος δεν σημαίνει αυτόματα και προστασία, καθώς ήδη χρησιμοποιούνται διακριτικά για την παρουσία τους και επιπλέον φαίνεται ότι η εμφανής παρουσία τους αποτελεί κίνδυνο καθώς τους καθιστά στόχους.²⁴⁶ Παρόλα αυτά μια ενιαία διεθνής διαπίστευση στα πρότυπα της κάρτας IPC όπως την προτείνει η IFJ ενδεχομένως να βοηθούσε σε διάφορες δύσκολες καταστάσεις όπως τα σημεία ελέγχου (check points).²⁴⁷

Τέλος μια ρητή συμπερίληψη επιθέσεων σε δημοσιογράφους ως συγκεκριμένο έγκλημα πολέμου στο διεθνές ποινικό δίκαιο προτείνεται ως αντιστάθμισμα στις αυξανόμενες επιθέσεις εναντίον τους.²⁴⁸ Παρόλο που το άρθρο 8 του Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου δεν γίνεται σαφής αναφορά στους δημοσιογράφους η παρεχόμενη προστασία υφίσταται στο πλαίσιο σοβαρών παραβιάσεων των θεμελιωδών δικαιωμάτων των αμάχων μια ρητή αναφορά στους δημοσιογράφους στο ποινικό δίκαιο, μάλλον θα είχε συμβολικό χαρακτήρα, σαφώς αποτρεπτική για μελλοντικές επιθέσεις σε δημοσιογράφους και για την αντιμετώπιση του ζητήματος της ατιμωρησίας παρά επιπλέον πραγματικής προστασίας.²⁴⁹

6.2.3 Δυσχέρειες στην τροποποίηση του Διεθνούς Δικαίου

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι κοινή συνιστώσα τόσο των αμφισβητούμενων σημείων στο ΔΑΔ, όσο και των προτάσεων για την ενίσχυση της προστασίας των δημοσιογράφων σε ένοπλες συρράξεις, αλλά ενδεχομένως και ενστάσεων που πιθανώς να ανακύψουν μελλοντικά, δεν αποτελεί κάποιο νομικό κενό στο ήδη υπάρχον δίκαιο. Δεν είναι δηλαδή το έλλειμμα δικαίου που οδηγεί διάφορους παράγοντες να αιτούνται την αλλαγή. Κοινή συνιστώσα αποτελεί η πλημμελής εφαρμογή του. Η προστασία των δημοσιογράφων είναι κατοχυρωμένη στο Διεθνές Δίκαιο. Αν και ορισμένα περιθώρια βελτίωσης πράγματι υπάρχουν το πρόβλημα έγκειται στην μη εφαρμογή του από μέρη της διεθνούς κοινότητας, γεγονός που δημιουργεί και το παρεπόμενο πρόβλημα της

²⁴⁵ Αντίστοιχα μετά την τροποποίηση του ΔΑΔ εισήχθη με το Πρόσθετο Πρωτόκολλο III, νέο διακριτικό έμβλημα "Red Crystal", Όπως παραπάνω σ.125

²⁴⁶ Cilla Bencö, "Guardians of press freedom urged to unite", Όπως παραπάνω σ.51

²⁴⁷ International Federation of Journalists IFJ, "IFJ International Press Card (IPC) - It gets you wherever the story takes you", Όπως παραπάνω σ.229

²⁴⁸ Isabel Dusterhof, «The Protection of Journalists...», Όπως παραπάνω σ.25 σελ.20

²⁴⁹ Isabel Dusterhof, «The Protection of Journalists...», Όπως παραπάνω σ.25 σελ.21

ατιμωρησίας. Η ατιμωρησία γεννά το γαϊτανάκι της εκ νέου αθέτησης του Διεθνούς Δικαίου και ούτω καθεξής.

Επιπλέον η διαμόρφωση των παγκόσμιων γεωπολιτικών ισορροπιών και η μετάβαση σε ένα πολυπολικό σύστημα,²⁵⁰ εμφανίζει τις μεγάλες δυνάμεις του διεθνούς συστήματος ως αντιμαχόμενες και μετέχουσες σε ένα παγκόσμιο πόλεμο δι' αντιπροσώπων όπως συμβαίνει στην περίπτωση του Ρώσσο-Ουκρανικού πολέμου, όσο και στην ΝΑ Ασία (διένεξη Κίνας – Ταιβάν και συμφωνία ΑΥΚΥΣ), σε ένα τέτοιο πλαίσιο η όποια συνεννόηση των Μεγάλων Δυνάμεων συνθηκών του Συστήματος, στην κατεύθυνση συνεννόησης και ομόφωνης εισαγωγής νέων νομικών κειμένων φαντάζει εξαιρετικά δύσκολη στην παρούσα συγκυρία.

Αν και τα παραπάνω σημεία εγείρουν συζητήσεις η διαδικασία για την επαναδιατύπωση ή συμπλήρωση του ΔΑΔ είναι εξόχως χρονοβόρα αν όχι εξαιρετικά δύσκολη κρίνοντας από την ήδη πεπατημένη διαδικασία αναθεώρησης που οδήγησε στην υπογραφή των δύο Πρόσθετων Πρωτοκόλλων το 1977. Η πολυετής διαδικασία για την υπογραφή τους και έτι περαιτέρω για την επικύρωση τους από την πλειονότητα των κρατών αφήνει επίσης ακάλυπτη και την απόσταση για την πλήρη μετουσίωση της σε συνείδηση από τις εμπόλεμες δυνάμεις.²⁵¹ Για τον λόγο αυτό προτάσεις για την ενίσχυση του δικαίου είναι εξαιρετικά δύσκολο να υλοποιηθούν.

6.3 Η ενδυνάμωση της προστασίας μέσω δράσεων ΜΚΟ

Από την άλλη πλευρά πολλές ΜΚΟ²⁵² προχωρούν σε περισσότερο προωθημένες απόψεις για την ενδυνάμωση της προστασίας των δημοσιογράφων που δρουν σε ένοπλες συρράξεις και οι στόχοι τους στρέφονται κυρίως στον περιορισμό της ατιμωρησίας, τη δημιουργία δικτύων προστασίας των δημοσιογράφων, την «μεταπολεμική» προστασία των δημοσιογράφων, την εξάρτηση οικονομικής βοήθειας προς τα κράτη από την επίτευξη ικανού βαθμού ελευθερίας του τύπου και την περαιτέρω εκπαίδευση στα μέσα ενημέρωσης της

²⁵⁰ John J. Mearsheimer, "Playing With Fire in Ukraine - The Underappreciated Risks of Catastrophic Escalation" 17 August 2022, Άρθρο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/playing-fire-ukraine> (Πρόσβαση 22 Αυγούστου 2022)

²⁵¹ Hans-Peter Gasser, "Persuading States to accept humanitarian treaties", Geneva, International Review of the Red Cross, IRRIC No. 320, 529-537, October 1997, σελ 536

²⁵² Χαρακτηριστικά παραδείγματα αναφέρθηκαν στο Κεφ.5

κοινωνίας και των στρατιωτικών ηγητόρων σχετικά με την αξία, τον ρόλο και τα δικαιώματα των δημοσιογράφων ως αμάχων, προκειμένου να οδηγήσουν σε μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση και σεβασμό προς τους δημοσιογράφους.²⁵³

Τέλος ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ιδέα της εκπαίδευσης σε θέματα ασφάλειας σε συρράξεις ως μέρος της εκπαίδευσης στις σχολές δημοσιογραφίας. Εκπαίδευση σε σχέση με τις ένοπλες συγκρούσεις και την ισχύουσα νομοθεσία θα μπορούσε να αποτρέψει θύματα που προκαλούνται από απεισκευσία ή συμπεριφορά που προκαλεί αρνητικές επιπτώσεις στην προστασία τους, ενώ εκπαίδευση πριν την ανάθεση έργου σε εχθρικό περιβάλλον, στην αντιμετώπιση τραυματισμών, την ψυχολογική εκπαίδευση και διαχείριση κρίσεων είναι μια τάση που εφαρμόζουν όλοι τα σύγχρονα ΜΜΕ προ της αποστολής δημοσιογράφων στο πεδίο. Πολλά θύματα συμβαίνουν λόγω έλλειψης πληροφόρησης, έλλειψης γνώσης ή συμπεριφοράς και φαίνεται ότι η εκπαίδευση, η λειτουργία σε πεδία συρράξεων υπό ομάδες υποστήριξης να είναι ζωτικής σημασίας. Στη σύγχρονη προσέγγιση ασφάλειας θα πρέπει να εξασφαλίζεται ότι οι δημοσιογράφοι είναι σωματικά και ψυχικά προετοιμασμένοι για να λειτουργήσουν υπό ακραίες συνθήκες, καθώς και επαρκώς ενημερωμένοι για τον χαρακτήρα των αποστολών, το περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιούνται και τις επισφαλείς συνθήκες.²⁵⁴

6.4 Αξιολόγηση και διαχείριση του κινδύνου στην αποστολή

Μια επιστημονική προσέγγιση στο θέμα της προστασίας αφορά στην εφαρμογή διαδικασίας αξιολόγησης κινδύνου στο πεδίο.²⁵⁵ Αν και η αξιολόγηση κινδύνου θεωρούνταν μέχρι πρότινος ως απλή διαδικασία και έμπειροι δημοσιογράφοι επιδείκνυαν μερικές φορές αρνητική στάση, καθώς αντέτειναν πως μια τέτοια διαδικασία είναι περιοριστική των αποστολών και παρεμποδίζει την δημιουργικότητα, όλοι οι σύγχρονοι οργανισμοί ειδήσεων εισάγουν αυτό το εργαλείο για τη διαχείριση - προστασία των ομάδων στις οποίες ανατίθεται το πολεμικό ρεπορτάζ.

²⁵³ Isabel Düsterhof, «The Protection of Journalists...», Όπως παραπάνω σ.25 σελ.21

²⁵⁴ Dr Mark Grant, "Reporting Ukraine: the first 7 days", 05 July 2022, INSI News, Άρθρο αναρτημένο στην επίσημη ιστοσελίδα του INSI : <https://newssafety.org/news/managing-conflict-reflections-on-the-first-7-days-of-conflict/> (Πρόσβαση 24 Οκτωβρίου 2022)

²⁵⁵ Dr Mark Alexander Grant (DSyRM), "Thesis: Reporting Safely, An assessment of risk management practices..." Όπως παραπάνω σ.203, σελ 12

Μέσω της διαχείρισης κινδύνου από τους ειδησεογραφικούς οργανισμούς, εντοπίζονται για κάθε αποστολή τα κενά που πρέπει να αντιμετωπιστούν για να διασφαλιστεί ότι όσοι αναπτύσσονται σε ζώνες συγκρούσεων λαμβάνουν ικανή προστασία και περίθαλψη. Η διαχείριση κινδύνου είναι δυναμική διαδικασία και πραγματοποιείται συνεχώς. Μάλιστα η σύγκρουση στην Ουκρανία, κατέδειξε ότι ενώ οι περισσότεροι ειδησεογραφικοί οργανισμοί βελτιώνουν συνεχώς τις διαδικασίες διαχείρισης κινδύνων, υπάρχουν τομείς για περαιτέρω αξιολόγηση υπό το φως του μεταβαλλόμενου επιχειρησιακού περιβάλλοντος και νέων αναδυόμενων κινδύνων.²⁵⁶

Βέβαια οι διαδικασίες διαχείρισης κινδύνου, αφορούν εξίσου και τους ανεξάρτητους δημοσιογράφους (που αναπτύσσονται στο πεδίο χωρίς την κάλυψη ενός MME) προκειμένου να διασφαλιστεί ότι εφαρμόζεται ένα ανάλογο επίπεδο προστασίας. Φαίνεται ότι αυτοί είναι σε δυσκολότερη θέση καθώς οι πόροι που έχουν στη διάθεση τους (εξοπλισμός, fixers, μεταφορικά μέσα, ικανότητες επικοινωνιών κ.α.) είναι περιορισμένοι και απαιτούν μεγάλο κόστος. Για τους «φτωχούς συγγενείς» των μεγάλων μέσων θα πρέπει να παρέχεται υποστήριξη από συλλογικούς φορείς και επαγγελματικές οργανώσεις (Για παράδειγμα η CPJ παρέχει μαθήματα και λίστες εκτίμησης κινδύνου για όλους τους ενδιαφερόμενους).²⁵⁷

Διαχείριση κινδύνου πραγματοποιεί ο υπεύθυνος ασφαλείας της ομάδας. Επί της ουσίας πρόκειται για αποστολές σε πεδία συρράξεων δημοσιογραφικών ομάδων που περιλαμβάνουν υπεύθυνο ασφαλείας, προσωπικό συνεννοήσεων με τις τοπικές αρχές (fixers), οδηγούς, δίκτυα επικοινωνίας με το ειδησεογραφικό οργανισμό, δίκτυα επικοινωνίας μεταξύ τους.²⁵⁸ Όλα τα μέλη διαθέτουν τον ίδιο βαθμό εκπαίδευσης σε μια σειρά ζητημάτων όπως στην χρήση εξοπλισμού, στις

²⁵⁶ Dr Mark Grant, "Reporting Ukraine: the first 7 days", Όπως παραπάνω σ.254

²⁵⁷ Committee to Protect Journalists CPJ, "CPJ Emergencies Risk Assessment Template", Αναρτημένο στην επίσημη ιστοσελίδα της ΜΚΟ : https://cpj.org/wp-content/uploads/2020/08/CPJ-Emergencies_Risk-Assessment-Template-2.pdf (Πρόσβαση 24 Οκτωβρίου 2022)

²⁵⁸ Dr Mark Grant, "Reporting Ukraine: the first 7 days", Όπως παραπάνω σ.254 "Ο Δρ Mark Grant είναι ο επικεφαλής του τμήματος διαχείρισης κινδύνου και ασφαλείας στο Sky News. Την πρώτη βδομάδα του πολέμου στην Ουκρανία σε μια ταχέως μεταβαλλόμενη κατάσταση, αντιμετώπισε ως υπεύθυνος ασφαλείας τρία σημαντικά περιστατικά, όλα διαδοχικά. Το πιο σοβαρό περιλάμβανε την ομάδα του να δέχεται ενέδρα και δύο δημοσιογράφοι πυροβολήθηκαν καθώς το όχημά τους έπεσε σε καταιγισμό πυρών. Το διαβόητο πλέον περιστατικό στον δρόμο E40, την κύρια διαδρομή προς το Κίεβο, αντιμετωπίστηκε επιτυχώς αλλά και με δόση τύχης. Ο χειριστής της κάμερας Ρίτσι Μόκλερ επικεφαλής ανταποκριτής Στιούαρτ Ράμσεϊ τραυματίστηκαν".

πρώτες βοήθειες, ενώ σε κάθε κίνηση πραγματοποιείται αξιολόγηση της κατάστασης πριν από κάθε μετάβαση ή επί μέρους αποστολή.

6.5 Παράγοντες που μειώνουν το ρίσκο

Πρόκειται για παράγοντες που εφόσον αναλαμβάνονται μειώνουν το κίνδυνο και τον κάνουν ανεκτό για να είναι δυνατή η εκτέλεση των αποστολών. Αφορά όλους τους δημοσιογράφους είτε ανήκουν σε μεγάλα δίκτυα είτε είναι ανεξάρτητοι και άπτονται της ορθής προετοιμασίας εξοπλισμού και εκπαίδευσης. Αποτελούν τη σύγχρονη τάση για την προετοιμασία των δημοσιογράφων πριν την άφιξή τους σε περιβάλλον συρράξεων και ενθαρρύνονται από την πλειονότητα των ΜΚΟ, των επαγγελματικών οργανώσεων και διεθνών οργανισμών.

6.5.1 Εκπαίδευση στην ασφάλεια

Εκπαίδευση στην ασφάλεια ενός πεδίου συρράξεων για έναν δημοσιογράφο αφορά στην ανάπτυξη δεξιοτήτων επίγνωσης για τους κινδύνους στο πεδίο της μάχης, μαζί με τις πρώτες βοήθειες έκτακτης ανάγκης. Τέτοια μαθήματα θεωρητικά και πρακτικά, πραγματοποιούνται σε διάφορες εταιρείες στο εξωτερικό, συνήθως από απόστρατους στρατιωτικούς και θεωρούνται απαραίτητα πριν την αποστολή σε πεδία συγκρούσεων οποιουδήποτε είδους. Μάλιστα στο εξωτερικό κάποιες επαγγελματικές οργανώσεις συνεισφέρουν στο υψηλό κόστος της εκπαίδευσης για ανεξάρτητους δημοσιογράφους.²⁵⁹ Η RSF για παράδειγμα προσφέρει σε δημοσιογράφους μαθήματα ασφαλείας, διαχείρισης του άγχους σε πεδία συρράξεων, αλλά στο ΔΑΔ σε συνεργασία με τον Ερυθρό Σταυρό.²⁶⁰ Η CPJ προσφέρει αντίστοιχα σειρά εκπαιδεύσεων, ασφάλιση και προετοιμασία πριν την αποστολή²⁶¹ σε κάθε ενδιαφερόμενο δημοσιογράφο.

²⁵⁹ Committee to Protect Journalists CPJ “Journalist Security Guide -Covering the News in a Dangerous and Changing World”, Άρθρο αναρτημένο στην επίσημη ιστοσελίδα της ΜΚΟ : <https://cpj.org/reports/2012/04/armed-conflict/> (Πρόσβαση 24 Οκτωβρίου 2022)

²⁶⁰ Reporters Without Borders RSF, “An Journalist's Resource for Safe Reporting” “Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα <https://training.rsf.org/introduction/>

²⁶¹ Committee to Protect Journalists CPJ, “Pre-assignment Preparation”, Αναρτημένο στην επίσημη ιστοσελίδα της ΜΚΟ : <https://cpj.org/emergency-response/pre-assignment-preparations/> (Πρόσβαση 24 Οκτωβρίου 2022)

6.5.2 Προστατευτικός Εξοπλισμός

Πλέον η κάθε δημοσιογραφική αποστολή η μεμονωμένος δημοσιογράφος δεν νοείται να συμμετέχει σε αποστολές σε πεδία συγκρούσεων χωρίς να είναι εφοδιασμένοι με εξοπλισμό κατάλληλο για την περίπτωση. Στις ζώνες μάχης, ο εξοπλισμός περιλαμβάνει απαραίτητα τη χρήση θωράκισης σώματος που έχει σχεδιαστεί για να αντέχει σε σκάγια και σφαίρες υψηλής ισχύος, ιατρικό κιτ και κράνος.²⁶²²⁶³ Σε καθημερινή βάση προτείνεται από συμβούλους ασφαλείας η χρήση εσωτερικά γιλέκου κατά των μαχαιριών, ενώ για χρήση στο πεδίο θα πρέπει να επιλέγεται προστατευτικός θώρακας βαθμού προστασίας όσο η αναμενόμενη απειλή (π.χ. θραύσματα, σφαίρες υψηλής ταχύτητας στρατιωτικών τυφεκίων κ.α.).²⁶⁴ Επίσης η παρουσία στο πεδίο απαιτεί την αξιολόγηση του κινδύνου και επιβάλλει την πολύωρη χρήση του εξοπλισμού, κάτι που οδηγεί σε κόπωση και πλημμελή εφαρμογή των ατομικών μέτρων προστασίας ειδικά με το πέρασμα της αρχικής φάσης της σύγκρουσης. Ειδικά λόγω του βάρους του πολλοί δημοσιογράφοι αμελούν τη συνεχή χρήση του εξοπλισμού και βρίσκονται εκτεθειμένοι ειδικά από έμμεσα πυρά (πυραυλικά χτυπήματα και πυρά πυροβολικού).²⁶⁵ Η κατανόηση και συνείδηση χρήσης του εξοπλισμού απαιτεί κατάλληλη εκπαίδευση. Τέλος υπάρχει περίπτωση ο προστατευτικός εξοπλισμός να θεωρείται όπλο²⁶⁶ και γι αυτό θα πρέπει να λαμβάνεται σχετική πρόνοια πριν την ανάπτυξη στο πεδίο. Η CPJ για παράδειγμα προσφέρει ολοκληρωμένους οδηγούς πάνω στο αντικείμενο του προστατευτικού εξοπλισμού.²⁶⁷

6.5.3 Ένταξη σε στρατόπεδο

Η αποστολές σε μια ζώνη συρράξεων σε ομάδα από πλευράς προστασίας είναι σαφώς πλεονεκτικότερες και παρέχουν μεγαλύτερες ελευθερίες στην

²⁶² Σε ακραίες περιπτώσεις, αυτό θα μπορούσε να περιλαμβάνει τη χρήση στολών hazmat suit (ολόσωμη), τη μεταφορά ανιχνευτών ή την κατάποση από του στόματος δισκίων για την παρεμπόδιση ή την ενεργοποίηση πιθανών βιολογικών, χημικών ή πυρηνικών παραγόντων.

²⁶³ Committee to Protect Journalists CPJ “Journalist Security Guide...” Όπως παραπάνω σ.259

²⁶⁴ Το Εθνικό Ινστιτούτο Δικαιοσύνης των ΗΠΑ έχει αναπτύξει ένα σύστημα αξιολόγησης έξι επιπέδων που χρησιμοποιείται από τους περισσότερους κατασκευαστές σε όλο τον κόσμο. Παρόλα αυτά επισημαίνει, ότι κανένα γιλέκο δεν είναι πραγματικά αλεξίσφαιρο. Κάποιος μπορεί να τραυματιστεί σοβαρά ή να πεθάνει από το τραύμα της αμβλείας πρόσκρουσης, ακόμα κι αν η θωράκιση του σώματος σταματήσει το βλήμα. Πηγή : <https://www.ojp.gov/>

²⁶⁵ Dr Mark Grant, “Reporting Ukraine: the first 7 days”, Όπως παραπάνω σ.254

²⁶⁶ Σε ορισμένες χώρες, όπως η Αίγυπτος και η Ταϊλάνδη, η θωράκιση σώματος θεωρείται όπλο και η χρήση τους από πολίτες είναι παράνομη. Ως εκ τούτου, δημοσιογράφοι μπορούν να συλληφθούν και να διωχθούν για χρήση θωράκισης.

αναζήτηση πληροφοριών. Επίσης η μελέτη του ντόπιου στοιχείου από την ομάδα, της πολιτικής, της ιστορίας και τη συμπεριφοράς όλων των ένοπλων ομάδων που δραστηριοποιούνται σε μια περιοχή είναι εξόχως σημαντική καθώς η συνοχή, η πειθαρχία, το ηθικό, η εκπαίδευση και ο σεβασμός προς τους πολίτες, συμπεριλαμβανομένων των δημοσιογράφων, ποικίλλει ευρέως μεταξύ των διαφορετικών στρατιωτικών δυνάμεων και μεταξύ των παράτυπων δυνάμεων όπως οι αντάρτες ή οι φιλοκυβερνητικές πολιτοφυλακές.

Για καλύτερη προστασία η ενσωμάτωση με τις προελαύνουσες στρατιωτικές δυνάμεις ²⁶⁸είναι μια επιλογή σε ότι αφορά την ανοχή στον κίνδυνο πλην όμως εισάγει περιορισμούς στη μετάδοση πληροφοριών καθώς οι δημοσιογράφοι οφείλουν να αποφεύγουν να κάνουν οτιδήποτε που προδίδει την τοποθεσία της μονάδας ή να θέσουν σε κίνδυνο την ασφάλειά της. Η ένταξη σε κίνηση πλησίον στρατιωτικών μονάδων από την άλλη παρέχει αποκλειστική πρόσβαση σε ιστορίες πρώτης γραμμής και στερεί ταυτόχρονα την παρατήρηση του αντίκτυπου της μάχης στον άμαχο πληθυσμό.²⁶⁹

6.5.4 Συμπεριφορά στο πεδίο²⁷⁰

Οι δημοσιογράφοι, τόσο ανεξάρτητοι όσο και κινούμενοι σε ομάδες μεγάλων ΜΜΕ οφείλουν να εκπαιδεύονται για τον τρόπο με τον οποίο κινούνται σε μια ζώνη συρράξεων. Σε περιπτώσεις τρομοκρατικών επιθέσεων ή επιθέσεων σε αμάχους προκειμένου να παραμείνουν ασφαλείς, πρέπει να κατανοήσουν τη δυναμική των επιθέσεων αυτών και τις απειλές που μπορούν να υλοποιηθούν σε εξαιρετικά ρευστές και βίαιες καταστάσεις. Κατά την κάλυψη οποιουδήποτε είδους τρομοκρατικής επίθεσης, η τοποθέτηση τους είναι σημαντική. Ο δημοσιογραφικός στόχος θα είναι πάντα να πλησιάζει όσο πιο κοντά γίνεται στο επίκεντρο της επίθεσης. Ωστόσο, σε τέτοιες περιπτώσεις δευτερεύουσες επιθέσεις που ακολουθούν την κύρια, ενδεχομένως να λάβουν χώρα και αποτελούν σημαντικό

²⁶⁷ Committee to Protect Journalists CPJ, “A Guide to PPE (Personal Protective Equipment)”, Αναρτημένο στην επίσημη ιστοσελίδα της ΜΚΟ : https://cpj.org/wp-content/uploads/2020/11/PPE-Glossary_CPJ-FINAL.pdf (Πρόσβαση 24 Οκτωβρίου 2022)

²⁶⁸ Ο όρος «ενσωμάτωση» έγινε δημοφιλής από τον αμερικανικό στρατό στις αρχές της δεκαετίας του 2000 για δημοσιογράφους που δέχτηκαν να ταξιδέψουν με συγκεκριμένες στρατιωτικές μονάδες κατά την υπό την ηγεσία των ΗΠΑ εισβολή στο Ιράκ.

²⁶⁹ Committee to Protect Journalists CPJ “Journalist Security Guide...” Όπως παραπάνω σ.259

²⁷⁰ Committee to Protect Journalists CPJ, “Pre-assignment Preparation” Αναρτημένο στην επίσημη ιστοσελίδα της ΜΚΟ : <https://cpj.org/emergency-response/pre-assignment-preparations/> (Πρόσβαση 24 Οκτωβρίου 2022)

κίνδυνο. Έτσι η παραμονή στο σημείο μιας τρομοκρατικής επίθεσης επ' αόριστον μπορεί θέτει τους δημοσιογράφους σε κίνδυνο δευτερεύουσας επίθεσης. Είναι πάντα καλύτερο να ελαχιστοποιείται ο χρόνος παραμονής στη σκηνή να είναι κινούμενοι να επαναξιολογούν τον κίνδυνο και να διαθέτουν σχέδιο διαφυγής.²⁷¹

Επίσης πολύ σημαντική είναι η εκπαίδευση για την συμπεριφορά σε σημεία ελέγχου. Στρατιώτες που φρουρούν σημεία ελέγχου λειτουργούν συχνά υπό τον φόβο βομβιστικών επιθέσεων αυτοκτονίας και άλλων επιθέσεων. Πρέπει κάθε φορά να μελετάται στην αξιολόγηση κινδύνου η προσέγγιση στα σημεία ελέγχου που θα προσπελασθούν και οι πιθανοί κίνδυνοι. Επίσης η συμπεριφορά στον έλεγχο είναι σημαντική καθώς η πράξη δείχνει ότι η κίνηση μόνο ημέρα, η μείωση ταχύτητας κατά την προσέγγιση, η αφαίρεση γυαλιών ηλίου, η επίδειξη των χεριών, η φιλική συμπεριφορά και η υπακοή και ο σεβασμός είναι σωτήριοι για τους δημοσιογράφους και τις ομάδες τους καθώς σε πολλές περιπτώσεις θύματα προήλθαν από κακή ή παρεξηγημένη επικοινωνία.²⁷²

6.6 Ψυχολογική Προετοιμασία - Βοήθεια

Σημαντική είναι η ψυχολογική προετοιμασία των δημοσιογράφων πριν την ανάπτυξη στο πεδίο καθώς και αποκατάσταση με την επιστροφή στον πολιτισμένο και ειρηνικό κόσμο. Είναι μαθηματικώς βέβαιο ότι η έκθεση σε περιβάλλοντα ανθρώπινης φρίκης και καταπάτησης κάθε έννοιας πολιτισμού, θα επηρεάσει κάθε πολιτισμένο άνθρωπο που θα παρευρίσκεται ως παρατηρητής και θα απομακρυνθεί στη συνέχεια. Δεν είναι ασυνήθιστο οι ασθενείς να παρουσιάζουν νευρολογικά συμπτώματα χωρίς προφανή φυσιολογική αιτία με την επιστροφή από το πεδίο των συρράξεων, ενώ σε πολλές περιπτώσεις ασθενείς είχαν διάγνωση υστερίας.²⁷³ Με την επιστροφή του οι δημοσιογράφοι θα πρέπει να έχουν την επιλογή ενός εθελοντικού σχεδίου θεραπείας προσαρμοσμένο στις

²⁷¹ Committee to Protect Journalists CPJ "Journalist Security Guide..." Όπως παραπάνω σ.259

²⁷² Dr Mark Grant, "Reporting Ukraine: the first 7 days", Όπως παραπάνω σ.254, "Στην Ουκρανία η κυβέρνηση έδωσε στους αμάχους πάνω από 20.000 όπλα για να πολεμήσουν τους Ρώσους. Οι περισσότεροι είχαν ελάχιστη ή καθόλου προπόνηση και δημιουργούσαν έναν απροσδόκητο κίνδυνο για τους δημοσιογράφους. Αυτά τα όπλα εκδίδονταν συχνά σε άτομα χωρίς εμπειρία, σε απομακρυσμένες περιοχές, και μερικοί δεν μπορούσαν να διακρίνουν τη διαφορά μεταξύ ενός φορητού με την ένδειξη «PRESS» και ενός οχήματος των ρωσικών δυνάμεων με το γράμμα «V»" (Ανεπίσημη μετάφραση)

²⁷³ Antony Feinstein, "Journalists under fire – The psychological Hazards of Covering War", Baltimore, 2006, The John Hopkins University Press, σελ 4

ατομικές τους ανάγκες, καθώς διαταραχές όπως η κατάθλιψη ασκούν μεγάλο βάρος στους πάσχοντες, με τα συμπτώματα που δεν αντιμετωπίζονται συνήθως να επιδεινώνονται με το χρόνο. Μάλιστα δημοσιογράφοι υπό το κράτος της κατάθλιψης, του άγχους, της κατάχρησης ουσιών ή της διαταραχής μετατραυματικού στρες να διαστρεβλώνουν περαιτέρω την κάλυψη των γεγονότων. Το ψυχολογικό τραύμα και η καλή δημοσιογραφία είναι αδιαχώριστα, η ποιότητα και η αξιοπιστία οποιασδήποτε ιστορίας ή εικόνας πολέμου εξαρτώνται άμεσα από την κατάσταση του μυαλού του δημοσιογράφου. Αυτό δεν πρέπει να παρερμηνεύεται ως έκκληση για δημοσιογραφία χωρίς πάθος ή θυμό. Αυτά τα συναισθήματα μπορούν συχνά να δημιουργήσουν ισχυρό ρεπορτάζ²⁷⁴.

Είναι επιτακτική ανάγκη για τους ειδησεογραφικούς οργανισμούς να φροντίζουν την υγεία των δημοσιογράφων τους, είτε είναι σωματική είτε συναισθηματική. Η CPJ, η IFJ, η JSF και η MKO Dart Center²⁷⁵ προσφέρουν βοήθεια μέσω προγραμμάτων για όλους τους δημοσιογράφους που έχουν ανάγκη υποστήριξης.

²⁷⁴ Antony Feinstein, “Journalists under fire...” Όπως παραπάνω σ.273 σελ.186

²⁷⁵ Το “Dart Center for Journalism and Trauma” είναι εξειδικευμένος οργανισμός και think tank με εστίαση σε δημοσιογράφους που καλύπτουν τη βία, τις συγκρούσεις και τις τραγωδίες σε όλο τον κόσμο. Η αποστολή του Κέντρου Dart είναι να βελτιώσει την ποιότητα της δημοσιογραφίας σε τραυματικά γεγονότα, ενώ παράλληλα ευαισθητοποιεί τα δημοσιογραφικά γραφεία για τον αντίκτυπο που έχει μια τέτοια κάλυψη στους δημοσιογράφους. Πηγή η επίσημη ιστοσελίδα του κέντρου <https://dartcenter.org/> (Πρόσβαση 25 Οκτωβρίου 2022)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η αναφορά στον Ερρίκο Ντυνάν στον πρόλογο της παρούσας εργασίας δεν ήταν βεβαίως τυχαία. Η συνεισφορά του αποτελεί την σύγχρονη απαρχή εξύψωσης της αξίας της ανθρώπινης ζωής και προστασίας της μέσα από το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο. Επί της ουσίας πρόκειται για την ρητά εκπεφρασμένη δέσμευση για προστασία, σύμφυτη με την ανθρώπινη φύση και ηθική που έλκει τις ρίζες της από τους αρχαίους ακόμα πολιτισμούς.

Είναι ο ίδιος ο άνθρωπος ο οποίος αναγνωρίζει τη φρίκη των πράξεών του και προσπαθεί, αποδεχόμενος αντικειμενικούς κανόνες πολιτικής στη διεθνή κοινωνία που επιβάλλουν τον πόλεμο, να περιορίσει τον «περιττό πόνο» ακόμα και στον εχθρό του. Έτσι το Δίκαιο της Γενεύης κατέχει δεσπίζουσα θέση στον οικουμενικό ανθρώπινο πολιτισμό. Οι Συνθήκες της Γενεύης και ειδικά τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα οριοθετούν τον ανθρωπισμό και πλαισιώνουν τη συνύπαρξη ενόπλων και ανθρωπιστικών παραγόντων σε καταστάσεις σύγκρουσης. Ιδιαίτερα οι αρχές που διέπουν το δίκαιο του πολέμου με προεξάρχουσα την αρχή της διάκρισης αποτελεί θα λέγαμε τον φάρο με τον οποίο κινείται ο ανθρώπινος πολιτισμός όταν χάνει τον προσανατολισμό του στον ωκεανό του πολέμου. Για το λόγο αυτό η ανθρωπότητα οφείλει να προασπίζεται (όπως πράττει) και να επιβάλλει την οικουμενικότητά τους.

Στην ίδια κατεύθυνση η δημοσιογραφία προωθεί την δημοκρατία και την ελευθερία με επίκεντρο τον άνθρωπο. Ιδιαίτερα στα περιβάλλοντα συρράξεων μεταξύ άλλων προσπαθεί δια της επικοινωνίας να περιορίσει τον ανθρώπινο πόνο «καταγγέλλοντας» στην διεθνή κοινωνία την διάσταση του πολέμου. Για τον ρόλο του αυτό ο δημοσιογράφος βρίσκεται στο στόχαστρο των αντιμαχομένων. Το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο αναγνωρίζει την παρανομία των επιθέσεων σε δημοσιογράφους και μέσα ενημέρωσης και επιβάλλει ανάλογη προστασία η οποία συνταυτίζεται με την προστασία που παρέχεται σε άμαχους και αστικά αντικείμενα, αναγνωρίζοντας το γεγονός ότι τα μέσα ενημέρωσης, ακόμη και όταν χρησιμοποιούνται για προπαγανδιστικούς σκοπούς, δεν μπορούν να θεωρηθούν ως στρατιωτικοί στόχοι εκτός από ειδικές περιπτώσεις. Το πλαίσιο της προστασίας για τους δημοσιογράφους κάθε άλλο μπορεί να θεωρηθεί ως ελλιπές ή σαθρό. Η προστασία δηλώνεται είτε ρητά είτε εκπορεύεται από τις διατάξεις προστασίας των αμάχων.

Η σύγχρονη αναμέτρηση εξελίσσεται με σαφή αναλογία με τον ανθρώπινο πολιτισμό και τεχνολογία και γεννά περιβάλλοντα συγκρούσεων σαφώς πιο επικίνδυνα για τους δημοσιογράφους του πολέμου. Επιπλέον η ανάδειξη μη κρατικών δρώντων εισάγει τις μη διεθνείς συγκρούσεις στο επίκεντρο, ενώ ο ίδιος ο πόλεμος φαίνεται να μετατοπίζεται σε καινοφανείς υβριδικές, μη παραδοσιακές μορφές, με τους αντιμαχόμενους να χρησιμοποιούν υποκατάστατα και φονικότερα όπλα. Στους παραδοσιακούς κινδύνους του πολέμου προστίθενται οι απρόβλεπτοι κίνδυνοι βομβιστικών επιθέσεων, η χρήση πιο εξελιγμένων όπλων, ο κυβερνοπόλεμος, ενώ οι νέες μορφές πολέμου που επιδιώκουν στόχους στο ηθικό πεδίο του αντιπάλου, χρησιμοποιούν την πληροφορία και την είδηση ως όπλο. Έτσι όσο οι εμπόλεμοι ενδιαφέρονται περισσότερο να κερδίσουν τον πόλεμο των εικόνων τόσο λιγότερο θα σέβονται την ασφάλεια του προσωπικού των μέσων ενημέρωσης.

Το Διεθνές Δίκαιο εισάγει ένα στέρεο πλαίσιο προστασίας για τους δημοσιογράφους φαίνεται όμως να «παραγνωρίζει» την στρατιωτική αξία του ηθικού πεδίου στον πόλεμο. Όπως ο μέγιστος των στρατηγιστών Κλαούζεβιτς, έτσι και ο Ουίστον Τσώρτσιλ συμφωνούν ότι το «το ηθικό του εχθρού είναι επίσης στρατιωτικός στόχος», κάτι που φαίνεται να επιβεβαιώνεται από τη σύγχρονη σύρραξη. Για το λόγο αυτό εκτιμάται ότι οι επιθέσεις σε δημοσιογράφους και μέσα ενημέρωσης δεν πρόκειται να μειωθούν, αλλά θα αποτελούν κύρια συνιστώσα της προσπάθειας των συμφερόντων των αντιμαχομένων να ελέγξουν τον πληροφοριακό πόλεμο. Η προπαγάνδα έστω και εάν είναι νόμιμη θα είναι πάντα μη αποδεκτή από τον αντίπαλο και θα διώκεται έστω και κεκαλλυμένα.

Όσο όμως ολόπλευρη φαίνεται να είναι η προστασία που προσφέρουν οι διατάξεις του Διεθνούς Δικαίου στους δημοσιογράφους, όσο και εάν η συζήτηση για την επικύρωση τους από το σύνολο της παγκόσμιας κοινότητας προχωρά ή ακόμα και προσπάθειες για την τροποποίηση του εξελίσσονται, δύο κύριοι λόγοι θα θέτουν τους δημοσιογράφους σε κίνδυνο, ο οποίος όπως προείπαμε εκτιμάται ότι θα βαίνει αυξανόμενος. Ο πρώτος κύριος παράγοντας είναι ότι το Διεθνές Δίκαιο δεν τηρείται επακριβώς στην πράξη. Είτε για λόγους έλλειψης της ανώτερης αρχής στην διεθνή κοινωνία, είτε για λόγους πολιτικών και στρατιωτικών σκοπιμοτήτων, οι διάφοροι δρώντες παραβιάζουν τις διατάξεις του. Κατόπιν αυτού γεννάται και ο δεύτερος κύριος παράγοντας διαιώνισης επιθέσεων προς

δημοσιογράφους και μέσα ενημέρωσης που αφορά στην ατιμωρησία εκείνων που παραβιάζουν το Διεθνές Δίκαιο. Έτσι η επικρατούσα ατιμωρησία που καταγράφεται για επιθέσεις εναντίον δημοσιογράφων (ή και αμάχων γενικότερα), ενθαρρύνει τους δράστες να πιστεύουν ότι δεν θα λογοδοτήσουν ποτέ για τα εγκλήματά τους.

Η σύγχρονη προοπτική στην προστασία των δημοσιογράφων στις ένοπλες συρράξεις επιβάλλει κατ' αρχάς την οικουμενική επιδίωξη, των κυρίαρχων κρατών για διασφαλίζουν και να σέβονται τις διατάξεις του διεθνούς δικαίου, να αποτρέπουν την παραβίασή τους και να τιμωρούν τους δράστες των παραβιάσεων. Αυτό απαιτεί την επικύρωση των σχετικών διεθνών διατάξεων και από όσους δεν το έχουν πράξει ακόμα, αλλά και στη διασφάλιση τήρησης του δικαίου και από κρατικούς δρώντες που παίρνουν μέρος στη σύρραξη. Τέτοιες ένοπλες ομάδες οφείλουν να έχουν επίσης ευθύνη να τηρούν το διεθνές δίκαιο και να διασφαλίζουν την προστασία των δημοσιογράφων.

Βεβαίως αυτό απαιτεί την ενημέρωση και την εκπαίδευση όλων. Όπως και στο εσωτερικό δίκαιο δεν αναγνωρίζεται άγνοια νόμου έτσι και στο διεθνές απαιτείται κατάλληλη εκπαίδευση και οδηγίες τόσο σε δυνάμεις ασφαλείας, στρατιωτικές και πολιτικές αρχές, τόσο για τις υποχρεώσεις όσο και για τις συνέπειες των πράξεων. Στο ίδιο μήκος κύματος πρέπει να γίνεται ξεκάθαρο το πλαίσιο νόμιμης δράσης των δημοσιογράφων, μέσω του αντίστοιχου καθορισμού παράνομων πράξεων ανάμειξης στην σύρραξη σύμφωνα με την αρχή της διάκρισης. Η διεθνής κοινότητα, εκπροσωπούμενη από τον ΟΗΕ και άλλους διεθνείς οργανισμούς, πρέπει να συνεχίζει τις προσπάθειες της προκειμένου να εξασφαλίζει τον σεβασμό των διατάξεων του Δικαίου σχετικά με την προστασία των δημοσιογράφων, αλλά και να βελτιώσει το πλαίσιο για την αναζήτηση ενόχων για επιθέσεις προς δημοσιογράφους.

Επιπλέον η σύγχρονη τάση για την προστασία των δημοσιογράφων μέσω των μη κυβερνητικών και επαγγελματικών ενώσεων φαίνεται να δείχνει το μέλλον για την προστασία των δημοσιογράφων στη σύρραξη. Πρέπει αφενός να συνεχίσουν και να επιδιώξουν την συμμετοχή τους στις στρατηγικές κρατών και των διεθνών οργανισμών με στόχο να διασφαλίσουν καλύτερη προστασία των δικαιωμάτων της ελευθερίας της έκφρασης και οποιασδήποτε μορφής επίθεσης ή

βίας εναντίων των δημοσιογράφων. Όπως ήδη αναγνωρίζεται από τη μέχρι σήμερα δράση τους μέσω της εκλαίκευσης και διάδοσης των ισχυόντων διεθνών προτύπων για την ενημέρωση της διεθνούς κοινής γνώμης και κυρίως της εκπαίδευσης των δημοσιογράφων στη σύρραξη και διάθεση σε αυτούς κάθε μορφής σύγχρονου μέσου προστασίας αλλά και οργάνωσης της εργασίας.

Γίνεται αντιληπτό ότι δημοσιογράφος στη σύρραξη είναι μια ειδική κατάσταση όπως άλλωστε και η ίδια η σύρραξη. Για το λόγο αυτό οποιοσδήποτε συμμετέχει με αυτή την ιδιότητα θα πρέπει να προετοιμάζεται κατάλληλα. Η δράση των δημοσιογράφων μέσω εκπαιδευμένων ομάδων στο πεδίο, με χρήση κατάλληλου εξοπλισμού, με κατάρτιση σχεδίων δράσης που λαμβάνουν υπόψη εργαλεία όπως η εκτίμηση κινδύνου, φαίνεται να αποτελούν μονόδρομο για την επαύξηση της προστασίας σε ένα όλο και πιο επικίνδυνα εξελισσόμενο περιβάλλον.

Η εκπαίδευση του δημοσιογράφου ξεκινά από τη συνειδητοποίηση του ρόλου του στη σύγκρουση. Είναι τόσο σημαντική και τόσο καίρια, πλην όμως βάλλεται από πρακτικές χαμηλής ποιότητας δημοσιογραφίας που εισάγουν κυρίως τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, με έναν άμετρο έως και ανήθικο τρόπο διάδοσης πληροφορίας, που καθιστά όλους τους δημοσιογράφους ύποπτους για τέτοια δράση. Έτσι η στροφή στις βασικές αρχές της δημοσιογραφικής δεοντολογίας και η πραγμάτωση μιας «ενάρετης» δημοσιογραφίας στη σύγκρουση μπορεί να συγκρατεί φαινόμενα στοχοποίησης. Επίσης η πρακτική εκπαίδευση για δράση σε περιβάλλοντα συρράξεων συμβαδίζει με την αντίστοιχη στρατιωτική και κάθε άλλο παρά απλή θα πρέπει να θεωρείται από τον δημοσιογραφικό κόσμο. Πέρα από τον τρόπο δράσης, χρήσης εξοπλισμού, γνώσης πρώτων βοηθειών πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι η ψυχολογική προπαρασκευή και αποκατάσταση δεν είναι αντικείμενο αμελητέο, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η ενασχόληση με τη δημοσιογραφία σε περιβάλλον σύρραξης ενδεχομένως δεν ταιριάζει σε όλους, αλλά και σε εκείνους που ταιριάζει δεν τους αφήνει ενδεχομένως ανεπηρέαστους.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Εν κατακλείδι η δημοσιογραφία σε περιβάλλον σύρραξης ενδεχομένως να αποτελεί πέραν από την πλέον επικίνδυνη μορφή της, την πλέον δύσκολη. Όμως είναι χρέος της ανθρωπότητας να προστατεύσει τον δημοσιογράφο, γιατί πάνω από όλα είναι χρέος της να προασπίσει την αξία της ανθρώπινης ζωής. Αν θέλαμε συνθηματικά να καθορίσουμε την υφιστάμενη κατάσταση αλλά και την προοπτική που θα πρέπει να αναζητηθεί πάνω στην προστασία των δημοσιογράφων και των εκπροσώπων των ΜΜΕ σε περιβάλλοντα συρράξεων θα λέγαμε ότι επικρατεί, Πλήρες πλαίσιο δικαίου (που καθορίζει την προστασία) – Πλημμελής εφαρμογή του – Ατιμωρησία των ενόχων, ενώ την προοπτική για την καλύτερη προστασία την αποδίδει το τρίπτυχο Οικουμενική Εδραίωση των κανόνων δικαίου – Δικαιοσύνη στην εφαρμογή του – Εκπαίδευση των ταγών της δημοσιογραφίας.

Ίσως να είναι οξύμωρο αλλά η προάσπιση της προστασίας των δημοσιογράφων στη σύρραξη βρίσκεται σε αναλογία με την προάσπιση της προστασίας του ένοπλου στρατιώτη στην σύρραξη. Η προστασία τους ξεκινά από την ειρήνη και απαιτεί κανόνες και εκπαίδευση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Πηγές

A. Πρωτογενείς Πηγές – Νομοθεσία

“Σύνταγμα της Ελλάδας”, «Βουλή των Ελλήνων.» hellenicparliament.gr. 11 Δεκεμβρίου 2019. <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/> (πρόσβαση 15 Οκτωβρίου 2022).

Νόμος 3481 /1955 ΦΕΚ Α' 3/1956. «Περί κυρώσεως των Συμβάσεων της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949».» Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων, 30 Οκτωβρίου 1955.

Νόμος 1786/1988. «Κύρωση προσθέτου Πρωτοκόλλου Ι στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949 που αναφέρονται στην προστασία των θυμάτων ενόπλων συγκρούσεων.» Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων, 08 Ιούνιος 1988.

Νόμος 2105/1992. «Κύρωση Πρόσθετου Πρωτοκόλλου ΙΙ στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949.» Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων, 02 Δεκέμβριος 1992.

Νόμος 3804/2009 - ΦΕΚ 166/Α/4-9-2009 “Κύρωση του Προσθέτου Πρωτοκόλλου στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949 σχετικά με την υιοθέτηση ενός προσθέτου διακριτικού εμβλήματος (Πρωτόκολλο ΙΙΙ)”. Αθήνα, 3 Σεπτεμβρίου 2009.

B. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

“United Nations Charter”. 24 October 1945. «www.un.org.» <https://www.un.org/en/about-us/un-charter> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 21, 2022).

“Universal Declaration of Human Rights”. 10 December 1949. «www.ohchr.org.» <https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/greek-ellinika> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 20, 2022).

“International Covenant on Civil and Political Rights”. 16 December 1966. «[https://www.ohchr.org/.](https://www.ohchr.org/)» <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4bd686e52> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 19, 2022).

“International Day to End Impunity for Crimes against Journalists, 2 November, Countering threats of violence and crimes against journalists to protect freedom of expression for all”. 02 November 2021. <https://www.un.org/en/observances/end-impunity-crimes-against-journalists> (πρόσβαση Οκτώβριος 15, 2022).

“UN Plan of action on the safety of Journalists and the issue of impunity”, CI-12/CONF.202/6.» Adopted on 12 April 2012. <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/freedom-of-expression/safety-of-journalists> (πρόσβαση Οκτώβριος 15, 2022).

B.1 Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

“Resolution 21/5 Contribution of the United Nations system as a whole to the advancement of the business and human rights agenda and the dissemination and implementation of the Guiding Principles on Business and Human Rights”. Human Rights Council. Geneva. 16 October 2012. <https://digitallibrary.un.org/record/739019> (πρόσβαση Οκτώβριος 20, 2022).

“Resolution 27/5 The safety of journalists”, A/HRC/RES/27/5”. Human Rights Council. Geneva, 19 September 2014. (πρόσβαση Οκτώβριος 20, 2022).

“General comment no. 34, Article 19, Freedoms of opinion and expression CCPR/C/GC/34.” Human Rights Committee (HRC). <https://www.refworld.org>. 11 September 2011. <https://www.refworld.org/docid/4ed34b562.html> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 27, 2022).

B.2 Γενική Συνέλευση

“Resolution 72/175 The safety of journalists and the issue of impunity A/RES/72/175” General Assembly. Resolution adopted by the General Assembly on 19 December 2017. 19 December 2017. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N17/456/40> (πρόσβαση Οκτώβριος 20, 2022).

“Resolution 69/185 The safety of journalists and the issue of impunity A/RES/69/185”. General Assembly. Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2014. 18 December 2014. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/708/55> (πρόσβαση Οκτώβριος 20, 2022).

“Resolution 2222 (2015) Protection of civilians in armed conflict, S/RES/2222 (2015)”. Security Council. Adopted by the Security Council at its 7450th meeting,. 27 May 2015. <http://unscr.com/en/resolutions/2222> (πρόσβαση Οκτωβρίου 20, 2022).

B.3 Συμβούλιο Ασφαλείας

“Resolution 1738 (2006) Protection of civilians in armed conflict”. Security Council. Adopted by the Security Council at its 5613th meeting. 23 December 2006. <http://unscr.com/en/resolutions/1738> (πρόσβαση Οκτώβριος 2022, 20).

“Resolution 1894 (2009) on protection of civilians in armed conflict, S/RES/1894(2009)”. Security Council. adopted by the Security Council at its 6216th meeting, . 11 November 11. <https://digitallibrary.un.org/record/> (πρόσβαση Οκτώβριος 20, 2022).

B.4 Ειδικός Επίτροπος

“Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression”. A/65/284, Special Rapporteur, United Nations, 11 Aug 2010.

Γ. UNESCO

“UN Plan Of Action on the Safety of Journalists and the Issue of Impunity”, http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/official_documents/UN-Plan-on-SafetyJournalists_EN_UN-Logo.pdf

“Director-General's Report on the Safety of Journalists and the Danger of Impunity”. 2022. <https://en.unesco.org/themes/safety-journalists/dgreport#:~:text=Key%20findings,last%20decade%20with%2057%20deaths.> (πρόσβαση Οκτώβριος 16, 2022).

“Guillermo Cano World Press Freedom Prize”. <https://www.unesco.org/en/prizes/cano> (πρόσβαση Οκτώβριος 20, 2022).

Δ. ΟΑΣΕ

“Report on violation of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes Against Humanity” NOTE VERBALE 132/2022, ODIHR/OSCE. 13 April 2022, Warsaw”. <https://www.osce.org/files/f/documents/f/a/515868.pdf> (πρόσβαση Νοεμβρίου 15, 2022).

Ε. Συμβούλιο της Ευρώπης

“Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms”. Rome. 4 November 1950. https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (πρόσβαση 20 Οκτώβριος, 2022).

“Recommendation on the protection of journalists in situations of conflict and tensions” NoR(96)4. Committee of Ministers, 03 May 1996. <https://rm.coe.int/16804ff5a1> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 25, 2022).

“Journalism in situations of conflict and aggression: Principles from the relevant Council of Europe and other international standards”. Council of Europe Portal. 07 March 2022. <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/-/journalism-in-situations-of-conflict-and-aggression-principles-from-the-relevant-council-of-europe-and-other-international-standards> (πρόσβαση Οκτώβριος 15, 2022).

ΣΤ. Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο

“Rome Statute of the International Criminal Court”. International Criminal Court. Hague: Published by the International Criminal Court, 2011.

“Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia”. International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. ICTY (The Attack on the RTS (Serbian Radio and TV Station) in Belgrade on 23/4/99). <https://www.icty.org/sid/10052> (πρόσβαση Οκτώβριος 2, 2022).

Ζ. Διεθνής Επιτροπή Ερυθρού Σταυρού

“Declaration Renouncing the Use, in Time of War, of Explosive Projectiles Under 400 Grammes Weight. Saint Petersburg, 29 November / 11 December 1868”.

“ICRC Data Base”. <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/full/declaration1868> (πρόσβαση Οκτώβριος 14, 2022).

“Commission on Human Rights. Fundamental Standards of Humanity”. Geneva: ICRC, 2000.

“Protocol additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Adoption of an Additional Distinctive Emblem (Protocol III)”. Treaties, States Parties and Commentaries. 08 December 2005. <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=8BC1504B556D2F80C125710F002F4B28&action=openDocument> (πρόσβαση Οκτώβριος 12, 2022).

“Protection of Journalists and Media Professionals in Time of Armed Conflict”, International Committee of the Red Cross ICRC Geneva,. <https://casebook.icrc.org/case-study/protection-journalists> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 08, 2022).

“Customary International Humanitarian Law”, International Committee of the Red Cross, ICRC, Cambridge University Press, Βάση δεδομένων αναρτημένη στην ιστοσελίδα (Πρόσβαση. 2005. <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/universal-jurisdiction/> (πρόσβαση Οκτωβρίου 10, 2022).

H. ΜΚΟ

H.1 Committee to Protect Journalists (CPJ)

“Journalist Security Guide -Covering the News in a Dangerous and Changing World”. Committee to Protect Journalists. <https://cpj.org/reports/2012/04/armed-conflict/> (πρόσβαση Οκτωβρίου 24, 2022).

“CPJ Journalist Security Guide - Covering the News in a Dangerous and Changing World”. Committee to Protect Journalists. <https://cpj.org/reports/2012/04/armed-conflict/> (πρόσβαση Οκτωβρίου 22, 2022).

“Explore CPJ's database of attacks on the press (Data Base)”. <https://cpj.org/data/> (πρόσβαση Οκτωβρίου 22, 2022).

“Journalist Safety and Emergencies - The Emergencies Response Team”. <https://cpj.org/journalist-safety-and-emergencies/> (πρόσβαση Οκτωβρίου 22, 2022).

“In Ethiopia, Swedish journalists handed prison terms”. Committee to Protect Journalists (CPJ). 27 December 2011. <https://cpj.org/2011/12/ethiopian-court-hands-swedish-journalists-prison-t/> (πρόσβαση Νοέμβριος 08, 2022).

“Justice remains elusive in the vast majority of journalist murders”. 28 October 2021. <https://cpj.org/2021/10/justice-remains-elusive-in-the-vast-majority-of-journalist-murders/> (πρόσβαση Οκτωβρίου 16, 2022).

H.2 Reporters sans frontières RSF

“Safety Guide for Journalists - A handbook for reporters in high-risk environments”. 2016: Reporters Without Borders International Secretariat , Paris.

“Charter for the Safety of Journalists Working in War Zones or Dangerous Areas”. March 2002. https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/cjfe/pages/1479/attachments/original/1439686829/charter_en.pdf?1439686829 (πρόσβαση Οκτώβριος 21, 2022).

H.3 Doctors without Borders

“The Practical Guide to Humanitarian Law”. Doctors without Borders <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/journalists/> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 17, 2022).

H.4 International Federation of Journalists IFJ.

“IFJ International Press Card (IPC) - It gets you wherever the story takes you”. International Federation of Journalists IFJ. <https://www.ifj.org/what/future-of-journalism.htm> (πρόσβαση Οκτωβρίου 22, 2022).

“Journalism is facing unprecedented challenges”. <https://www.ifj.org/what/future-of-journalism.html> (πρόσβαση Οκτωβρίου 22, 2022).

H.5 INSI

“Safety Code”. International News Safety Institute INSI,. <https://newssafety.org/insi-safety-code> (πρόσβαση Οκτώβριος 22, 2022).

H.6 Article 19

“Ending Impunity: Acting on UN Standards on the Safety of Journalists”. Article 19. London: Free Word Centre, 2019.

[article19.org.https://www.article19.org/what-is-freedom-of-expression](https://www.article19.org/what-is-freedom-of-expression) (πρόσβαση Σεπτέμβριος 27, 2022).

Θ. Διαδίκτυο

ΑΜΠΕ. “Ν. Δένδιας : Στόχος μας ένα ελεύθερο και ασφαλές περιβάλλον για τους δημοσιογράφους”. Capital.gr . 04 Νοεμβρίου 2022. <https://www.capital.gr/epikairotita/3679041/n-dendias-stoxos-mas-ena-eleuthero-kai-asfales-periballon-gia-tous-dimosiografous> (πρόσβαση Νοεμβρίου 05 , 2022).

Υπουργείο Εξωτερικών . Η Ελλάδα στους Διεθνείς Οργανισμούς - Το Συμβούλιο της Ευρώπης. <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/sumboulio-tis-europis.html> (πρόσβαση Οκτώβριος 20, 2022).

Υπουργείο των Εξωτερικών. “Η Ελλάδα στους διεθνείς οργανισμούς – ΟΑΣΕ”. <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/oase.html> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 23 , 2022).

Daylight Books. «Issue #2, Iraq.» Daylight Books.org. 10 Οκτώβριος 2004. <https://daylightbooks.org/products/issue-2-iraq> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 17, 2022).

Library of Congress. “United Nations: Secretary General Calls for Greater Protection of Journalists' Rights”. 05 November 2015. <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2015-11-05/united-nations-secretary-general-calls-for-greater-protection-of-journalists-rights/> (πρόσβαση Αύγουστος 20, 2022).

Shipsandports, “On role of the media as society watchdog”. Editorial, 21 Μάρτιος 2016. <https://shipsandports.com.ng/on-role-of-the-media-as-society-watchdog/> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 10, 2022).

Flashnews.gr. “Ο πρώτος νεκρός πολεμικός ανταποκριτής του ’40 ήταν Κρητικός”. 16 Οκτώβριος 2016. <http://flashnews.gr/post/289739/o-prwtos-nekros-polemikos-antapokriths-toy-40-htan-krhtikos> (πρόσβαση Σεπτεμβρίου 16, 2022).

NATO . “Foreign Ministers take decisions to adapt NATO, recognize space as an operational domain”.20 Νοεμβρίου 2019. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_171028.html (πρόσβαση Νοεμβρίου 13, 2022).

Wikipedia. “Revolution in military affairs”. 09 Σεπτεμβρίου , 2014. https://en.wikipedia.org/wiki/Revolution_in_military_affairs (πρόσβαση Νοεμβρίου 13, 2022).

Wikipedia. “Henry Dunant”, 07 September 2022. https://en.wikipedia.org/wiki/Henry_Dunant (πρόσβαση Σεπτέμβριος 10, 2022).

Wikipedia. “Crimean War”. 10 Σεπτέμβριος 2022. https://en.wikipedia.org/wiki/Crimean_War (πρόσβαση Σεπτεμβρίου 18, 2022).

Wikipedia. “Battle of Solferino”. 24 August 2022. https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Solferino (πρόσβαση Σεπτέμβριος 10, 2022).

2. Βιβλιογραφία

2.Α Ελληνική Βιβλιογραφία

ΑΔΙΣΠΟ, “Εισαγωγικές Σημειώσεις Έδρας Ασφάλειας και Στρατηγικής”. Θεσσαλονίκη: Εσωτερική Έκδοση ΑΔΙΣΠΟ, 2014 .

ΓΕΣ, ΔΕΚΠ. Θέματα Γενικής Μορφώσεως (Εθνικά - Διεθνή Θέματα), Τόμος Ι . Αθήνα: ΓΕΣ/Διεύθυνση Εκπαιδεύσεως, Ανατύπωση 2012.

Κουσκουβέλης, Ηλίας. Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις. Αθήνα: Ποιότητα, 2004.

Λιβιεράτος, Φραγκούλης, “Το μήνυμα του Μέσου - Η έκρηξη της μαζικής επικοινωνίας”, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 1991

Τσάτσος Δ. Θ., Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Γ΄ Θεμελιώδη δικαιώματα Ι. Γενικό Μέρος, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 1998

2.Β Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Clausewitz, Karl Von. “Περί Πολέμου”, Θεσσαλονίκη: Βάνιας, 1999.

Dunant, Henri. A Memory of Solferino. Geneva: ICRC, 1986 [αρχική δημοσίευση 1862].

Feinstein, Antony. “Journalists under fire – The psychological Hazards of Covering War”. Baltimore: The John Hopkins University Press, 2006.

Kovach Bill, Rosenstiel Tom. “Εισαγωγή στην Δημοσιογραφία”. Αθήνα: Καστανιώτη, 2004.

McLaughlin, Greg. «The War Correspondent» . London: Stanford DTP Services, 2016 (First published 2002).

3. Αρθρογραφία – Μελέτες

3.Α Ελληνική

Αβράμη, Κωνσταντίνα. “ Ασφάλεια και προστασία των γυναικών δημοσιογράφων σε ένοπλες συρράξεις: Το ζήτημα της ατιμωρησίας”. Διπλωματική Εργασία, Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2017.

Καραγιάννης, Εμμανουήλ. “Νέες Μορφές Πολέμου και Ελληνική Στρατιωτική Στρατηγική”. Εθνικές Επάλξεις , Οκτώβριος – Δεκέμβριος 2020: 25-27.

3.Β Ξενόγλωσση

Abass, Abou. “Protection of Journalists under Human Rights and International Humanitarian Law Global perspective and Arab world realities” , Al Jazeera Journalism Review . 07 December 2021. <https://institute.aljazeera.net/en/ajr/article/1533> (πρόσβαση Σεπτεμβρίου 05 , 2022).

Ash, Lucy. «How Russia outfoxes its enemies». 29 January 2015. <https://www.bbc.com/news/magazine-31020283> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 18, 2022).

Balguygallois, Alexandre. “Protection des gazetares et des médias en période de conflit armé”, ICRC, Τόμ. 86 No. 853, σελ. 37-68.» Μάρτιος 2004. <https://casebook.icrc.org/case-study/protection-journalists> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 01, 2022).

Bencö, Cilla. “Guardians of press freedom urged to unite”, , INSI NEWS, . 03 May 2022. <https://newssafety.org/news/guardians-of-press-freedom-urged-to-unite/> (πρόσβαση Νοέμβριος 08, 2022).

Brown, Fred. “Media Ethics A Guide For Professional Conduct” . Society of Professional Journalists, 2020.

Cilla Bencö. “Guardians of press freedom urged to unite” INSI News,. 3 May 2022. <https://newssafety.org/news/guardians-of-press-freedom-urged-to-unite/> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 10, 2022).

Dörmann, Knut. «International Humanitarian Law and the Protection of Media Professionals Working in Armed Conflicts.» 01 December 2007. <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/media-protection-article-.htm> (πρόσβαση Οκτώβριος 02, 2022).

Düsterhof, Isabel. “Merkourios - International and European Law, The Protection of Journalists in Armed Conflicts: How Can They Be Better Safeguarded” Merkourios 2013, vol. 29 (76), 4-22.» Merkourios.org. 2013. <http://www.merkourios.org/index.php/mj/article/viewFile/55/60> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 17, 2022).

Gasser, Hans-Peter. “The protection of journalists engaged in dangerous professional missions, Law applicable in periods of armed conflict”, . ICRC Legal Division. <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/S0020860400068674a.pdf> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 05, 2022).

Gasser, Hans-Peter. "Persuading States to accept humanitarian treaties", Geneva. International Review of the Red Cross, IRRC No. 320, October 1997: 529-537.

Grant, Mark Alexander (MSc, CSyP). "Reporting Ukraine: the first 7 days", INSI News. 05 July 2022. <https://newssafety.org/news/managing-conflict-reflections-on-the-first-7-days-of-conflict/> (πρόσβαση Οκτώβριος 2022 24, 2022).

Grant, Mark Alexander (MSc, CSyP). "Thesis: Reporting Safely, An assessment of risk management practices employed by news organizations in support of journalists operating in areas of conflict, 2009-2019". University of Portsmouth, 2021.

Hoffman, F. G. "Hybrid Threats: Reconceptualizing the Evolving Character of Modern Warfare". Strategic Forum no.240, April 2019: 5.

Horsley, William. "Safety of Journalists Guidebook 3rd edition". Vienna: Office of the Representative on Freedom of the Media, Organization for Security and Co-operation in Europ, 2020.

Jennifer Dunham (CPJ Deputy Editorial Director). "Killers of journalists still get away with murder". 28 October 2021. <https://cpj.org/reports/2021/10/killers-of-journalists-still-get-away-with-murde> (πρόσβαση Οκτωβρίου 16, 2022).

Kuster, Nils Melzer (Coordinated by Etienne. "International Humanitarian Law: A comprehensive introduction". Geneva: International Committee of the Red Cross, 2016.

Mearsheimer, John J. "Playing With Fire in Ukraine - The Underappreciated Risks of Catastrophic Escalation". 17 August 2022. <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/playing-fire-ukraine> (πρόσβαση Αυγούστου 22, 2022).

Melzer, Nils. Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities Under IHL. Geneva: ICRC, 2009.

Sassòli Marco, Bouvier Antoine A., Quintin Anne. “How Does Law Protect at War? Cases, Documents and Teaching Materials on Contemporary Practice in International Humanitarian Law”. Geneva: ICRC, 2000.

Schmitt, Michael. “Legal Protection of the media in armed conflict : Gaza”, Lieber Institute West Point. 18 May 2021. 18 May 2021. <https://lieber.westpoint.edu/legal-protection-media-armed-conflict-gaza/> (πρόσβαση Οκτώβριος 01, 2022).

Shadi A. Alshdaifat, Ahmad M. Hayajneh, . “Media in Armed Conflicts: Is It Still a Good Idea?” . The Law, State and Telecommunications Review, October 2021: v. 13, no. 2, p. 89-120,.